

FIZETÉSI RENDSZER JELENTÉS

2018

*„Tanuljátok meg,
hogy mindenben példát kell mutatni.”*

I. (Nagy) Lajos Király

FIZETÉSI RENDSZER JELENTÉS

2018

Kiadja: Magyar Nemzeti Bank

Felelős kiadó: Hergár Eszter

1054 Budapest, Szabadság tér 9.

www.mnb.hu

ISSN 2064-9037 (nyomtatott)

ISSN 2498-7077 (on-line)

A Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bank elsődleges céljaként az árstabilitás elérését és fenntartását jelöli meg. A Magyar Nemzeti Banknak (MNB) az MNB törvényben rögzített alapvető feladata, hogy a pénzforgalom zavartalan lebonyolítását és az azt támogató pénzügyi infrastruktúrák megbízható és hatékony működését elősegítse. Mindez elengedhetetlen ahhoz, hogy a reálgazdasági és pénzügyi tranzakciók megvalósuljanak.

A jelentés célja, hogy átfogó képet nyújtson a belföldi pénzforgalomban és a hazai felvigyázott pénzügyi infrastruktúrák működésében megfigyelhető tendenciákról, a főbb kockázatokról, valamint arról, hogy az MNB milyen eszközöket mozgósított annak érdekében, hogy a fent jelzett alapvető feladatát megvalósítsa. E kiadvánnyal az MNB hozzájárul a pénzforgalommal, a pénzügyi infrastruktúrákkal kapcsolatos jegybanki tevékenység transzparenciájának növeléséhez, továbbá fejleszti a pénzügyi kultúrát, ezáltal pedig a jelentést olvasók pénzforgalmi döntéseinek tudatosságát.

Az elemzés az MNB Pénzügyi infrastruktúrák igazgatóságán készült Bartha Lajos ügyvezető igazgató irányítása alatt. A publikációt a Pénzügyi Stabilitási Tanács hagyta jóvá 2018. május 22-i ülésén. A jelentés készítésében részt vettek: Balla Gergely Patrik, Béres Dániel, Bodnár László, Brosch Judit, Divéki Éva (főszerkesztő), Füstös Krisztina, Harkácsi Gábor József, Hegyes-Szabó Éva, Ilyés Tamás, Kajdi László, Kiss Milán, Luspay Miklós (főosztályvezető), Mészárovcics Milán, Pintér Cecília (szerkesztő), Takács Kristóf, Tornai Miklós, Varga Lóránt (főosztályvezető).

A Pénzügyi Stabilitási Tanács a 2018. március 13-i és 2018. május 22-i, a Monetáris Tanács pedig a 2018. május 8-i ülésén tárgyalta az anyag kiemelt üzeneteit, valamint a jelentést, és értékes tanácsokat adott annak elkészítéséhez.

Az MNB szakértői elsősorban a 2017. év releváns információit dolgozták fel, ugyanakkor előre tekintő jelleggel a 2018. évi aktuális folyamatok elemzése is megtalálható a jelentésben.

Tartalom

Kiemelt üzenetek	7
1. Bevezetés	13
2. A hazai fizetési rendszer működése	14
2.1. Pénzforgalmi folyamatok	16
2.2. A pénzügyi infrastruktúrák működése	30
3. Az Azonnali fizetési rendszer bevezetése	47
3.1. Piaci szolgáltatások fejlesztése és árazási kérdések	48
3.2. Az azonnali fizetési márka és az azonnali fizetés tájékoztatási kérdései	50
3.3. Az azonnali fizetési modell és szabályozásának főbb elemei	51
3.4. A központi infrastruktúra fejlesztése és a rendszer főbb szolgáltatásai	53
3.5. Az azonnali fizetés likviditási keretei	54
4. A pénzforgalom középtávú stratégiai irányai	56
4.1. Pénzügyi infrastruktúra fejlesztési stratégia	56
4.2. Virtuális pénzek és a digitális jegybankpénz koncepciójának vizsgálata	57
4.3. A Pénzügyi tudatosság fejlesztési stratégia	58
5. Az új Pénzforgalmi irányelv átültetésének aktuális kérdései	59
5.1. Átmeneti időszakban érvényes szabályok	59
5.2. Biztonsági szabályok	60
5.3. Felelősségi szabályok	60
5.4. Engedélyezés	61
5.5. Egyéb változások	61
Fogalomtár	62

Kiemelt üzenetek

A fizetési kártyás vásárlások forgalma és a fizikai elfogadóhelyek száma dinamikusán, közel évi 25 százalékos mértékben nő, az érintéses technológia elterjedésében pedig Magyarország Európa élmezőnyében van.

Az év folyamán a fizikai elfogadóhelyek és a POS-terminálok száma egyaránt közel negyedével nőtt. Emellett 2017 a kényelmes és gyors érintéses technológia használatában is az áttörés éve volt, amely meghatározóvá vált a hazai kártyás fizetéseknél, a kártyás vásárlási forgalom túlnyomó része már ilyen módon bonyolódott le. Ezt elősegítette az érintéses infrastruktúra bővülése, melynek eredményeként a fizetési kártyák több mint 70, a POS terminálok 80 százaléka támogatja az új technológia használatát. Az internetes kereskedelem fejlődését jelzi a kártya fizikai jelenléte nélkül lebonyolított online fizetési kártyás tranzakciók forgalmának nagymértékű növekedése, bár ezen forgalom aránya az összes fizetési kártyás tranzakcióhoz képest továbbra is viszonylag alacsony.

A hazai fizetési rendszer hatékonysága folyamatosan közelít az uniós átlaghoz.

2017-ben is jelentősen javult a pénzforgalom hatékonysága és tovább közelített az európai uniós átlaghoz. Többek között a jegybank aktív fejlesztői szerepének eredményeként az átutalási forgalom GDP-hez viszonyított arányában már csak kis mértékű az elmaradás az európai átlaghoz képest. Emellett mind a kiskereskedelmi elektronikus fizetési forgalomban, mind a közüzemi és egyéb szolgáltatások számláinak elektronikus fizetése terén jelentős fejlődés mutatkozott elsősorban a hazai fizetési kártyás infrastruktúra és vásárlási forgalom számottevő bővülésének köszönhetően.

A fizetési kártyás visszaélések mértéke a forgalomhoz viszonyítva tovább csökkent, azaz a nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő biztonság tovább javult.

Bár a kártyás visszaélések száma csekély mértékben emelkedett 2017-ben, azonban ez a növekedés jóval elmarad a teljes fizetési kártyás forgalom bővülésétől, azaz a kártyahasználat összességében még biztonságosabb lett. A fogyasztóbarát szabályozási háttérnek köszönhetően ráadásul a visszaélésekkel okozott kárnak csak kevesebb, mint tíz százaléka terheli a kártyabirtokosokat, a károk túlnyomó részét a kártyakibocsátók és az elfogadó pénzforgalmi szolgáltatók viselik.

A pénzforgalmi szolgáltatások árainak szintje és szerkezete sem ösztönzi jelenleg megfelelő mértékben az elektronikus tranzakciók elterjedését.

A pénzforgalmi szolgáltatások árai Magyarországon más országokkal összehasonlítva, a pénzügyi tranzakciós illeték árnnövelő hatását kiszűrve is relatíve magasak. Jelentős a tranzakciószámától és a fizetési megbízás értékétől függő díjak alkalmazásának az aránya különös tekintettel az átutalásokra, amely az elektronikus pénzforgalom költségeit az azt igénybe vevők számára nagymértékben növeli. Ugyanakkor a pénzforgalmi szolgáltatók a tranzakciószámától és értéktől független csomagárazást más európai országoknál kisebb arányban alkalmaznak. Az MNB 2018-ban részletes elemzést készít a pénzforgalmi szolgáltatások árazásáról, és párbeszédet kezdeményez a pénzforgalmi piac szereplőivel arról, hogy milyen lépésekkel érhető el már rövid távon az ügyfelek számára kedvezőbb, az elektronikus műveletek használatát ösztönző árazás Magyarországon.

A pénzügyi intézmények pénzforgalmi szolgáltatásokból származó fajlagos bevételei enyhén csökkenő tendenciát mutatnak.

A pénzügyi intézmények pénzforgalmi szolgáltatásokból származó bevételei az első három negyedév adatai alapján 6 százalékkal emelkedtek az előző évhez képest. Ha a tranzakciószámmal arányos bevételeket hasonlítjuk az elektronikus fizetések számához, akkor kismértékben csökkenő tendencia látható, azaz fajlagosan olcsóbbak lettek a pénzforgalmi szolgáltatások a fogyasztók számára. Hasonló a helyzet a tranzakciók értéke és az ezekkel arányos bevételek tekintetében is. Ugyanakkor az egy fizetési kártyára jutó bevételek esetében kismértékben növekvő tendencia látszik.

A felvigyázott pénzügyi infrastruktúrák 2017-ben hatékonyan és biztonságosan működtek, magas rendelkezésre állásukkal támogatták a pénz és tőkepiacok működését.

A felvigyázott rendszerekben a lebonyolított fizetések értéke jelentősen növekedett a forgalom darabszámának mérsékeltebb bővülése mellett. 2017-ben a VIBER és a BKR realizált 10 százalékot meghaladó forgalmi érték emelkedést, a KELER forgalma és a KELER KSZF által elszámolt tőkepiaci ügyletek értéke számottevően nem változott. A rendszerek egész évben robosztusan működtek. A KELER, KELER KSZF és BKR rendelkezésre állása előző évhez képest kismértékben romlott, míg a VIBER-é javult. A felvigyázott rendszerekben az incidensek helyreállítási idejének növekedésével a működési kockázat 2017-ben kismértékben emelkedett. Az MNB részvételével nemzetközi felvigyázás alatt álló CLS és T2S pénzügyi infrastruktúrák a hazai rendszerekhez hasonlóan biztonságosan és hatékonyan üzemeltek.

2017-ben a fizetési rendszer résztvevői hatékony likviditásmenedzselést folytattak, melynek köszönhetően a likviditás elegendő mértékű volt a fizetési forgalom lebonyolításához.

A fizetési rendszer résztvevők likviditására a három hónapos betét mennyiségi korlátozása, valamint a kötelező tartalékráta 2016 decemberi 1 százalékra csökkentése volt hatással. Ezek következtében 2017 év folyamán a résztvevők MNB-nél vezetett fizetési számlaegyenlege az előző évhez képest 2-300 milliárd forinttal alacsonyabb szintre csökkent, melyet a résztvevők az állampapír állományuk növelésével kompenzáltak. A résztvevők hatékony likviditásmenedzselésének köszönhetően a fizetési számlaegyenleg csökkenése nem eredményezte a maximális hitelkeret kihasználtság növekedését, sőt hitelkeretüket rövidebb ideig és átlagosan kisebb értékben vették igénybe fizetési forgalmuk teljesítésére. 2017-ben ugyan növekedett a VIBER-ben a sorbanállások száma, azonban a sorban eltöltött átlagos idő csökkent és jellemzően 1 óránál rövidebb ideig tartott.

2017-ben sem érte veszteség a KELER KSZF-et és a többi klíringtagot a megnövekedett számú és értékű klíringtagi késedelmes teljesítéséből fakadóan.

A KELER KSZF kockázatkezelési keretrendszere 2017-ben is sikeresen kezelte a klíringtagok késedelmes teljesítéséből eredő megnövekedett kockázatokat. A KELER KSZF 2017-ben az előző évinél két és félszer több késedelmes teljesítést regisztrált, másfélszer magasabb összértékben. Ezek háromnegyede a tőkepiachoz, míg a többi az elszámolt energiapiacokhoz kapcsolódott. A tőkepiaci esetek mindegyikében értékpapír oldali, míg az energiapiacra pénzügyi és biztosíték késedelem történt. Egy klíringtag likviditási problémája okozott 2017-ben több napig fennálló energiapiaci késedelmes teljesítést, melyet a KELER KSZF megfelelően kezelte. Az utóbbi esetben érintett klíringtag klíringtagságát megszüntették, így a továbbiakban nem jelent kockázatot sem a KELER KSZF-re, sem pedig a piacra nézve.

A KELER Központi Értéktár határidőben beadta engedélykérelmét az értékpapír-kiegyenlítésről és a központi értéktárakról szóló Európai Unió rendelet (CSDR) szerinti engedély megszerzéséhez.

A CSDR a pénzügyi eszközök Unión belüli biztonságos, hatékony és zökkenőmentes kiegyenlítését előmozdító és a központi értéktárak egységes szervezeti és irányítási struktúráját meghatározó szabályrendszer. A KELER-nek a CSDR szerinti engedélykérelmét a részletszabályokat tartalmazó technikai sztemderdek (RTS) megjelenését követő hat hónapon belül kellett benyújtania az MNB-hez. A KELER-nek, mint szakosított hitelintézetnek nemcsak a központi értéktári, hanem a banki jellegű kiegészítő szolgáltatásaira vonatkozóan is engedélyeztetni kell a tevékenységét. Az engedélyezési folyamat lezárása 2018 második felében várható.

Az MNB a KELER KSZF nemzetközi engedélyező kollégiumával együttműködve megtárgyalta a KELER KSZF 2017-es tevékenységét, melyet az EMIR szabályozásnak megfelelőnek minősített.

2017. novemberében az MNB vezetésével a KELER KSZF nemzetközi engedélyező kollégiuma éves ülésén megtárgyalta a 2017-es év legfontosabb eseményeit, engedélyezett szolgáltatásait, valamint a KELER KSZF rövid és középtávú terveit. Az ülés kiemelt témái közé tartozott a kkv-piac azonnali ügyleteinek elszámolása és garanciavállalása, a BRM romániai árutőzsde számára tervezett határon átnyúló elszámolási és garanciavállalási szolgáltatás, a CEEGEX ügyletek elszámolási devizájának forintról euróra változása, illetve a CEEGEX határidős gázügyletek átvezetése a MiFID szabályozás értelmében szabályozott piacnak minősülő HUDEX gázpiacra. A testület megerősítette, hogy a központi szerződő fél működése megfelel a nemzetközi szabályozás elvárásainak.

A nemzetközi piaci szereplőkkel való szorosabb együttműködés hatékonyabbá teszi a kibertámadások elleni felkészülést.

Az MNB folyamatosan nyomon követi a kiberbiztonsággal kapcsolatos nemzetközi iparági ajánlásokat és azok releváns részeit beépíti saját felvigyázói módszertanába, rendeleteibe és ajánlásaiba. Mindemellett az MNB évek óta részt vesz a pénzügyi infrastruktúrák kiberbiztonságával foglalkozó EKB-s munkacsoportban. A munkacsoport felmérte és értékelt a releváns európai pénzügyi infrastruktúrák felkészültségét. Az esetlegesen tapasztalt hiányosságok megszüntetésére konkrét javaslatokat is tett. A közeljövőben alakul meg piaci szereplők és szabályozók részvételével egy kiberbiztonsággal foglalkozó nemzetközi munkacsoport, aminek célja az együttműködés erősítése és az egyszerűbb és gyorsabb információmegosztás.

A pénzforgalmi szolgáltatók a 2017-ben elvégzett hatósági ellenőrzések alapján főként az ügyfelek tájékoztatására, valamint a fizetési művelet összegének haladéktalan jóváírására vonatkozó szabályokat nem tartják be.

A 2017-ben elvégzett pénzforgalmi hatósági ellenőrzések általános tapasztalata, hogy a vizsgált pénzforgalmi szolgáltatók működése megfelelő, azonban mindegyik követett el jogszabálysértést. A 15 intézménynél elvégzett ellenőrzés során összesen 156 esetben került megállapításra jogszabályi rendelkezés megsértése. Ezek üzleti hatásukat tekintve esetenként veszélyeztették a fizetési forgalom lebonyolításának kiszámíthatóságát. A pénzforgalmi szolgáltatók a késedelmesen vagy hibásan teljesített fizetési megbízásokkal, valamint a nem megfelelő tájékoztatásból adódóan kisebb-nagyobb mértékben veszteséget is okoztak az ügyfeleknek (pl. az ügyfelek csak később rendelkezhetek az őket megillető összegek felett vagy nem volt információjuk a költségmentes utólagos tájékoztatás lehetőségéről). A 2017-ben az elvégzett hatósági ellenőrzések alapján és a 2016-os évről áthúzódó vizsgálatokkal együtt összesen 75 millió Ft bírság kiszabására került sor.

Az ügyfelek érdekében az MNB elkezdte a fizetési számla váltásáról szóló kormányrendelet betartásának hatósági ellenőrzését, mely rávilágított egyes intézmények nem megfelelő gyakorlatára.

A 2017. évi hatósági ellenőrzések során az MNB megállapította, hogy a számlaváltási folyamathoz kapcsolódó számlamegszüntetést – amely a számlaváltási folyamat befejező lépésének tekinthető –, a hitelintézetek több alkalommal olyan esetben is megtagadták, amelyre a törvény nem biztosított lehetőséget. Az elutasítás leggyakoribb indoka az volt, amikor az ügyfél fizetési számlájához fizetési kártya, illetve egyéb szolgáltatás (internet bank, SMS szolgáltatás) is tartozott. További hiányossággként jelent meg, hogy a határon átnyúló számlaváltás megkönnyítéséhez kapcsolódó tájékoztatási kötelezettségeiknek a legtöbb vizsgált intézmény nem tett eleget.

Az azonnali fizetés szabályozása 2017 végén elkészült, a tervek szerint 2019. július 1-től használható lesz Magyarországon a nemzetközi mércével is innovatív, új szolgáltatás.

Az azonnali fizetési rendszer létrehozása minden érintett közös érdeke, a rendszerre épülő szolgáltatásokkal jelentős mennyiségű készpénzes tranzakció elektronizálása válik lehetővé. A középtávon nemzetközi szinten is széleskörben azonnalivá váló pénzforgalom számos gazdasági folyamat modernizálását teszi lehetővé. 2017-ben a GIRO Zrt. megkezdte az azonnali fizetéseket feldolgozó központi infrastruktúra és a kiegészítő szolgáltatásokat támogató további rendszerek létrehozását, ezzel párhuzamosan pedig a csatlakozó pénzforgalmi szolgáltatóknál is elindultak a fejlesztések. Év végén az MNB elfogadta és közzétette az azonnali fizetésekre vonatkozó jogszabályi előírásokat, valamint nyilvánossá váltak a rendszer működésének részleteit leíró szabálykönyvek is. A rendszer biztonságos, megbízható működését támogató likviditáskezelési keretrendszer véglegesítése is folyamatban van.

Az MNB és a GIRO innovatív technológiák bevezetésével támogatja az azonnali fizetésen alapuló modern és ügyfélbarát szolgáltatások fejlesztését.

Az azonnali fizetési rendszerrel megvalósuló valós idejű pénzforgalom hatékonyabbá teszi a pénzügyi szektor működését, valamint növeli a gazdaság versenyképességét. A minél kedvezőbb nemzetgazdasági hatások eléréséhez olyan széleskörben használható fizetési megoldásokra van szükség, amelyek a fizetési helyzetek túlnyomó többségében biztosítják az azonnali fizetés lehetőségét. A központi rendszer funkciói (pl. a számlaazonosítóként használható mobilszámok és e-mail címek, illetve a fizetési kérelem üzenetek) támogatják a modern fizetési szolgáltatások fejlesztését. Az MNB és a piac közös érdeke, hogy e szolgáltatások az ügyfelek számára olcsók legyenek, az árazás szerkezete pedig a tranzakciószám jelentős növekedését ösztönözze. A szükséges beruházások megtérülését nem a magas áraknak, hanem a megjelenő új tranzakciós forgalomnak kell biztosítania. Az MNB határozott elvárása, hogy a piaci szereplőknél már az induláskor elérhetőek legyenek nyílt szabványokon alapuló, átjárható, egyszerűen kezelhető és biztonságos azonnali fizetési megoldások.

Az azonnali fizetési alapszolgáltatásra kiterjedő fizetési márka hozzájárulhat az azonnali fizetés elterjedéséhez és elősegíti az alapszolgáltatásra épülő, innovatív fizetési megoldások megjelenését.

A fizetési márkastratégia célja, hogy az alapszolgáltatásokat széleskörben megismertesse a fizetési szolgáltatást használó és potenciálisan igénybevevő ügyfelekkel. Fontos, hogy fizetési márka a kiegészítő szolgáltatások fejlesztésébe csak a legszükségesebb mértékben avatkozzon bele. Ezzel tág lehetőséget biztosítva a versenynek, az innovációk elterjedésének ezen a téren, amellyel számos új kiegészítő szolgáltatási márka is kialakulhat. A fizetési márkának nem szükségszerűen részei, de ahhoz ajánlásként kapcsolódhatnak a fizetési szolgáltatások egységesítését biztosító adatbeviteli szabványok és alapvető fizetési folyamatok leírásai, amelyeket az érintettek egymással együttműködve, vagy egyedileg dolgoznak ki. A szabványok és folyamatok nyílttá tételével a fizetési szolgáltatások közötti átjárhatóság megteremthető.

A pénzforgalom fejlesztésének középtávú stratégiai céljaként a hazai elszámolási rendszerek konszolidációját tűzte ki az MNB.

Az azonnali fizetési rendszer magyarországi bevezetésével egy olyan korszerű és rugalmas infrastruktúra áll majd a hazai pénzforgalmi szereplők rendelkezésére, amely elméletileg az azonnali feldolgozási kötelezettség alá nem eső tranzakciók kezelésére is használható lehet. Mivel a pénzforgalomban alapvető fontosságú a mérethatékonyság, ezért középtávon érdemes megfontolni egyes jelenlegi infrastruktúra-elemek (napközbeni elszámolás, éjszakai elszámolás) konszolidációját. Az egyes rendszerelemek összevonásáról azonban csak az azonnali fizetési rendszer funkcióinak és az egyes tranzakciótípusok áttérési költségeinek és lehetőségeinek ismeretében lehet dönteni. Ezek figyelembe vételével az MNB 2018 folyamán részletes középtávú infrastruktúra stratégiát készít.

A digitális jegybankpénz lehetséges előnyeit és kockázatait világszerte vizsgálják a központi bankok, így az MNB is.

Az elmúlt évek technológiai innovációja révén elméletben lehetővé vált, hogy a jegybankok digitális formában is teremtsenek széles körben elérhető jegybankpénzt. A digitális jegybankpénz bevezetése alapvetően változtatná meg a pénzügyi közvetítő szektor működését és több szempontból érinti a központi bankok feladatkörét. Az érintett jegybanki területek közé tartozik a pénzforgalom, amelynek hatékonysága nőhet az új típusú jegybankpénz forgalomba hozatalával, mert a készpénz költséges előállítás és kezelése helyett a digitális formátum társadalmi szinten megtakarítást eredményezhet. Azonban számos kihívás és kockázat is felmerül, nemcsak a pénzforgalom, de a monetáris politika és pénzügyi stabilitás szempontjából is. Az MNB, összhangban többek között az angol, a dán, a svéd jegybank vagy az Európai Központi Bank elemzési munkájával szakmai szempontból fontosnak tartja a kérdés megalapozott vizsgálatát.

A virtuális pénzek fizetési rendszerben betöltött szerepét folyamatosan nyomon követi az MNB, ugyanakkor jelenleg nem várható jelentős forgalomnövekedés ezen a téren.

Az elmúlt években egyre több virtuális pénz jelent meg, amely központi kibocsátó és működtető intézmény nélkül, legtöbbször a blokklánc technológia felhasználásával a jelenlegi pénzügyi szektortól független szolgáltatásokat kínál. Ugyanakkor ezen új típusú pénzek szerepe a pénzforgalomban rendkívül korlátozott, elsősorban éppen annak köszönhetően, hogy decentralizált jellegük és ebből fakadó tulajdonságaik (például a jelentős árfolyam-volatilitás, vagy a rugalmatlan pénzkínálat) miatt nem képesek megfelelően betölteni a pénzfunkciókat. Ugyanakkor az MNB, együttműködve más állami szereplőkkel, a nemzetközi tendenciákat követve folyamatosan vizsgálja azt a kérdést, hogy kell-e és ha igen, akkor milyen módon szabályozni a virtuális pénzek működését.

Az új Pénzforgalmi irányelv átültetésével a nem banki innovatív szereplők működése hazánkban is fokozhatja a versenyt, emelheti az ügyfeleknek nyújtott szolgáltatások színvonalát és biztonságát.

A 2018 januárjában hatályba lépett új Pénzforgalmi irányelv szigorú biztonsági szabályok betartása mellett lehetővé teszi, hogy az ügyfelek innovatív harmadik fél szolgáltatókat vegyenek igénybe pénzforgalmi műveleteik lebonyolításához. Ezen szabályokat a biztonságos kommunikációról és erős ügyfél-hitelesítésről szóló szabályozástechnikai sztenderdek határozzák meg. Az irányelv szabályainak alkalmazását segítő egyes kiegészítő szabályok még nem léptek hatályba, amelyek miatt a hatályba lépéséig tartó átmeneti időszakban az irányelv egyes szabályainak nem, vagy eltérően kell a pénzforgalmi szolgáltatóknak megfelelniük. Az új technikai, biztonsági követelmények miatt át kell alakítani az MNB ellenőrzési gyakorlatát is.

1. Bevezetés

A Magyar Nemzeti Bank jegybanktörvényben rögzített alapvető feladata, hogy a pénzforgalom zavartalan lebonyolítását és az azt támogató fizetési és elszámolási rendszerek megbízható és hatékony működését elősegítse.

Amennyiben a gazdasági szereplők a költséghatékony, gyors és biztonságos elektronikus fizetési módokat a jelenleginél is nagyobb mértékben használnák, a fizetési tranzakciók terén jelentős erőforrások lennének megtakaríthatók társadalmi szinten, ami kedvezően hatna a gazdaság versenyképességének és növekedésének szintjére is. Ehhez azonban arra van szükség, hogy a fizetési helyzetek többségében a készpénz mellett lehetőség legyen az elektronikus fizetési eszközök egyszerű és biztonságos használatára alacsony és átlátható költségek mellett. Emellett elengedhetetlen, hogy a hazai pénzügyi infrastruktúrák magas szintű szolgáltatással és a jogszabályoknak megfelelően támogassák a gazdasági szereplők által kezdeményezett reálgazdasági és pénzügyi tranzakciók lebonyolítását. Emiatt alapvető jegybanki feladat a pénzügyi infrastruktúrák felvigyázása. 2017-től a pénzügyi infrastruktúrák felvigyázása kiegészült az érték-papír-kiegyenlítési rendszer, a központi értéktári és a központi szerződő fél tevékenység felügyeletével. A rendszerek megbízhatóságának, biztonságának, hatékonyságának, likviditáskezelésének, a rendszerek közötti kapcsolódó szolgáltatásoknak a nyomon követése és elemzése egy kockázat alapú felvigyázói keretrendszer alapján történik. Ezen keretrendszernek részévé vált a központi szerződő felekre, valamint az értékpapír-kiegyenlítési rendszerekre és központi értéktárakra jogilag kötelező érvényű nemzetközi szabályozásnak való megfelelés vizsgálata is. Az MNB a hitelintézetek és egyéb pénzforgalmi szolgáltatók pénzforgalmi hatósági ellenőrzése során a hiányosságok feltárásával hozzájárul azok jogszabálykövető magatartásának erősítéséhez. Ezáltal elősegíti a pénzügyi közvetítőrendszer megbízható, szabály-

követő működését, az ügyfelek számára kiszámítható pénzforgalmi folyamatok biztosítását és ezen keresztül a szolgáltatásokat igénybe vevő fogyasztók hatékony kiszolgálását.

Az MNB alapvetően katalizátorként vesz részt a hatékonyság növelésében: elemzéseket készít, valamint aktív koordináció és párbeszéd segítségével igyekszik megteremteni azokat a feltételeket, amelyek elősegítik, hogy az érintettek a társadalmi érdekek figyelembevételével döntsenek.

Az elektronikus fizetési eszközök jelenleginél szélesebb körű használatának számos pozitív hatása lehet a hazai gazdaságra. Növelhető vele a pénzforgalom hatékonysága, csökkenthetők a tranzakciók lebonyolításához felhasznált erőforrások, segítheti a rejtett gazdaság visszaszorítását, mindezeknek köszönhetően pedig támogatja a gazdasági növekedést is. Ugyanakkor az MNB a katalizatori funkcióján túl szabályozza a pénzforgalom lebonyolítását, így MNB-elnöki rendeletben előírt követelményeken keresztül tudja alakítani a pénzforgalmi szolgáltatások piacát.

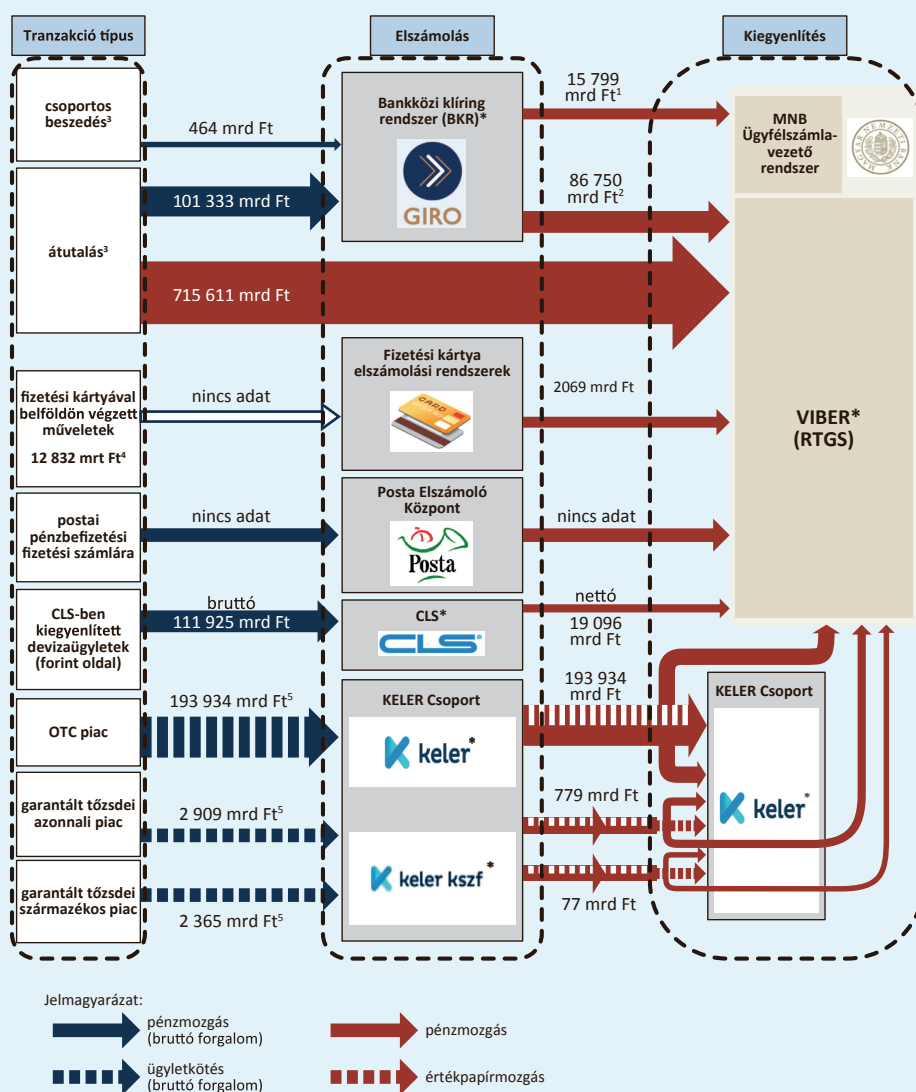
A jelentés első része bemutatja a pénzforgalom hatékonyságának vizsgálata során a hazai elektronikus fizetési módok használatát és fejlődési tendenciáit, az elektronikus pénzforgalomhoz kapcsolódó visszaélések, valamint a pénzforgalomból származó bevételek és a lakossági pénzforgalmi szolgáltatások árazásának alakulását. Ezt követően hazai pénzügyi infrastruktúrák működésével és azok felvigyázásával kapcsolatos fejlemények ismertetésére kerül sor. Emellett foglalkozik a pénzforgalmi ellenőrzések tapasztalataival is. A jelentés második része három kiemelt témát tárgyal részletesen, az azonnali fizetési rendszer bevezetését, a pénzforgalom középtávú stratégiai irányait, valamint az új Pénzforgalmi irányelv kapcsán felmerülő lényeges, gyakorlati kérdéseket.

2. A hazai fizetési rendszer működése

A pénzforgalom, valamint a pénzügyi infrastruktúra megbízható és hatékony működése elengedhetetlen ahhoz, hogy a reálgazdasági és pénzügyi tranzakciók megvalósuljanak. A jegybanki vagy kereskedelmi banki számlapénz-

ben történő fizetések, valamint az értékpapírokkal és egyéb pénzügyi eszközökkel végrehajtott tranzakciók lebonyolításához olyan központi rendszerekre van szükség, amelyek biztosítják a tranzakciók elszámolását és kiegyenlítését.

1. ábra
A hazai pénzügyi infrastruktúra áttekintő ábrája
(2017)

¹ A BKR éjszakai elszámolás során normal rend szerint elszámolt megbízások értéke

² A BKR napközbeni elszámolás során elszámolt megbízások értéke

⁴ az on-us tételeket nem tartalmazza

⁵ A teljes forgalomnak csak a bankközi része kerül elszámolásra a kártyatársasági rendszerekben

⁶ Ügyletkötés (bruttó forgalom)

* felvigyázott rendszerek

A VIBER az MNB által üzemeltetett valós idejű bruttó kiegyenlítési rendszer, amely elsősorban a résztvevők egymás közötti, valamint ügyfelek nagy összegű és időkritikus pénz- és tőkepiaci tranzakcióinak, illetve a kapcsolódó pénzügyi infrastruktúrák (BKR, KELER-csoport, CLS) elszámolásának kiegyenlítésére szolgál. A Bankközi Klíring Rendszer (BKR) a GIRO Zrt. (GIRO) által működtetett főként a lakosság és vállalatok kis összegű fizetéseit elszámoló bruttó fizetési rendszer, melynek két elszámolási módja a napközbeni elszámolás és az éjszakai elszámolás. A GIRO a fizetési megbízások elszámolását végzi, míg a kiegyenlítés az MNB, mint

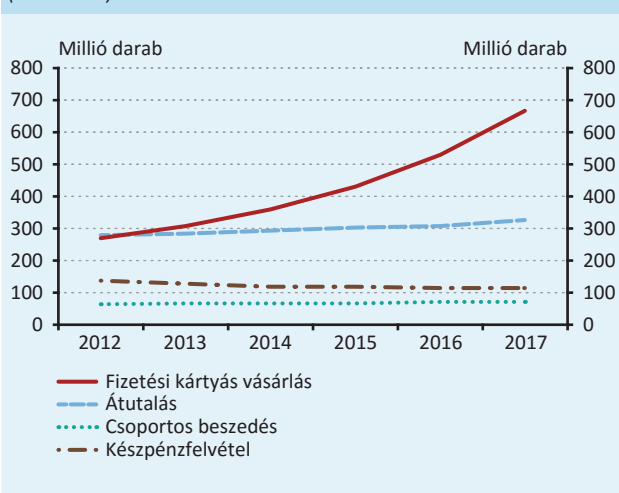
teljesítő fél feladata. A bankkártyás tranzakciók elszámolása a kártyatársaságok (Visa, MasterCard) nemzetközi rendszereiben, míg a postai fizetési módoké jellemzően a Posta Elszámoló Központban (PEK) történik. A KELER-csoport tagjai, a központi értéktár (KELER) és a központi szerződő fél (KELER KSZF) értékpapír elszámolási és kiegyenlítési szolgáltatást végeznek, valamint nyilvántartják a hazai kibocsátású értékpapírokat (1. ábra). Az MNB felvigyázói tevékenysége hazai viszonylatban a VIBER, a BKR, a KELER és a KELER KSZF működésére terjed ki, továbbá az MNB részt vesz a CLS és T2S nemzetközi kooperatív felvigyázásában is.

2.1. Pénzforgalmi folyamatok

2.1.1. AZ ELEKTRONIKUS FIZETÉSI FORGALOM ÉS AZ EZT BIZTOSÍTÓ INFRASTRUKTÚRA

2017-ben folytatódott az elektronikus pénzforgalom korábbi években tapasztalt dinamikus bővülése, amely elsősorban a bankkártyás fizetések egyre növekvő népszerűségére vezethető vissza (2. ábra). A kártyás vásárlási forgalom emelkedése 2017-ben több mint 25 százalék volt a megelőző évhez viszonyítva, azaz a korábbi években elért jelentős mértékű forgalomművekedés tovább fokozódott. A csoportos beszédések száma az elmúlt évek tendenciájával összhangban 3 százalékkal emelkedett, az átutalási forgalom bővülése ezzel szemben meghaladta az 5 százalékot, ami kimagaslónak tekinthető a korábbi évekhez képest. A készpénzfelvétel száma kismértékben, 1 százalékkal közel 116 millió darabra nőtt.

2. ábra
A fizetési számlához kapcsolódó főbb fizetési műveletek forgalma
(2012-2017)

Az adóhivatalhoz bekötött online pénztárgépek forgalmán keresztül a hazai fizetési szokások gyakorlatilag a teljes kiskereskedelmi szektorban közvetlenül vizsgálhatók.

Az anonimizáltan átadott 2015-16-os adatbázisból az MNB elemzést készített az elektronikus fizetések kiskereskedelmi szektorban jellemző használatára vonatkozóan.¹

A hazai online pénztárgépek által bonyolított forgalom évente átlagosan 3,7 milliárd tranzakció, közel 10 ezer milliárd forint értékben. A készpénzes tranzakciók értékben és számarányban is jelentős részét teszik ki a forgalomnak. Az adatbázisban szereplő 704 millió kártyás tranzakció elmarad a Magyar Nemzeti Bank statisztikai adatszolgáltatásában jelentett 888 millió tranzakciótól. Ennek az oka, hogy az online pénztárgépek nem minden üzlethelységben kötelezőek, például a szolgáltató szektor jelentős része nem szerepel az adatbázisban. Az egyéb forgalom összességében elenyésző. A vizsgált időszakban is nőtt az elektronikus tranzakciók súlya, ami egyben azt jelentette, hogy a készpénzes fizetések átlagértéke 2000 forintról 2100 forintra emelkedett, míg a kártyás tranzakciók átlagértéke 6300 forintról 6000 forintra csökkent. (1. táblázat)

1. táblázat

Az online pénztárgép (OPG) adatbázis aggregált jellemzői

	2015	2016
Fizetési műveletek száma összesen	3,63 milliárd db	3,74 milliárd db
Készpénzes fizetések száma	90,00%	87,70%
Kártyás vásárlások száma	8,70%	10,40%
Egyéb fizetési műveletek száma	2,50%	3,10%
Fizetési műveletek összesített értéke	9 134 milliárd Ft	9 780 milliárd Ft
Készpénzes fizetések értéke	74,30%	71,50%
Kártyás vásárlások értéke	21,70%	23,70%
Egyéb fizetési műveletek értéke	4,00%	4,80%

¹ Ilyés Tamás – Varga Lóránt (2018): A kereskedők fizetési kártya-elfogadása Magyarországon az online pénztárgépek adatai alapján. Hitelintézeti Szemle, 17. évf. 1. sz. 2018. március <http://www.hitelintezetiszemle.hu/letoltes/hsz-17-1-t4-ilyes-varga.pdf>

1. keretes írás

Az online pénztárgép (OPG) adatbázis fő jellemzői

A 2015 és 2016 adatait átfogó OPG adatbázis összesen 7,4 milliárd egyedi tranzakciót tartalmaz. A mintában szereplő nagyságrendileg 120 ezer kereskedelmi egység jelentős részben lefedi a kiskereskedelmi forgalmat. A 2015-re és 2016-ra vonatkozó adatok túlnyomó részt kiskereskedelmi üzletekre vonatkoznak, vendéglátó és szálláshelyek ennek csak kisebb részét jelentik. A forgalom összértéke nagyságrendileg kevesebb, mint fele a nemzeti számlákban szereplő „háztartások fogyasztási kiadásai” sornak, a kiskereskedelmi forgalom értékével viszont nagyságrendileg összevethető. A kiadási oldal kimaradó részei főként a szolgáltató szektorhoz és lakhatási költségekhez kapcsolódnak.

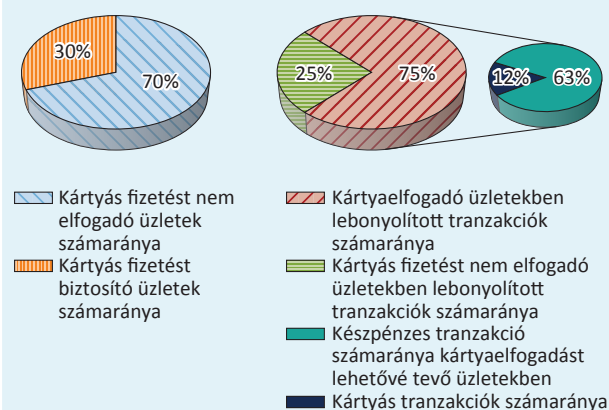
A pénzforgalmi infrastruktúra fejlődése elsősorban a fizetési kártyás elfogadói hálózat számottevő bővülésében mutatkozott meg az év során. 2017-ben a pénzforgalmi szolgáltatók által vezetett fizetési számlák száma stabilan 10,5 millió darab körül alakult, és ezen belül az elsődlegesen fizetési célra használt számlák 6,6 milliós számában is csak kismértékű, egy százalék alatti emelkedés történt az előző év végéhez képest. Közel 2 százalékkal nőtt a hazai kibocsátású fizetési kártyák száma, amely az év végén meghaladta a 9,1 millió darabot. Jelentősen bővült a fizetési kártyás elfogadói infrastruktúra az év során, amely elsősorban a fizikai elfogadóhelyek 25 százalékos növekedésében mutatkozott meg, így 2017 végén már 106 ezer helyen volt elérhető a kártyás fizetés. Az elfogadóhelyeken üzemelő POS terminálok száma szintén számottevően, közel negyedével nőtt és meghaladta a 136 ezret. Az elfogadói hálózat bővülésében nagy szerepe volt a Nemzetgazdasági Minisztérium által meghirdetett országos POS-telepítési programnak, melynek keretében az a cél, hogy két lépcsőben összesen 60 ezer új terminált helyezzenek ki az állami támogatás révén mérsékelt kereskedői költségek mellett. Az internetes elfogadóhelyek száma az egyenletes, éves szinten 11 százalékos bővülés után 2017 végére megközelítette a 9400-at.

Ma már a kiskereskedelmi forgalom döntő többségét lefedő üzletekben lehet kártyával fizetni. A 2015-16-os OPG adatbázisban szereplő hazai kiskereskedelmi üzleteknek csak kevesebb, mint egyharmada rendelkezett kártyás fizetési lehetőséggel (53 ezer üzlet 174 ezer üzletből), azonban ezek az üzletek az összforgalom több mint kétharmadát adták. Mivel a fizetési kártyát elfogadó üzletek jellemzően magasabb forgalmat bonyolítanak le, a kártyaelfogadóhelyek összesen a tranzakciók 75 százalékát bonyolították le (3. ábra).

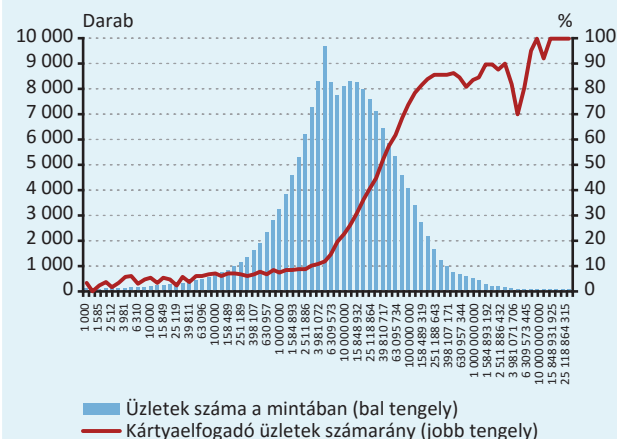
A kis üzletek esetében a kártyaelfogadás még mindig jelentősen elmarad a nagyobbakétól. Az OPG adatokból egyértelműen kiolvasható, hogy a kártyaelfogadás legnagyobb mértékben az adott üzlet éves forgalmától függ. Az üzletek méret szerinti eloszlását vizsgálva megállapítható, hogy

számos kisméretű boltból és kevesebb jelentősen nagyobb boltból áll a hazai kiskereskedelmi szektor. Az üzlethelyek közel fele kevesebb, mint 10 millió forint éves forgalommal rendelkezik és csak kis arányban fogad el fizetési kártyát.

3. ábra
Kártyaelfogadó üzletek statisztikái
(2016-os az OPG adatbázis alapján)

4. ábra
Üzletek gyakorisága és kártyaelfogadási aránya éves forgalom szerint
(Ft) 2015-2016

Az üzletek másik fele jellemzően a 10 és 100 millió éves forgalom közé esik, esetükben a kártyaelfogadást erősen befolyásolja a méret. A több százmillió forintos éves forgalom feletti üzleteknél a kártyaelfogadás szinte teljeskörű, azonban számszerűleg ez kevés üzletet jelent. (4. ábra)

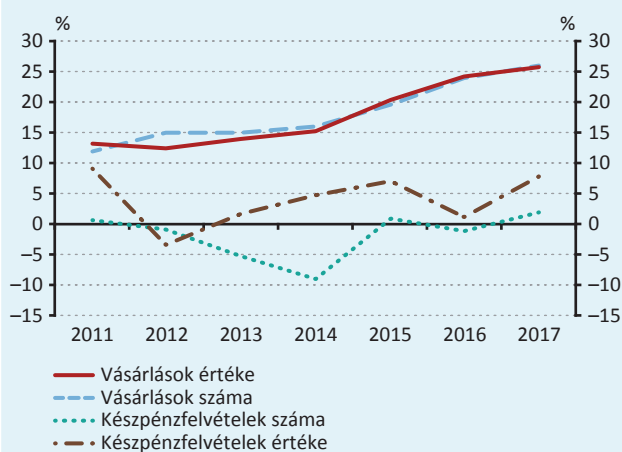
Minden korábbinál nagyobb mértékű volt a kártyás vásárlási forgalom bővülése 2017-ben. A hazai kibocsátású kártyákkal bel- és külföldön lebonyolított fizetési forgalom mintegy 26 százalékkal emelkedett a darabszámot és a tranzakciók értékét tekintve egyaránt. Ez az elmúlt években tapasztalt, egyébként szintén dinamikus növekedési ütemet is meghaladta. Az elmúlt évek tendenciájával összhangban 2017-ben is a kártya fizikai jelenlétét nem igénylő, elsősorban az interneten lebonyolított vásárlási forgalom volt az egyik leggyorsabban fejlődő szegmens, ami az előző évhez képest 35 százalék körül nőtt a tranzakciók darabszámát és összértékét nézve. Ennek ellenére az e-kereskedelelemhez kötődő fizetési műveletek még mindig viszonylag kis részét adják a teljes kártyás forgalomnak. A hazai kártyabirtokosok által magyar és külföldi internetes elfogadóhelyeken 828 milliárd forint összértékben lebonyolított mintegy 77 millió tranzakció a teljes vásárlási forgalom kis részét (darabszámban 11 százalékot, értékét tekintve közel 17 százalékot) jelenti csupán.

A fizetési kártyás készpénzfelvételek száma nem változott jelentősen, míg a felvett pénz értéke kismértékben emelkedett az év során (5. ábra). 2017-ben a kártyás készpénzfelvételek száma meghaladta a 108 millió darabot, ami kis mértékű, kevesebb mint 2 százalékos növekedést jelentett. A felvett pénz összértéke ezzel szemben nagyobb

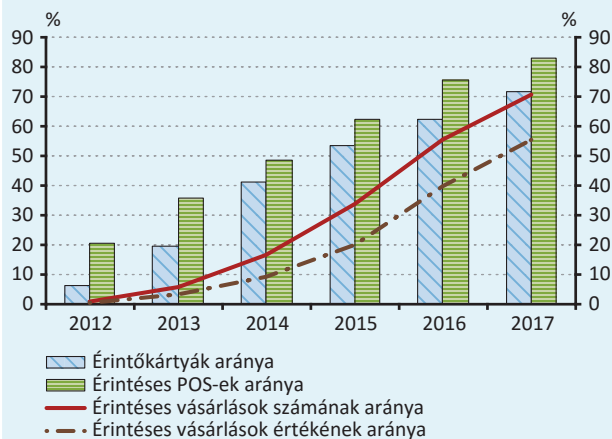
mértékben, mintegy 8 százalékkal emelkedett, így több mint 7400 milliárd forintot vettek fel a pénzforgalmi szolgáltatók ügyfelei ezen a módon, ami 68 ezer forintos átlagértéket jelentett egy tranzakciónál. A készpénzfelvételek 98 százalékát kezdeményező lakossági ügyfelek esetében az ATM-en lebonyolított kisebb (64 ezer forint) átlagértékű tranzakciók jellemzőbbek, míg a bankfióki POS-terminálok használata inkább a magasabb átlagértékű (254 ezer forint), de kisebb darabszámú műveletet bonyolító vállalati ügyfelekhez kapcsolódik.

2017-ben az érintéses technológia használata vált meghatározóvá a kártyás vásárlások esetében, amely főleg az ezt támogató infrastruktúra gyors ütemű bővülésére vezethető vissza (6. ábra). A hazai kibocsátású kártyákkal belföldön lebonyolított érintéses vásárlások száma 65 százalékkal emelkedett, értéke pedig közel megduplázódott 2017-ben az előző évhez képest. Ennek eredményeként pedig már az összes vásárlás több mint kétharmada (412 millió darab) történt ilyen módon, ami értékben a teljes forgalom felét (2326 milliárd forint) tette ki. Ezzel szemben a hagyományos fizikai vásárlási tranzakciók száma több mint negyedével csökkent 2016-hoz viszonyítva. Az érintéses forgalom bővülése nagyban visszavezethető az infrastruktúra elmúlt években tapasztalt dinamikus bővülésére. Az érintéses funkcióval rendelkező fizetési kártyák száma közel 18 százalékkal nőtt 2017-ben az előző évhez képest, így már a kártyák 72 százaléka rendelkezik ezzel a funkcióval. Az elfogadói hálózat tekintetében is szignifikáns, közel 36 százalékos emelkedés mutatkozott az érintéses technológiát támogató POS-terminálok számának bővülésében, így már a terminálok 83 százalékánál lehetett ezzel a megoldással fizetni.

5. ábra
A hazai kibocsátású fizetési kártyákkal belföldön és külföldön lebonyolított tranzakciók éves növekedési üteme (az előző év azonos időszakához viszonyítva) (2011-2017)

6. ábra
Az érintőkártyás technológia terjedése a magyarországi fizetési kártyás rendszerben (2012-2017)

A kártyás vásárlások túlnyomó többsége 50 ezer forint alatti értékben történik, és a kisértékű fizetéseknél az érintéses technológia használata a meghatározó (7. ábra).

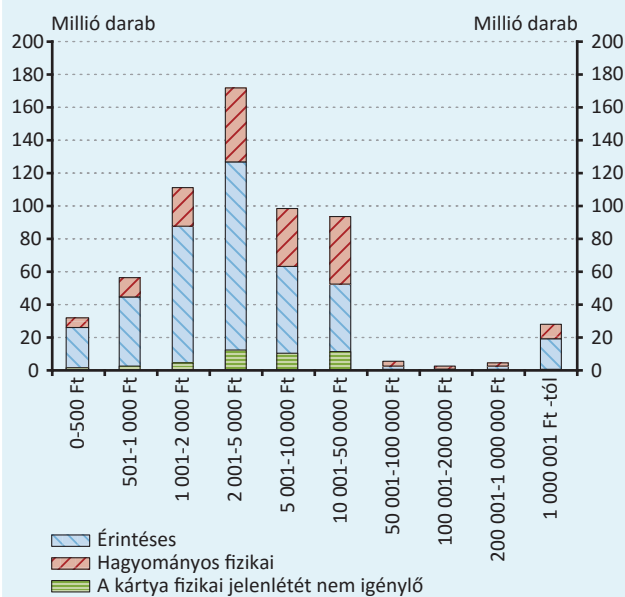
A kártyás vásárlások értékhatár szerinti megoszlását tekintve elmondható, hogy a forgalom 60 százalékát az 5 ezer forint alatti fizetések teszik ki. Ezek között a kisértékű, 5 ezer forint alatti fizikai kártyás vásárlások között több mint 75 százalék az érintéses tranzakciók aránya, de még a 10 és 50 ezer forint közötti fizetések esetében is ilyen módon bonyolítják a fizikai tranzakciók 56 százalékát. Az adatok alapján emellett az is látható, hogy 50 ezer forint fölötti értéksávban drasztikusan csökken a kártyahasználat.

2.1.2. A PÉNZFORGALOM HATÉKONYSÁGA NEMZETKÖZI ÖSSZEHASONLÍTÁSBAN

A hazai elektronikus fizetések elmúlt években tapasztalt dinamikus fejlődése a pénzforgalom hatékonyságát mérő mutatók értékének emelkedésében és európai átlaghoz történő felzárkózásban is megmutatkozott (2. táblázat). A hazai pénzforgalom fejlettségét három mutatóval méri az MNB, amelyek a legfontosabb pénzforgalmi területeket fedik le. Ezek mindegyikénél folytatódott a folyamatos növekedés 2017-ben is, melynek eredményeként az Európai Unió átlagához is egyre jobban közelít a hazai pénzforgalom hatékonysága.

Az átutalások GDP-hez viszonyított arányát tekintve a hazai pénzforgalom már Európa legfejlettebb harmadába tartozik (8. ábra). A legkisebb növekedés az átutalások GDP-hez

7. ábra
A fizetési kártyás vásárlási forgalom értékhatár szerinti megoszlása (2017)

viszonyított arányának tekintetében mutatkozott, amely 2017-ben meghaladta a 2016-os értéket, ugyanakkor ezen a területen már egyébként is csekély mértékű az elmaradás az Unió 17,7-szeres átlagos arányától. A többi európai országgal összehasonlítva elmondható, hogy ezen a téren a hazai pénzforgalom fejlettsége meghaladja a legtöbb Unió tagállamét.

2. táblázat

A magyarországi pénzforgalom fejlettségét jellemző mutatószámok alakulása uniós összehasonlításban

(2012-2017)

Mutató	Számítás	Magyarország						Európai Unió
		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2016
Átutalások	Átutalások éves összege / GDP	13,6	13,6	14,2 ¹	14,5 ¹	16,0 ¹	16,2	17,7
Vásárlások elektronikus fizetése	Bankkártyás és egyéb elektronikus fizetett vásárlások éves összege / Éves lakossági fogyasztás	11,8%	13,0%	14,8%	17,4%	20,7%	24,3%	35,9%
Közüzemi és egyéb szolgáltatások számláinak elektronikus fizetése	Csoportos beszedések és egyéb elektronikus számlafizetések becsült éves összege / Számlafizetések becsült éves összege	23,5%	24,3%	25,4%	33,5% ¹	39,2% ¹	43,9%	70% ²

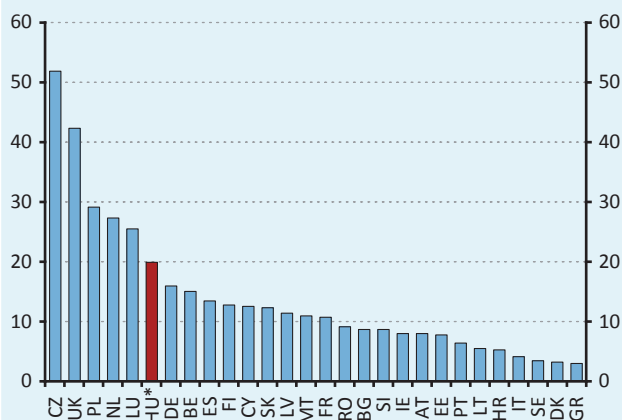
Forrás: MNB, EKB, Eurostat

¹ Adatszolgáltatói javítások miatt eltérés a korábban publikált adattól

² Becsült érték az EU-országok egy főre jutó csoportos beszedési adatai, és jegybanki elemzések alapján.

8. ábra
Az átutalások GDP-hez viszonyított aránya az európai országokban

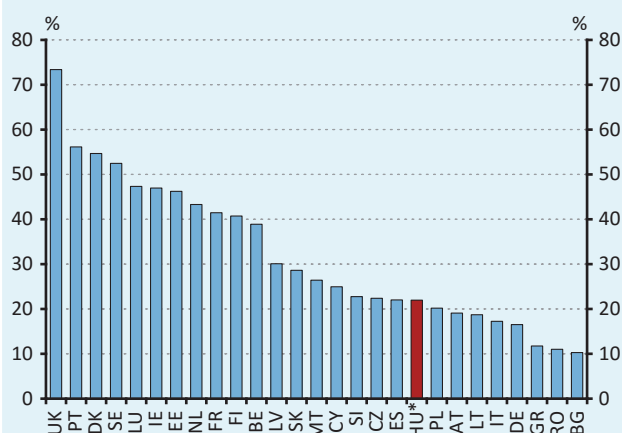
(2016)

*: Az EKB adatai magukba foglalják a határon átnyúló átutalási forgalmat is, emiatt magasabb a magyar érték az 1. táblázatban közölnél.
Forrás: EKB adatok² alapján MNB szerkesztés

9. ábra
Vásárlások elektronikus fizetése az európai országokban

(2016)

*: Módszertani eltérések és árfolyamváltás miatt kismértékben eltér a táblázatban közölt magyar értéktől.
Forrás: EKB és Eurostat adatok³ alapján MNB szerkesztés

A kiskereskedelmi vásárlásoknál egyre gyakoribb az elektronikus fizetés, amely elsősorban a kártyás fizetések gyorsuló ütemű elterjedésére vezethető vissza, ugyanakkor jelentős tér van még a bővülésre (9. ábra). A vásárlások elektronikus fizetésére vonatkozó mutató értéke a tavalyinál is nagyobb mértékben, 3,6 százalékponttal emelkedett, amely túlnyomórészt a fizetési kártyás vásárlási mód egyre növekvő népszerűségének eredménye. A kártyás vásárlási forgalom 25 százalékos éves bővülése nagyban köszönhető az érintéses technológia széles körű elterjedésének, amely olyan kisértékű fizetéseknél is gyors és kényelmes elektronikus alternatívát jelent, melyeknél korábban szinte kizárólag készpénzt használtak. A kártyás vásárlási forgalom nemzetközi összehasonlításban is figyelemre méltó bővülése egyúttal azt is jelenti, hogy az elmúlt években gyors ütemben közelített a hazai fejlettség az európai szinthez, és 2017-ben már az európai átlag kétharmadát érte el a magyar érték. Ugyanakkor más európai országokkal a magyar mutató értékét összevetve az is látható, hogy jelentős tér van még a bővülésre ezen a téren, ami a hazai pénzforgalmi szolgáltatók számára is további üzleti lehetőséget hordoz magában.

A kártyahasználatot befolyásoló tényezőket jobban megért-hetjük az OPG adatbázisból levonható következtetésekből.

A kártyahasználati hajlandóság kezdetben a fizetés értékétől függően nő, azonban egy bizonyos pont felett fo-

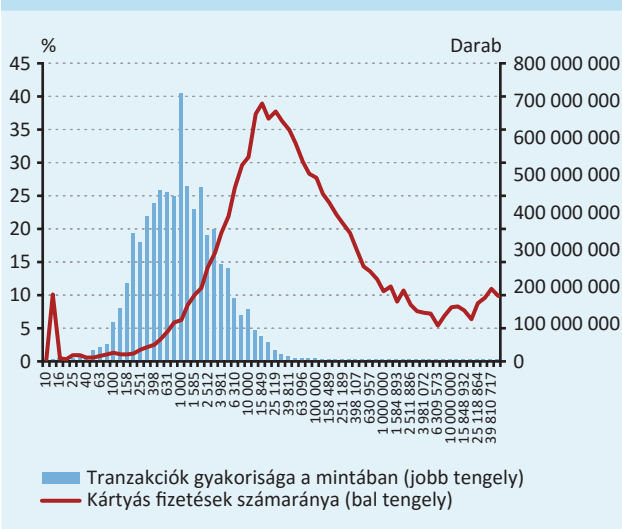
kozatosan csökken. A 2015-16-os OPG adatok alapján az üzletmérethez hasonlóan a tranzakciók értékét is nagy számú kisértékű és kis számú nagyértékű tranzakció jellemzi. A tranzakciók fele 1000 forintnál kisebb értékű és közel 70 százaléka 3000 forintnál kisebb. Mivel a kisértékű tranzakcióknál jelentősen alacsonyabb a kártyahasználati arány és a forgalmat az ilyen típusú tranzakciók dominálják, az átlagos kártyahasználati arány is alacsony marad. A kártyahasználati arány folyamatosan nő 30 ezer forintig, míg utána csökkenni kezd és a milliós tételeknél már rendkívül alacsony. A jelenség pontos oka nem ismert, azonban a feltételezéseink szerint a háztartásoknál lévő jelentős készpénzben tárolt megtakarítások adhatnak erre magyarázatot, amelyek készpénzes tranzakcióként jelentkeznek a kiskereskedelem-ben. (10 ábra)

A kártyás fizetési hajlandóságot jelentősen befolyásolja a készpénzes fizetés nehézsége. Az érték kategóriák szerinti kártyaelfogadási arányok jelentős belső heterogenitást fednek el. Példaként a 10 ezer forintos érték körüli tranzakciók átlagosan 35 százalékban kerülnek kiegyenlítésre kártyával, azonban ez jelentősen függ a pontos értéktől. A fizetés-hez szükséges bankjegy és érmék számának emelkedése jelentősen növeli a kártyás fizetés valószínűségét. Ez arra utal, hogy a kártyás fizetést a fizetés értékén túl a kényelmi szempontok is erősen befolyásolják. Más változók hatásától függetlenül egy 10 címletet igénylő fizetés hatszor nagyobb valószínűséggel kerül kártyával kiegyenlítésre, mint

² <http://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=1000004051>

³ <http://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=1000004051>

10. ábra
Vásárlások értékének gyakorisága és a kártyahasználati arány érték szerint logaritmus skálán (2015-2016)

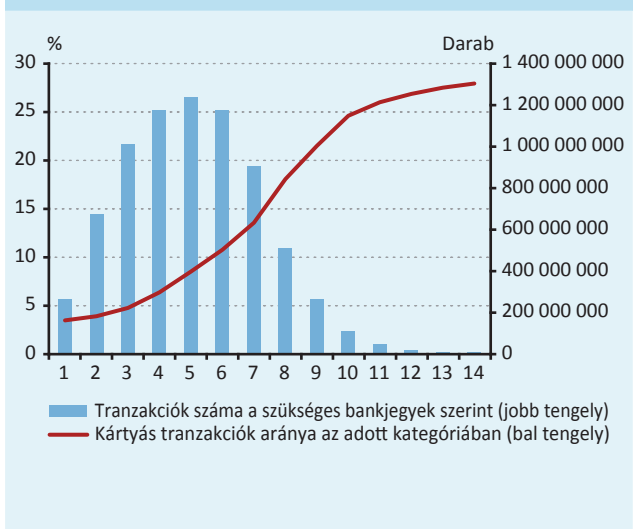

az egy címmel közvetlenül kiegyenlíthető vásárlások. (11. ábra)

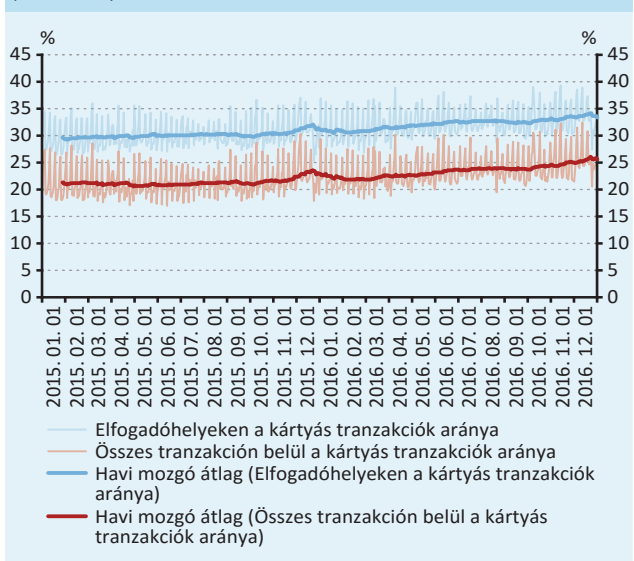
A hazai kártyahasználati hajlandóság is egyenletes ütemben emelkedett 2015-16-ban, a jelenlegi trendek alapján az európai átlag egy évtized alatt elérhető. Az OPG adatok alapján kártyahasználat időbeli alakulása folyamatos növekedést mutatott a vizsgált két évben. Az összes fizetési tranzakció közül a kártyás tranzakciók aránya 20 százalékról 25 százalékra nőtt azonban, ha csak az elfogadó helyek forgalmát nézzük – azaz olyan fizetési helyzeteket, ahol van lehetőség választani a két fizetési mód között – a tényleges arány 30-35 százalék között mozgott. (12. ábra)

A számlafizetések terén a közelmúltban lezajlott fejlesztések kedvező hatással voltak az elektronikus fizetési megoldások forgalmára, és 2017-ben már a számlák 44 százalékát fizették ki készpénz használata nélkül. Az elmúlt évek fejlesztései közül kiemelendők a Magyar Posta által végrehajtott változtatások, valamint a mobilfizetési megoldások bevezetése, melyek révén egyre több számla befizetésénél vált elérhetővé az elektronikus fizetési mód. A magyar sajátosságnak tekinthető sárga és fehér csekkek elektronizálása alapvetően befolyásolja az európai átlaghoz történő felzárkózást, így a fejlesztések jelentős mértékben megnövelték az elektronikus befizetett számlák arányát. Az elsősorban szintén rendszeres számlafizetésekre használt csoportos beszedések forgalma esetében a 2016-ban elért 3 százalékos éves növekedés 2017-ben is jellemző maradt, így ez is hozzájárult a mutató értékének dinamikus növekedéséhez. Mindezek a hatások együttesen azt eredményezték, hogy 2016-hoz képest mintegy 5 százalékponttal emelkedett az elektronikus számlafizetések aránya.

11. ábra
Kártyahasználati arány és gyakoriság a szükséges bankjegyek és érmék száma szerint (2015-2016)

12. ábra
Kártyahasználati arány az összes fizetési helyzetben és az elfogadóhelyeken érték szerint 2015-2016 (2015-2016)

2.1.3. AZ ELEKTRONIKUS PÉNZFORGALOMHOZ KAPCSOLÓDÓ VISSZAÉLÉSEK ALAKULÁSA

2017-ben csökkent a fizetési kártyákkal elkövetett visszaélések forgalomhoz viszonyított aránya, azaz biztonságosabbak lettek a kártyás fizetések (13. ábra). Az év első három negyedében a kibocsátói oldalon elkövetett mintegy 27 ezer visszaéléssel 776 millió forintos kárt okoztak. A visszaéléseket a teljes fizetési kártyás forgalomhoz viszonyítva elmondható, hogy a gyors ütemben növekvő számú és értékű kártyás tranzakcióra 2017-ben kevesebb visszaélés

jutott, azaz a nemzetközi szinten is kiemelkedő biztonságu magyar rendszerben még kockázatmentesebb lett a kártyahasználat. 2017 első három negyedében a forgalomhoz viszonyított arány a 0,005 százalékot sem érte el, azaz 100 ezer kártyás tranzakcióra kevesebb mint 5 visszaélési eset jutott. Az elfogadói oldalt vizsgálva még kevesebb volt a visszaélés (kevesebb mint 4200 darab) és az ezekkel okozott kár (202 millió forint) 2017 első három negyedében. Fontos továbbá, hogy a fizetési kártyák érintéses funkciójához kapcsolódóan mindössze 18 darab visszaélés történt, ami a több mint 424 millió darab érintéses vásárláshoz képest

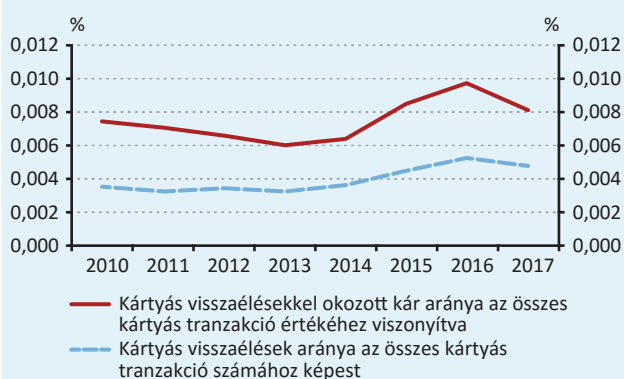
elhanyagolható, azaz az érintéses technológia rendkívül biztonságos.

A fizetési kártyás visszaélések típusát tekintve 2017-ben is a kártya fizikai jelenlétét nem igénylő forgalomhoz kapcsolódó csalások voltak meghatározók (14. ábra). A korábbi évekhez hasonlóan 2017-ben is a kártya fizikai jelenlétét nem igénylő⁴, elsősorban internetes vásárlási tranzakciókhoz kapcsolódó visszaélések domináltak, a kibocsátói oldali esetek 78 százaléka, míg az okozott kár három negyede az elektronikus kereskedelmi forgalomhoz köthető. A tranzakciók irányát tekintve elmondható, hogy változatlanul a határon átnyúló forgalom esetében fordult elő a legtöbb visszaélés, az összes eset 79, az okozott kár 88 százaléka merült fel ebben a kategóriában a kibocsátói oldalon.

A fogyasztók érdekeit előtérbe helyező jogszabályi háttérnek köszönhetően a kibocsátói oldalon felmerült károknak mindössze 10 százalékát terheltek a kártyabirtokosokra (15. ábra). 2017 első három negyedében a kibocsátói oldali károk 10 százaléka hárult a kártyabirtokosokra, amelynek értéke mindössze 72 millió forint volt. A veszteségek túlnyomó részét (56 százalékot) a kártyakibocsátó pénzforgalmi szolgáltatók viselték, míg a külföldi vagy hazai elfogadókra a károk egyharmadát, 232 millió forintot terheltek. Az elfogadói oldali visszaélések kapcsán leírt károk is elsősorban a kártyakibocsátó pénzforgalmi szolgáltatókat terheltek, a 172 millió forintos veszteség közel 70 százaléka érintette ezt az intézményi kört, míg a hazai kereskedőkre a veszteségek negyede hárult.

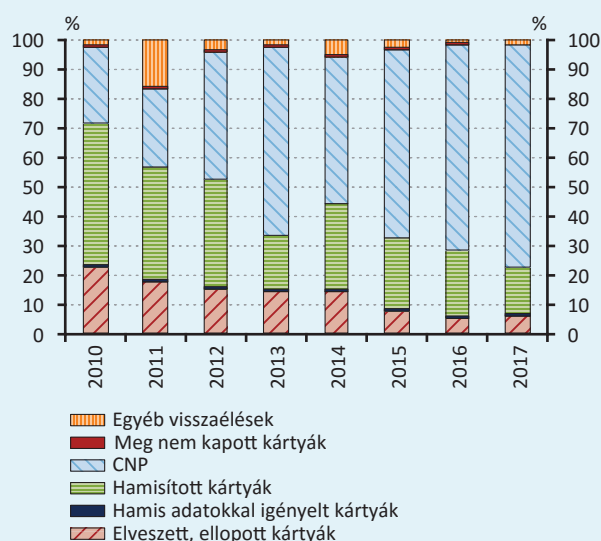
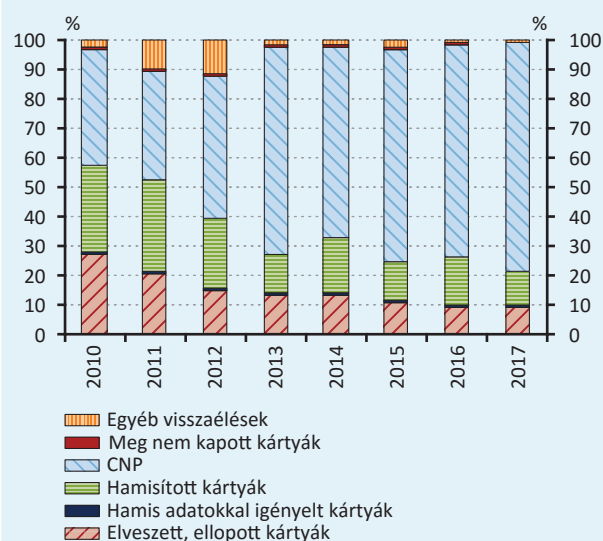
13. ábra
Visszaélések és az ezekkel okozott kár aránya a kibocsátói oldalon az összes fizetési kártyás forgalomhoz képest

(2010-2017 I-III. negyedév)

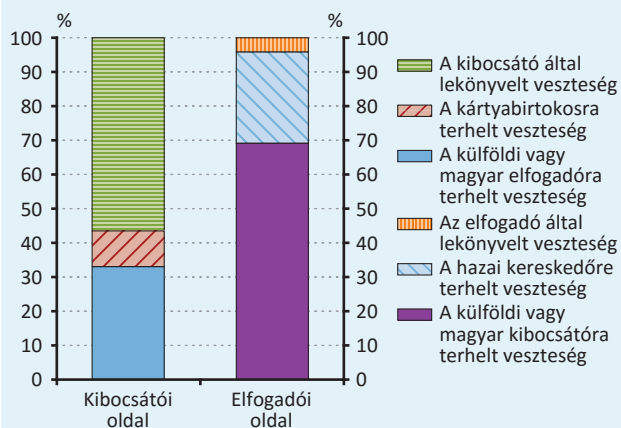
14. ábra
A hazai kibocsátású fizetési kártyákkal elkövetett visszaélések számának és értékének megoszlása visszaéléstípusok szerint

(2010-2017 I-III. negyedév)

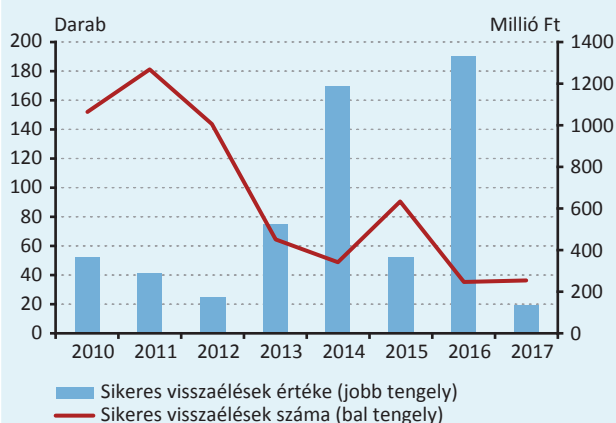
⁴ Card Not Present - CNP

15. ábra
A fizetési kártyás visszaélések kapcsán leírt kár a kibocsátói és az elfogadói oldalon
(2017. I-III. negyedév)

Az egyéb elektronikus pénzforgalomban elkövetett visszaélések összforgalomhoz viszonyított aránya, mind a visszaélések számát, mind az okozott kár értékét tekintve egyaránt elhanyagolható mértékű volt (16. ábra). Az egyéb elektronikus pénzforgalomban elkövetett, azaz a fizetési kártyák forgalmát nem tartalmazó visszaélések (átutalás, beszedések stb.) száma 2017-ben nem változott az előző évhez képest, míg az okozott kár értéke az előző évi tizedére csökkent. Elmondható tehát, hogy akár a visszaélési esetek 36 darabos számát viszonyítjuk az átutalási és beszedési tranzakciók közel 398 millió darabos számához, akár az azokkal okozott 136 millió forintos kárértéket a 757 ezer

16. ábra
Az elektronikus pénzforgalomban elkövetett visszaélések száma és értéke
(2010-2017)

Megjegyzés: Az ábra a fizetési kártyás visszaélések adatait nem tartalmazza

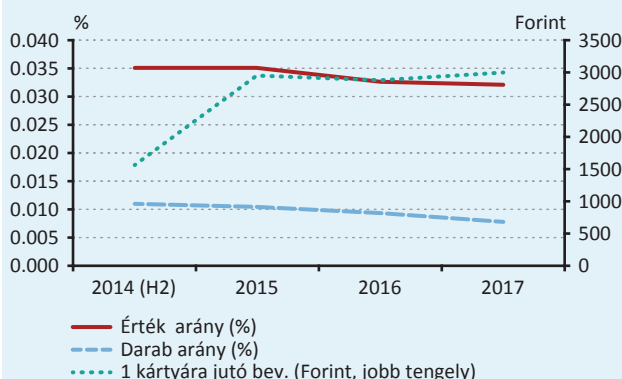
milliárd forintos teljes forgalomhoz, a visszaélések mértéke elenyésző.

2.1.4. A PÉNZFORGALMI BEVÉTELEK ALAKULÁSA

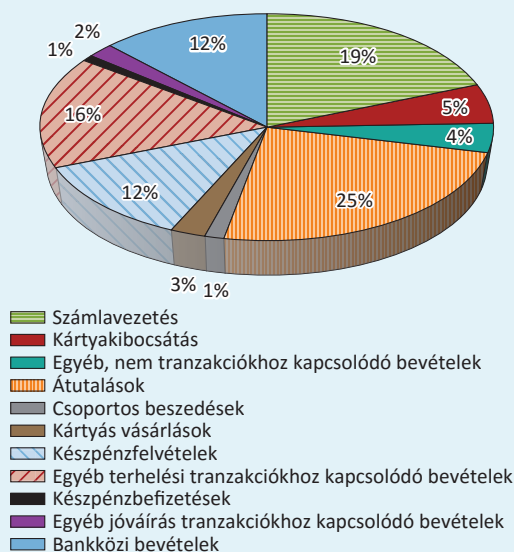
A pénzügyi intézmények pénzforgalmi szolgáltatásokból származó fajlagos bevételei enyhén csökkenő tendenciát mutatnak. A pénzügyi intézmények pénzforgalmi szolgáltatásokból származó bevételei az 2017-ben 6 százalékkal emelkedtek az előző évhez képest és megközelítették az 503 milliárd forintot. Ha a tranzakciószámmal arányos bevételeket hasonlítjuk az elektronikus fizetések számához, akkor kismértékben csökkenő tendenciát láthatunk, azaz fajlagosan olcsóbbak lettek a pénzforgalmi szolgáltatások a fogyasztók számára. Hasonló a helyzet a tranzakciók értéke és az ezekkel arányos bevételek tekintetében is. Ugyanakkor az egy fizetési kártyára jutó bevételek esetében kismértékben emelkedő tendencia mutatkozott. (17. ábra).

A pénzforgalmi szolgáltatások területén változatlanul az átutalásokból és a számlavezetési díjakból származó díjtételek jelentik a legfontosabb bevételi forrást (18. ábra). 2017-ben az összes, 503 milliárd forintos pénzforgalmi bevétel negyedét az átutalásokhoz (124 milliárd forint) kapcsolódóan szedték be a pénzügyi intézmények, amely főleg arra vezethető vissza, hogy az elektronikus fizetési módok közül az átutalások összértéke a legnagyobb és ennél a fizetési módnál az árázás is jellemzően értékarányos. Fontos bevételi forrás még a pénzforgalmi területen a számlacsomagokhoz és számlavezetéshez kapcsolódó díjak, ami közel 96 milliárd forintos összeget jelentett az év során.

17. ábra
A tranzakciók számával és értékével arányos pénzforgalmi bevételek forgalomhoz viszonyított aránya és az egy fizetési kártyára jutó kártyakibocsátáshoz kapcsolódó bevétel
(2014. III. n.év – 2017)

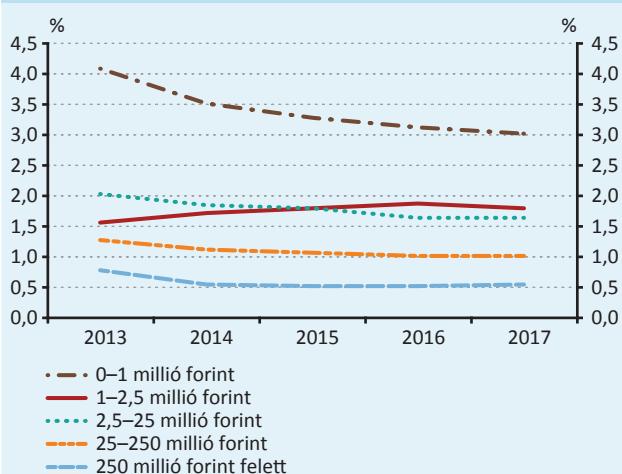
18. ábra
A pénzforgalmi szolgáltatásokhoz kapcsolódó bevételek megoszlása bevétel-típusonként (2017)

2.1.4.1. A fizetési kártyaelfogadás költségei

A kártyaelfogadási költségek tekintetében továbbra is lényegesen magasabbak a kisebb kereskedők terhei, ami az elfogadói infrastruktúra bővülésére is hatással lehet. A pénzforgalmi szolgáltatók kártyaelfogadáshoz kapcsolódó bevételeiről – ami másik oldalon a kereskedők számára költséget jelent – az MNB teljes körűen gyűjt adatokat. Ezek

19. ábra
A bevételek aránya a kártyás fizetési forgalomhoz viszonyítva a kereskedők negyedéves kártyás forgalma szerinti kategóriákban (2010-2017)

alapján elmondható, hogy nem változott az a korábbi tendencia, mely szerint a kisebb, 1 millió forint alatti negyedéves forgalommal rendelkező kereskedők számára a kártyás vásárlási forgalomhoz viszonyítva továbbra is lényegesen drágább az elfogadói szolgáltatás. Míg ezen legkisebb kereskedők esetében a forgalom 3 százaléka tehető a pénzforgalmi szolgáltatók bevételei, addig a legnagyobb kereskedők esetében ez mindössze 0,5 százalék körül alakul. Ugyanakkor kedvező változás volt, hogy a legkisebb kereskedők költségei folyamatosan csökkentek az elmúlt években. (19. ábra)

2.1.5. A LAKOSSÁGI PÉNZFORGALMI SZOLGÁLTATÁSOK ÁRAZÁSA

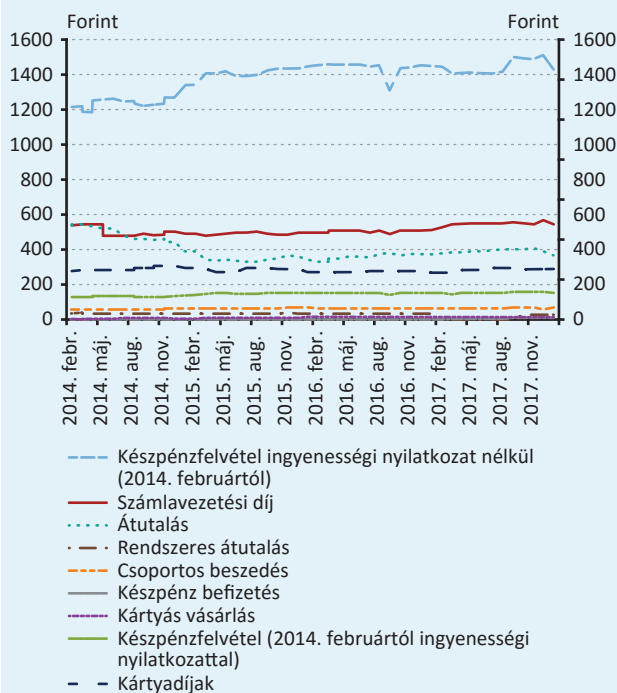
Az elektronikus fizetési megoldások használatának, így a pénzforgalom hatékonyságának növekedése érdekében az MNB változatlanul fontosnak tartja a lakossági ügyfelek számára felszámított pénzforgalmi szolgáltatási díjak folyamatos figyelemmel kísérését. Az elektronikus fizetési megoldások, valamint az új innovatív szolgáltatások elterjedését nagymértékben befolyásolja a pénzforgalmi szolgáltatások díja. A lakossági ügyfelek számára kínált pénzforgalmi szolgáltatások árazása számos tényező, többek között a szabályozási változások és a fejlesztések hatására változhat. A szabályozási változások között kiemelendők a magyar jogba már átültetett új Pénzforgalmi irányelv, valamint a részben implementált Fizetési számla irányelv hatásai. A fejlesztések közül az azonnali fizetés bevezetésének van elsődleges jelentősége. Mindezek ösztönző hatással vannak a versenyre és így a díjak mérséklődésére is hathatnak. Ezért az MNB továbbra is fontosnak tartja a lakossági pénzforgalmi szolgáltatások árazásában jelentkező változások figyelemmel kísérését.

A lakossági ügyfelek pénzforgalmi költségei 2017-ben összességében nem változtak. A havi kétszeri ingyenes készpénzfelvétel 2014-es bevezetése óta a pénzforgalmi költségek Magyarországon stagnáltak. Hasonló folyamatok figyelhetők meg a szolgáltatás típusonkénti havi pénzforgalmi költségek alakulásában is (20. ábra). Egyes szolgáltatások esetében a havi számlavezetési díjak és az éves kártyadíjaknál figyelhető meg inflációt kis mértékben meghaladó áremelkedés, azonban összességében a havi költségeket érintő negatív árváltozás trendszerűen továbbra sem figyelhető meg (21. ábra).

A pénzforgalmi szolgáltatások árai nemzetközi összehasonlításban magasak és szerkezetükben számos anomáliát mutatnak. Az MNB megvizsgálta több európai ország bankrendszerének a lakossági pénzforgalmi szolgáltatások tekintetében követett árazási gyakorlatát⁵. Az eddig vizsgált

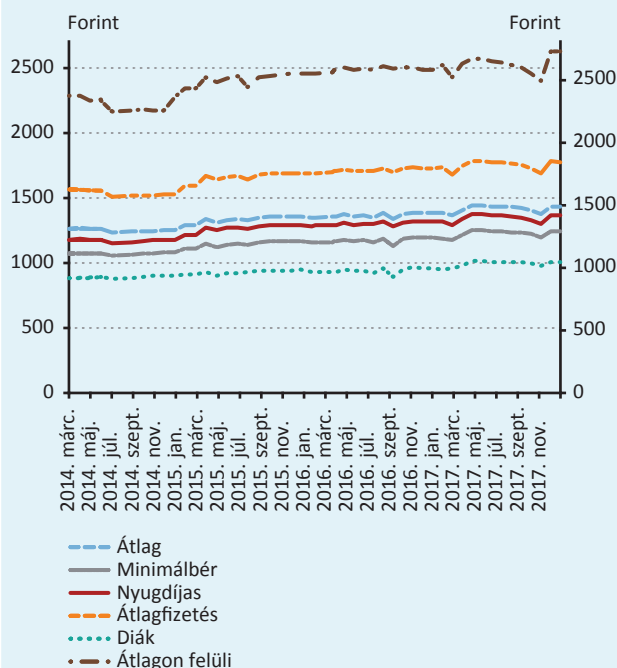
⁵ A Századvég Politikai Iskola Alapítvány kutatása alapján.

20. ábra
A lakossági ügyfelek átlagos havi pénzforgalmi költségeinek alakulása szolgáltatástípusonként

Megjegyzés: 2014-es forgalommal számolva

21. ábra
A lakossági ügyfelek átlagos havi pénzforgalmi költségeinek alakulása ügyfélszegmensenként

Megjegyzés: 2014-es forgalommal számolva

európai országok többségében a lakosság által fizetett havi pénzforgalmi szolgáltatási díjak teljes összege átlagosan nominálisan is alacsonyabb a hazai díjknál, és a különbségnek csak egy részét magyarázza a tranzakciós illeték. A havidíjak általában tartalmazzák a telebanki-, mobilbanki- és internetbanki szolgáltatásokat, a számlamozgásokról történő rendszeres tájékoztatást és jellemzően az átutalások, készpénzfelvételek és egyéb tranzakciók díjait is. A magyar díjszabás jelentősen eltér ettől az árazási gyakorlattól, mivel a pénzforgalmi szolgáltatók több fizetési mód esetében is a tranzakció értékéhez kötött árazást alkalmaznak.

A lakossági pénzforgalmi szolgáltatások árazásának európai gyakorlata jellemzően a fix, csomagáras megoldásokra épül. Az egyszeri átutalás árazása európai szinten lényegében három típusba sorolható. Az egyik, amikor ingyenes számlavezetés mellett az átutalások lebonyolítása is díjmentes. A másik, amikor fix számlavezetési díj mellett lényegében tetszőleges számú átutalás indítható tranzakcióhoz kapcsolódó további díjak nélkül. A harmadik megoldás esetében az átutalások árazása a kezdeményezett átutalások számától függően változik. Ezen megoldások a csomagban történő díjak alkalmazására utalnak. Továbbá megállapítható az is, hogy a manuális beavatkozást nem igénylő, vagyis az elektronikus átutalásokat részesítik előnyben az árazás során.

A pénzforgalom hatékonyságának növelése érdekében az MNB párbeszédet kezdeményez a piaci szereplőkkel arról, hogy milyen lépésekkel érhető el már rövid távon az ügyfelek számára kedvezőbb, az elektronikus műveletek használatát ösztönző árazás. A pénzforgalmi szolgáltatók pénzforgalmi árazási gyakorlata nem felel meg a jellemző európai mintáknak és a nem támogatja az elektronikus tranzakciók tömeges elterjesztésének, így a hatékonyság növelésének célját sem. Az azonnali fizetési megoldások elterjesztése, a jelenleg nagy arányú készpénzes fizetések áttérítése az elektronikus fizetések közé a jelenlegi árazási gyakorlat átgondolását igényli, olyan díjszint és -szerkezet kialakítását, amely egyértelműen az elektronikus tranzakciók számának növelésére motiválja az ügyfeleket. A megfelelő árazási politika az egyik legfontosabb sikerkritérium a készpénzes fizetések elektronizálása szempontjából, amit alátámaszt, hogy szinte valamennyi már működő, jelentős tranzakciószám növekedést produkáló európai azonnali fizetési rendszer használata legalább a kezdeti időszakban díjmentes volt a lakossági ügyfelek számára. Mindezek miatt az MNB az év során tovább elemzi a pénzforgalmi szolgáltatók árazási gyakorlatát, és párbeszédet kezdeményez velük arról, hogy milyen lépésekkel érhető el már rövid távon az ügyfelek számára kedvezőbb, az elektronikus műveletek használatát jobban ösztönző árazás.

2.1.6. A PÉNZFORGALMI ELLENŐRZÉSEK TAPASZTALATAI

A 2017-ben elvégzett pénzforgalmi hatósági ellenőrzések általános tapasztalata, hogy a vizsgált pénzforgalmi szolgáltatók működése megfelelő, azonban hiányosságok minden esetben feltárásra kerültek. A 2017-ben 15 intézmény helyszíni vizsgálata történt meg. A 2017-ben elvégzett és lezárt ellenőrzések alapján – intézkedések alkalmazása mellett – öt esetben 24 millió Ft összegben bírság kiszabására is sor került, 2 ellenőrzés határozatba foglalt kötelezettségek előírásával, valamint a szabályszegés tényének megállapításával zárult. 2017. év első felében lezárásra került a 2016.

évről áthúzódó 2 olyan ellenőrzés, mely esetekben az intézkedések előírása mellett összesen 50 millió Ft összegű bírság kiszabásával zárult a vizsgálat. A 2016-ban elvégzett ellenőrzések közül összesen nyolc intézmény esetében a vizsgálat alapján előírt kötelezettségek teljesítésének beszámolási határideje 2017. év első felében vált esedékessé, melyeket a hitelintézetek - egy kivételével - megfelelően teljesítettek így ezek a hatósági ellenőrzési eljárások további intézkedés alkalmazása nélkül lezárásra kerültek. A nyolc hitelintézet közül egy elvégzett ellenőrzés esetében az előírt intézkedést a hitelintézet nem megfelelően teljesítette, ezért esetében újabb intézkedés alkalmazására és bírság kiszabása volt szükséges, összesen 1 millió Ft összegben. (3. táblázat)

3. táblázat

Az MNB által elvégzett ellenőrzések főbb adatai, intézményi típusokra bontva

(2015-2017)

Ellenőrzések főbb adatai	Intézmények típusa	2015	2016	2017
Az ellenőrzött intézmények száma (a vizsgálat évében)	Bank	7	2	7
	Szakosított hitelintézet	-	-	1
	Takarékszövetkezet	15	13	5
	Egyéb pénzforgalmi szolgáltató	-	-	1
	Utalványkibocsátó	-	4	1
	Összesen:	22	19	15
Megállapítások száma (a vizsgálat évében)	Bank	69	0	67
	Szakosított hitelintézet	-	-	6
	Takarékszövetkezet	115	88	67
	Egyéb pénzforgalmi szolgáltató	-	-	13
	Utalványkibocsátó	-	6	3
	Összesen:	184	94	156
Intézkedések keretében előírt kötelezettségek száma	Bank	48	0	16
	Szakosított hitelintézet	-	-	5
	Takarékszövetkezet	78	48	35
	Egyéb pénzforgalmi szolgáltató	-	-	7
	Utalványkibocsátó	-	2	-
	Összesen:	126	50	63
Bírságok száma (a döntéshozatal évében)	Bank	4	4	4
	Takarékszövetkezet	9	3	4
	Egyéb pénzforgalmi szolgáltató	-	-	1
	Összesen:	13	7	9
Bírságok összege - millió Ft (a döntéshozatal évében)	Bank	43,5	24,5	56,5
	Takarékszövetkezet	23,2	5,6	15
	Egyéb pénzforgalmi szolgáltató	-	-	3,5
	Összesen:	66,7	30,1	75

Megjegyzés: Az intézkedés keretében előírt feladatok és kiszabott bírságok a döntés meghozatalának évéhez került összesítésre a 2017-es évben

A Pénzforgalmi törvényhez kapcsolódóan az előző évhez hasonlóan, a hatósági ellenőrzés leggyakrabban a fizetési számla nyitásához kapcsolódó jogszabályszerűségeket tárt fel. A Pénzforgalmi törvény előírásai szerint az ügyfelekkel kötendő szerződéseknek, valamint a szerződéskötést megelőző tájékoztatásnak tartalmaznia kell – többek között – a szolgáltatás lényeges jellemzőire, a felelősségi szabályokra, valamint a keretszerződés módosítására és megszüntetésére vonatkozó szabályokat. Leggyakrabban a szerződéskötést megelőző tájékoztatás és a szerződések formai és tartalmi követelményeinek hiányosságai kerültek megállapításra a 2017. évi ellenőrzések során. Továbbá sok esetben az ügyfelek számára kedvezőtlen feltételeket szerepeltettek a szerződéses feltételeikben, illetve a pénzforgalmi számlát nem a jogszabályban előírt dokumentumokkal nyitották meg. (22. ábra)

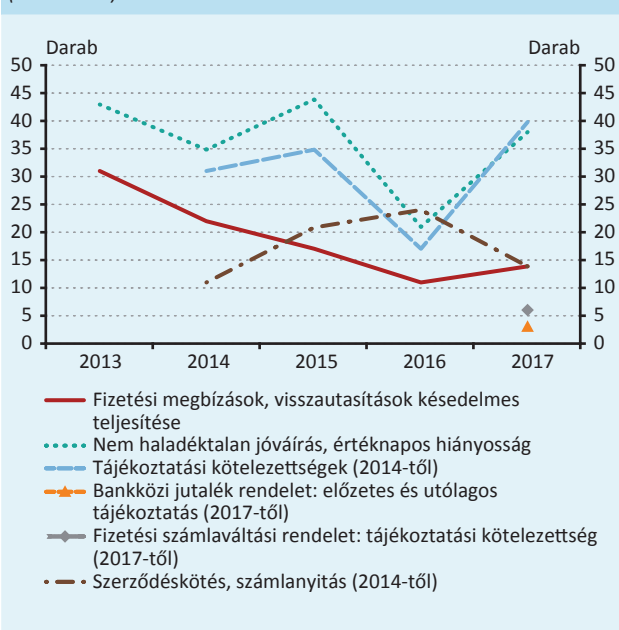
Az MNB rendeletben előírt a pénzforgalom lebonyolításának szabályaihoz kapcsolódóan a pénzforgalmi szolgáltatók az ellenőrzések alapján főként a fizetési művelet összegének haladéktalan jóváírására vonatkozó szabályokat nem tartják be. Előző évekhez hasonlóan továbbra sem történik meg minden alkalommal a fizetési műveletek összegének a kedvezményezett részére történő haladéktalan rendelkezésre bocsátása a postai készpénzáttutalások, a deviza áttutalások, valamint a fizetési kártyával kezdeményezett jóváírások esetében. Ezen előírásnak a megszegését az MNB szigorúan bírálja el, mivel az információtechnológia fejlettségi szintje a jogszabály megjelenése óta nagyságrendekkel gyorsabb feldolgozást tesz lehetővé a banki rendszerekben. Gyakori hibaként jelent meg továbbá a hatósági áttutalási

megbízások kezelésével kapcsolatos előírások, valamint a fizetési megbízások teljesítésével kapcsolatos szabályok betartása is. (22. ábra)

A Bankközi jutalék rendelet esetében a leggyakoribb szabályszerűs az elfogadók kellő részletezettségű előzetes és utólagos tájékoztatásához kapcsolódott. 2017-ben a Bankközi jutalék rendelet betartásának ellenőrzésére a vizsgált szövetkezeti hitelintézeteknél, valamint öt pénzforgalmi szolgáltatónál került sor. Az ellenőrzések feltárták, hogy az előzetes tájékoztatás, illetve szerződéskötés során nem került megfelelően részletezésre a rendeletben előírt módon a fizetési kártyák különböző kategóriái és márkái után felszámítandó díjak. Az utólagos tájékoztatás esetében hiányosság, hogy a kártyaalapú fizetési műveletért felszámított díjak összegében nem került külön feltüntetésre a kereskedői díj és a bankközi jutalék összege, továbbá a kibocsátott bankkártyákon nem került minden esetben feltüntetésre a kártya típusa, ezáltal nem volt biztosítva, hogy az elfogadóhelyek egyértelműen azonosítani tudják, hogy a fizető fél milyen márkájú és kategóriájú bankkártyával kíván fizetni. (22. ábra)

Az ügyfelek érdekében az MNB elkezdte a Fizetési számla váltásáról szóló kormányrendelet betartásának hatósági ellenőrzését, mely rávilágított egyes intézmények nem megfelelő gyakorlatára. Az MNB kiemelt figyelmet fordított a rendelet ellenőrzésére, mivel a Fizetési számlaváltási rendelet előírásainak betartása elősegíti az eddig lassú és nehézkes pénzforgalmi szolgáltatóváltási folyamat felgyorsítását és egyszerűsítését, így a pénzforgalmi szolgáltatások terén a verseny növelését. A 2017. évi hatósági ellenőrzések során az MNB megállapította, hogy a számlaváltási folyamathoz kapcsolódó számlamegszüntetést – amely a számlaváltási folyamat befejező lépésének tekinthető –, a hitelintézetek több alkalommal olyan esetben is megtagadták, amelynél a törvény nem biztosított lehetőséget. Az elutasítás leggyakoribb indoka a fizetési kártya, illetve egyéb szolgáltatások (internet bank, SMS szolgáltatás) meglétéhez kapcsolódott – azaz azokban az esetekben, amikor az ügyfél korábbi számlájához fizetési kártya tartozott –, így a hitelintézetek erre hivatkozva utasították el a számla megszüntetését. A rendelet megalkotása során azonban rögzítve lett azon jogalkotói szándék, hogy a bankváltásnak az ügyfelek szempontjából a lehető legkényelmesebbnek és zökkenőmentesnek kell lennie, továbbá oly módon kell azt biztosítani, hogy a számlaváltás során ne szakadjanak meg a fogyasztóknak nyújtott pénzforgalmi szolgáltatások. További hiányossággént jelent meg, hogy a határon átnyúló számlaváltás megkönnyítéséhez kapcsolódó tájékoztatási kötelezettségeiknek a legtöbb vizsgált intézmény nem tett eleget. Egy esetben az adott intézmény egyáltalán nem dolgozta ki a számlaváltás folyamatát. 2017-től az MNB ellenőrzési tevékenysége

22. ábra
Leggyakoribb pénzforgalmi szabályszerűsések alakulása
(2013–2016)

a Fizetési számlaváltási rendelet mellett az Alapszámla rendelet egyes előírásai betartásának ellenőrzésével is bővült. Az alapszámla rendelet ellenőrzése a vizsgált intézmények közül minden alapszámla vezetésére kötelezett hitelintézet esetében megtörtént. Az MNB az elvégzett vizsgálatok során egy esetben tapasztalt rendellenességet, miszerint az Alapszámla rendeletben meghatározott maximális havi díj összege mellett olyan díj is felszámításra került, melyre a jogszabály alapján nem lett volna lehetősége a hitelintézetnek (22. ábra)

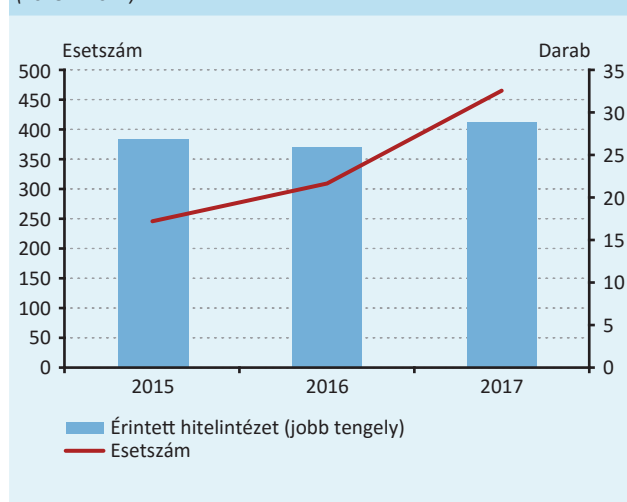
A pénzforgalmi ellenőrzések tapasztalatai alapján a pénzforgalmi MNB rendelet néhány új szabállyal bővült, illetve egyértelműsödött. A pénzforgalmi ellenőrzések a jogszabálysértések mellett feltártak néhány, a jogalkotói szándék érvényesülését akadályozó gyakorlatot, amelynek megszüntetése érdekében a pénzforgalmi MNB rendelet néhány új szabállyal bővült. Továbbá a jogkövető magatartást elősegítendő, egyes rendelkezések pontosításra, illetve egyértelműsítésre kerültek. Közülük kiemelendő az a 2018. július 1-jén hatályba lépő új rendelkezés, miszerint belföldi forint fizetési forgalomban a fedezethiányos fizetési megbízások teljesítését a pénzforgalmi szolgáltató a terhelési munkanapon legkorábban 16 óra után utasíthatja vissza. Ezáltal megszűnik az a több ellenőrzött pénzforgalmi szolgáltatónál is tapasztalt, az ügyfelekre nézve hátrányos gyakorlat, hogy az előre megadott fizetési megbízások (jellemzően rendszeres átutalási és csoportos beszedési megbízások) teljesítése fedezethiány miatt már a munkanap kezdetekor visszautasításra kerül, annak ellenére, hogy az ügyfél fizetési számlájára a munkanap folyamán érkezhet fedezet, így a fizetési megbízása a megadott terhelési napon teljesülhetett volna. Az egységes gyakorlat biztosítása érdekében egyértelműsödtek a fedezetlen fizetési megbízások sorbaállításának időtartamára vonatkozó előírások, az ügyfelek megfelelő tájékoztatása érdekében pedig pontosításra kerültek a munkanap kezdő és záró időpontjának meghatározására és közzétételére vonatkozó szabályok.

2.1.7. A PÉNZFORGALMI SZOLGÁLTATÓKNÁL JELENTKEZŐ ÜZEMZAVAROK 2017. ÉVI TAPASZTALATAI

Ugyan évek óta emelkedik a pénzforgalmi üzemzavarok száma a bankszektorban, ugyanakkor az esetszám a pénzforgalmi szolgáltatók számához, illetve a pénzügyi infrastruktúra összetettségéhez viszonyítva továbbra is alacsony. Az elmúlt években folyamatosan emelkedett a hitelintézetek által jelentett üzemzavarok száma (23. ábra).

2017-ben összesen 29 hitelintézet 467 incidenséről kapott adatszolgáltatást az MNB. Az év során az üzemzavarok bekövetkezésétől elhárításukig mért időtartam átlagosan 11 óra 3 perc volt, ami közel másfél órával hosszabb a 2016-ban mért időnél. A növekedés hátterében döntően egy bank három kiemelkedően hosszú időtartamú internetbankkal, mobilbankkal és call centerrel kapcsolatos meghibásodásai állnak. A hosszan fennálló üzemzavarok nem okoztak ügyfélpanaszt, mert az ügyfeleknek csak egy részét és nem folyamatosan, hanem csak időszakosan érintette. Az incidensek bekövetkezése és észlelése között eltelt idő közel fél órával tovább nőtt 4 óra 12 percre.

23. ábra
A pénzforgalmi szolgáltatóknál jelentkező üzemzavarok esetszámának és általuk érintett hitelintézetek számának alakulása (2015 – 2017)

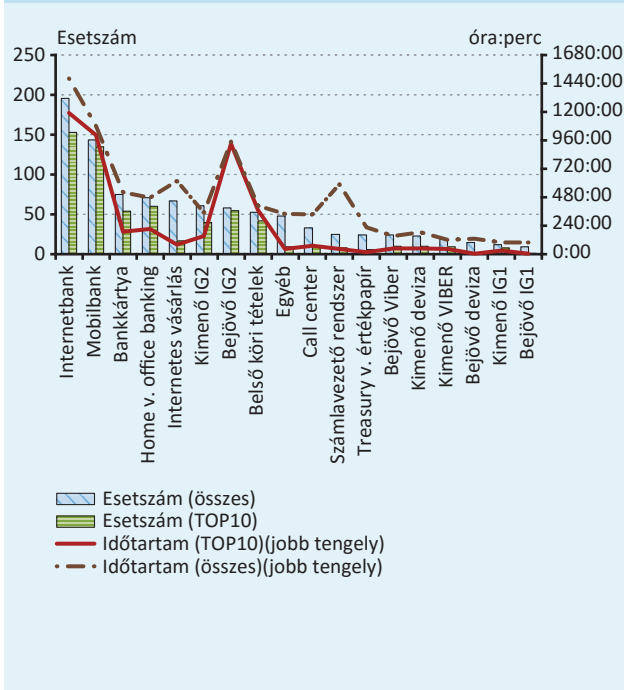

Az internetbanki és mobilbanki rendszereket arányaiban nagyobb mértékben érintették 2017-ben a pénzforgalmi incidensek, mint a többi rendszert. A beküldött incidens jelentések alapján egy üzemzavar általában egyszerre több rendszerre is hatással volt. Az Internetbankkal, mobilbankkal, bankkártyával és home banking-gel kapcsolatos üzemzavarok a TOP10 pénzforgalmi szolgáltatónál jóval gyakrabban fordultak elő, mint a kisebbekben. A központi rendszerekkel (treasury, számlavezető rendszer) és a telefonos ügyfélszolgálatokkal kapcsolatos üzemzavarok pedig inkább a kisebb szolgáltatókra jellemzőek. 2017-ben az előző évhez hasonlóan az üzemzavarok több mint 50 százaléka volt hatással az internetbanki és mobilbanki rendszerekre is. Ezek a meghibásodások korlátozták az ügyfeleket - többek között - az átutalások elindításában, a számlaforgalmuk lekérdezésében, illetve egyéb mobilbanki szolgáltatások igénybevételeiben. (24. ábra)⁶ 2017-ben az internetbankkal kapcsolatos

⁶ 2017-ben 196 üzemzavar az internetbanki, 144 incidens a mobilbanki és 71 eset a home vagy office banking szolgáltatásokhoz kapcsolódott.

meghibásodások teljes időtartamának fele az egyik TOP10-be tartozó hitelintézet egy konkrét incidenséhez volt köthető, amely során közel egy hónapon keresztül az ügyfelek egy része csak elkerülő megoldás révén tudott hozzáférni a szolgáltatáshoz. Az incidensek jelentős részében a túlzott terhelés (az átlagosat jelentősen meghaladó mennyiségű feldolgozandó adat vagy szándékos külső túlterhelés) okozta a rendszerek elérhetetlenségét. Az üzemzavarok másik jelentősebb része az alkalmazásokhoz volt köthető (hibás működés, váratlan lefagyások, memóriaszivárgás). Hardver hiba esetén nem minden esetben sikerült automatikusan átállni a tartalékrendszerre. Az incidensek kisebb részét pedig különböző emberi hibák (téves jogosultság visszavonás, hibás konfiguráció, lejárt tanúsítványok, tesztrendszer helyett éles rendszerben történő módosítás) okozták. 22 esetben pedig a hitelesítő SMS küldése során bekövetkező hiba okozott üzemzavart. 2017-ben tovább növekedett a fizetési kártyákhoz és ATM-készülékekhez kapcsolódó hibák száma, de az arányuk nem nőtt tovább.⁷ A hibák jelentős részét különböző hálózati hibák (szakadozó kapcsolatok, hibás beállítások, külső szolgáltatónál levő hibák) okozták, ami összhangban van azzal, hogy a fizetési kártyákhoz és az ATM-készülékekhez köthető üzleti folyamatok megfelelő működéséhez több, független szereplő összehangolt tevékenysége szükséges (kártyatársaságok, kereskedők, hitelintézetek, távközlési cégek stb.).

24. ábra
A pénzforgalmi szolgáltatóknál jelentkező üzemzavarok esetszámának és időtartamának tevékenységenkénti megoszlása, kiemelve a TOP10 pénzforgalmi szolgáltatók adatait (2017)

⁷ 2015-ben az esetek 11 százalékában (27 eset), 2016-ban 19 százalékában (62 eset), 2017-ben 16 százalékában (75 eset) volt bankkártyát vagy ATM-et érintő üzemzavar.

2.2. A pénzügyi infrastruktúrák működése

2.2.1. A PÉNZÜGYI INFRASTRUKTÚRÁK FORGALMA

A felvigyázott rendszerekben 2017-ben előző évhez viszonyítva másfél százalékkal nőtt a lebonyolított fizetések száma, a forgalom értéke 5,7 százalékkal emelkedett. Összeségében a forgalom az éves hazai GDP 40-szeresét tette ki (4. táblázat). 2017-ban a VIBER, a BKR és a KELER KSZF realizált darabszámbeli forgalomnövekedést, a KELER esetében forgalomcsökkenés történt. A VIBER forgalom összértéke 11 százalékkal, a tételek száma pedig 1 százalékkal növekedett az előző évhez képest. A forgalom összértékének bővülését a jegybanki tenderek, O/N és preferenciális betételhelyezések egy tranzakcióra jutó értékének növekedése állt. A tételek számának kismértékű növekedésének hátterében előző évhez hasonlóan nagyrészt az ügyfélkérdések tranzakciószámának emelkedése áll. A BKR darabszám szerinti forgalma 3 százalékos növekedést ért el, amelyhez értékben 6 százalékos emelkedés társult. A tranzakció bővülés elszámolási platformként, valamint tranzakció típusonként is jelentős eltérést mutat. A növekedést a napközbeni elszámolás egyedi (4 százalékos) valamint a napközbeni és az éjszakai elszámolás csoportos átutalásai eredményezték (9 százalékos, illetve 10 százalékos). Ezzel szemben a csoportos beszedések visszaestek (4 százalékkal). A KELER Zrt forgalma a lebonyolított tranzakciók számát (2 százalékkal), illetve azok forintban kifejezett értékét (18 százalékkal) illetően is csökkent. Ennek hátterében főként a repó ügyletek alacsony kamatkörnyezet miatt visszaesett száma és értéke állt. A KELER forgalma

a TARGET2-Securities páneurópai értékpapír-kiegyenlítési platformon (T2S) 2017. márciusától összesen 52 elszámolási napon 263 darab tranzakció volt 327,23 milliárd forint értékben. A KELER KSZF által elszámolt tőkepiaci ügyletek értéke közel 4 százalékos, azok darabszáma pedig több, mint 16 százalékos növekedést mutatott.

A CLS-rendszerben kiegyenlített, forintot tartalmazó devizaügyletek összértéke több mint hatvan százalékkal nőtt előző évhez képest. Míg 2016-ban 55 ezer darab olyan devizaügyletet egyenlített ki a Continuous Linked Settlement (CLS), amelynek egyik oldalán a forint szerepelt, addig 2017-ben 81 ezerre rúgott ez a szám. A darabszám növekedése mellett a kiegyenlített összérték is növekedett: 2016-ban naponta átlagosan 273,2 milliárd forint értékben került forintot tartalmazó devizaügylet a CLS-be, 2017-ben viszont elérte a 432,4 milliárd forintot a napi forgalom. A CLS-rendszer működéséből adódóan ezen bruttó értékek helyett csak a nettó pozíciókat kellett valós pénzmozgással fedezni, így a CLS-hez kötődően VIBER-ben lebonyolított egyirányú nettó forintforgalom 2016-ban mindössze 55,5 milliárd forint, 2017-ben pedig 73,9 milliárd forint volt. Ez egyben azt is jelenti, hogy az átlagos nettósítási hatás 76 százalékról 80 százalékra növekedett egy év alatt. (25. ábra) A forgalom bővülése a forintügyleteiket CLS-ben kiegyenlítő CLS-tagok számának növekedésére vezethető vissza: 2017 végén a hatvanhét CLS-tagból már huszonnégyen vettek részt a forintkiegyenlítésben, amelynek lebonyolításához öt helyi hitelintézet nyújtott számukra számlavezetési szolgáltatást.

4. táblázat

A hazai fizetési rendszerek forgalmának és résztvevői körének alakulása

(2016–2017)

Felvigyázott rendszerek		Darabszám (ezer db)		Érték (ezer milliárd forint)		GDP arány		Résztevők (2017)	
		2016	2017	2016	2017	2016	2017	Közvetlen	Közvetett
VIBER		1472	1545	1113,1	1234	31,58	32,32	46	22
BKR	éjszakai elszámolás	160 492	149 529	13,7	15,8	0,39	0,36	37	34
	napközbeni elszámolás	173 847	190 176	82,9	86,7	2,35	2,17	37	34
KELER		538	697	240,7	196,4	6,83	5,14	137	n.a.
KELER KSZF*		1673,1	1731,8	5,1	5,3	0,14	0,13	138	n.a.

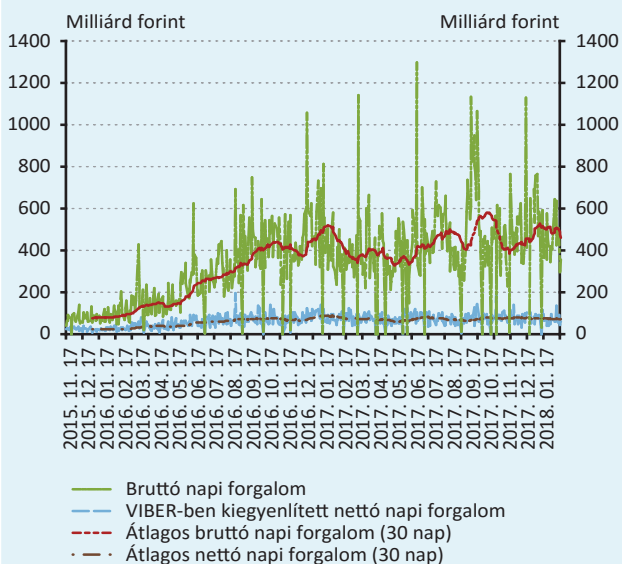
*Az adatok a tőkepiacra vonatkoznak

Megjegyzés: A BKR éjszakai elszámolás forgalmába nem szerepelnek a pénzmozgással nem járó ún. non-klíring tételek, mivel ezek csak technikai tranzakciók, azoknak csak a rendszer kapacitására és teljesítőképességére van hatása.

25. ábra

A CLS-rendszerben kiegyenlített napi bruttó forintforgalom, illetve az ehhez kapcsolódóan VIBER-ben kiegyenlített napi nettó forintforgalom

(2015. november 17 – 2018. február 16.)

2.2.2. A PÉNZÜGYI INFRASTRUKTÚRÁK SZOLGÁLTATÁS ELLÁTÁSÁNAK KOCKÁZATA

A felvigyázott pénzügyi infrastruktúrák 2017-ben hatékonyan és biztonságosan működtek, magas rendelkezésre állásukkal támogatták a pénz és tőkepiacok működését. A rendszerek egész évben robusztusan működtek, azon-

ban a KELER, KELER KSZF és BKR rendelkezésre állása előző évhez képest kismértékben romlott, míg a VIBER-é javult. A felvigyázott rendszerekben az incidensek helyreállítási idejének növekedésével a működési kockázat 2017-ben kismértékben emelkedett. Az MNB részvételével nemzetközi felvigyázás alatt álló CLS és T2S pénzügyi infrastruktúrák a hazai rendszerekhez hasonlóan biztonságosan és hatékonyan üzemeltek.

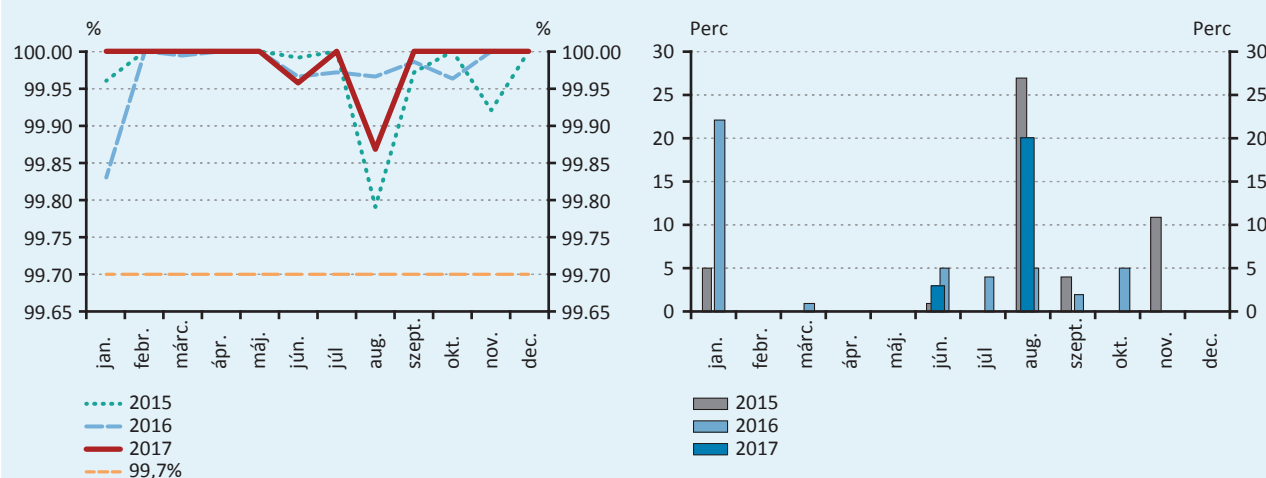
A VIBER 2017-ben magas megbízhatósággal üzemelt, előző évhez képest tovább csökkent a szolgáltatás ellátásának kockázata a teljes szolgáltatás kiesések számának és egyedi incidens idejének jelentős csökkenésével. A VIBER rendelkezésre állása minden hónapban felette maradt a hazai felvigyázói gyakorlatban elvárásaként rögzített 99,7 százaléknak (26. ábra), és csak két hónapban csökkent 100 százalék alá, mely az előző év hét alkalmához képest jelentős javulás. 2017-ben hasonlóan az előző évhez többször fordult elő rövid idejű (1-2 perces) teljes szolgáltatás kiesés⁸ főként a hálózat hibája miatt. Az incidensek kezdete és elhárítása közötti idő kismértékben csökkent 2016-hoz képest, a leghosszabb kiesés 20 perces volt a megelőző év 22 perces leghosszabb incidens idejéhez képest. Az incidenseket követően a rendszerüzemeltetők a tanulságokat áttekintették és ahol szükségesnek látták javaslatot tettek a jövőbeni elkerülésük érdekében.

A BKR éjszakai és napközbeni elszámolás egész évben megbízhatóan üzemelt, bár több rendelkezésre állást csökkentő üzemzavar is előfordult. A BKR mindkét elszámolási rendszere nagy gyorsasággal és megfelelő hatékonysággal

26. ábra

A VIBER teljes szolgáltatás rendelkezésre állási mutató havi alakulása (bal oldali ábra), illetve adott hónapban a teljes szolgáltatás kiesések előfordulása és hossza percben kifejezve (jobb oldali ábra)

(2015–2017)

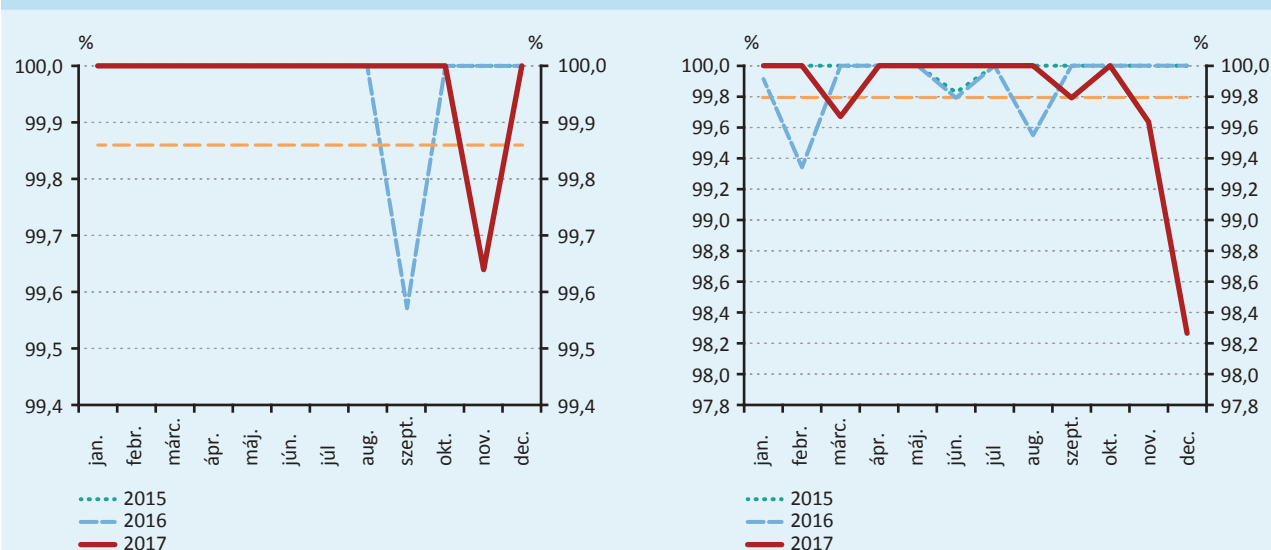

⁸ Teljes szolgáltatás kiesésről beszélünk, amikor a résztvevők számára a VIBER szolgáltatás az incidens időtartamában nem működik.

27. ábra

Az éjszakai (bal oldali ábra) és napközbeni (jobb oldali ábra) elszámolást érintő incidensek hatása a rendelkezésre állásra

(2015–2017)

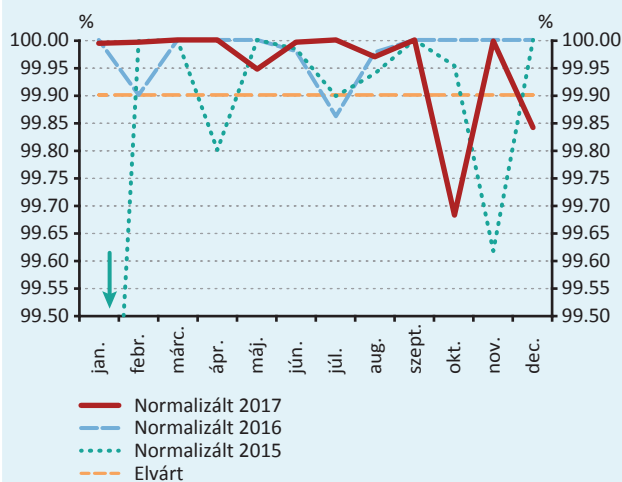
dolgozta fel a tételeket, azonban előfordult több olyan esemény, amely során a rendelkezésre állási mutató⁹ a vállalt szolgáltatási szint alá esett (27. ábra). Súlyosnak tekintjük a decemberben bekövetkezett rendkívüli eseményt, melynek következtében a napközbeni elszámolás normál működése csak az ötödik ciklus megkezdésekor állt helyre. A 2017-ben előfordult hat üzemzavarból – melyek közül kettő az éjszakai és négy a napközbeni elszámolást érintette – egy éjszakai incidensnek nem volt hatása a rendelkezésre állásra, a további öt esetben – az előző évben bekövetkező rendkívüli eseményekhez hasonlóan – a kiváltó ok elhárítása a lehető legrövidebb időn belül megtörtént.

A KELER számítása szerint az ügyfelek számára érzékelhető üzemzavarok száma és időtartama továbbra is alacsony, az értéktár 2017-ben is kiemelkedő ügyfél rendelkezésre állás mellett üzemelt. Tavaly két hónapban elmaradt a KELER rendelkezésre állása az elvárt 99,9 százalékos szinttől (28. ábra). Így a 2016-os évhez képest kismértékben csökkent a KELER szolgáltatásainak ügyfél rendelkezésre állása, de ez a csökkenés érdemben nem volt érzékelhető az ügyfelek által. A csökkenés oka, hogy 2016-hoz képest emelkedett az üzleti tevékenységet támogató informatikai rendszereket érintő incidensek száma. Mindazonáltal az incidenseket a KELER szakszerűen, a korábbiaktól rövidebb idő alatt hárította el. Az incidensek kivizsgálásának eredményeként fogantatott intézkedések a jövőben várhatóan hozzájárulnak a jelenleg széttagolt informatikai infrastruktúra összhangjának

28. ábra

KELER központi értéktár ügyfél rendelkezésre állása

(2015–2017)

Megjegyzés: 2015 februárban a rendelkezésre állás mértéke 98,7 százalék volt.

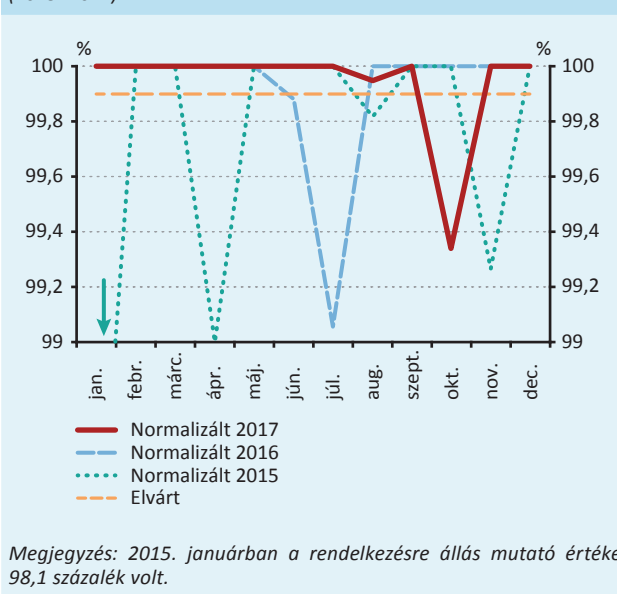
növeléséhez és a meghibásodások ismételt kialakulásának megakadályozásához.

A KELER KSZF számítása szerint az üzleti szolgáltatásainak ellátási szintje emelkedett 2016-hoz képest, melynek köszönhetően az ügyfelek számára továbbra is magas rendelkezésre állást biztosított. A KELER KSZF és a KELER között

⁹ Havi rendelkezésre állási mutató: ((munkanapok száma*GIRO (éjszakai vagy napközbeni) nyitva tartás - incidens miatti kiesés)/(munkanapok száma*GIRO (éjszakai vagy napközbeni) nyitvatartás))*100;

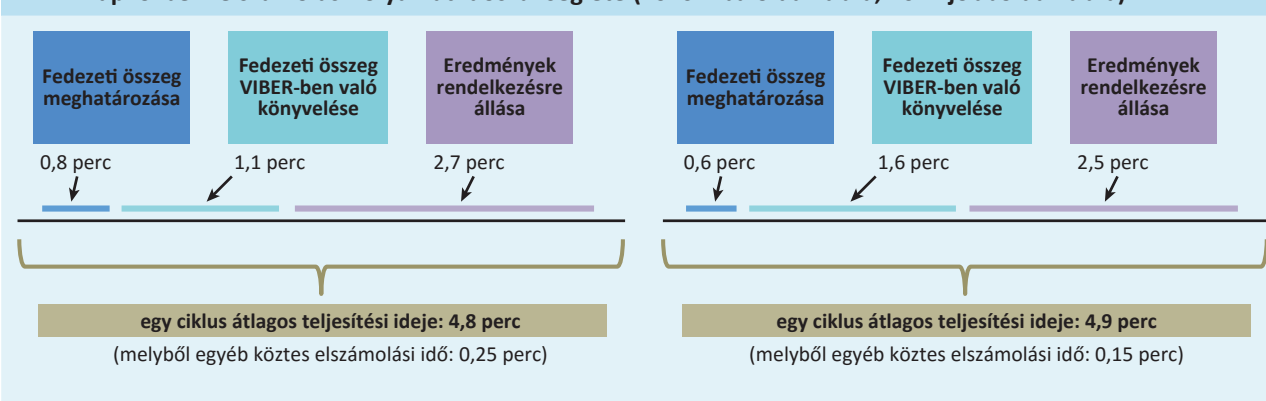
kiszervezési megállapodás van érvényben az informatikai rendszerek üzemeltetése céljából, melynek értelmében a központi szerződő fél szolgáltatásainak ellátásához szükséges infrastruktúra üzemeltetését az értéktár biztosítja. Ugyanakkor a KELER informatikai rendszerét érintő incidensek 2016-hoz viszonyított kissé magasabb száma a KELER KSZF üzleti tevékenységeinek rendelkezésre állását tavaly csak kisebb mértékben érintette. Ennek következményeként a 2016-ban mért két alkalom helyett mindössze csak egy hónapban nem tudta teljesíteni az elvart 99,96 százalékos rendelkezésre állási szintet (29. ábra).

29. ábra
KELER KSZF központi szerződő fél rendelkezésre állása (2015–2017)

A fizetési rendszerekben a tranzakciók elszámolásának és kiegyenlítésének átfutási ideje megfelelt a rendszerekkel szemben támasztott hatékonysági elvárásoknak. A hazai fizetési megbízások teljesítési idejének egy részét a VIBER feldolgozókapacitása nagymértékben befolyásolja jelenleg, mivel a VIBER résztvevői fizetési forgalmának lebonyolítása mellett a kapcsolódó pénzügyi infrastruktúrák elszámolásának a kiegyenlítésére is szolgál. A fizetési tranzakciók teljesítési idejének így egyik fontos része, hogy a VIBER milyen gyorsan végzi a kiegyenlítést. A VIBER-tranzakciók átfutási ideje a SWIFT-üzenetek időbélyegei¹⁰ alapján kerülnek kiszámításra. Amennyiben elegendő fedezet áll rendelkezésre a résztvevő fizetési számláján, akkor a bankközi és ügyfél tranzakciók teljesítésének ideje átlagosan 12 mp, az értékpapír ügyletek pénzügyi kiegyenlítése, illetve a BKR napközbeni elszámolás fedezetbekérése kevesebb, mint 16 másodpercet alatt megtörténik. A hitelkeret módosítások elvégzésének ennél hosszabb az időigénye (2-3 perc), mivel az MNB ügyfélszámlavezető rendszerének fedezetértékelési modulja is bekapcsolódik a folyamatba. A VIBER-résztvevők lekérdezéseire a válasz átlagosan 17 másodpercen belül érkezett meg, melyhez hasonló időigényű a törlések elvégzése is. A BKR napközbeni elszámolásában egy ciklus átlagos teljesítési ideje - hasonlóan az előző évhez - 4,9 perc volt (30. ábra). A maximális teljesítési idő incidens nélkül még a legnagyobb tételszámú első ciklusban sem haladta meg a 18 percet. A BKR elszámolás szempontjából fontos másik idő az adott ciklusra befogadott tételek VIBER-ben való teljesítéséhez¹¹ szükséges fedezeti összegek meghatározása, mely fél másodpercnél rövidebb időt vett igénybe és a legnagyobb tételszámú ciklusban is csak kissé haladta meg az egy percet.

30. ábra
A BKR napközbeni elszámolási folyamat időszükséglete (2016 – baloldali ábra; 2017 jobboldali ábra)

¹⁰ A módszer a SWIFT-en az MNB-be érkező egyedi tranzakció időbélyege és ennek a tranzakciónak a VIBER-ben való teljesítését követően a válasz-üzenet SWIFT-en való kiküldésének – mely a teljesítést igazolja – időbélyege között eltelt időt méri.

¹¹ A BKR elszámolás akkor tekinthető teljesítettnek, ha a résztvevők tartozik forgalma lekönyvelésre kerül az MNB-nél vezetett fizetési számlájukon. Ennek a könyvelésnek az alapja a fedezeti összeg, amely meghatározza, hogy adott ciklusban egy résztvevőnek a forgalma után mennyivel terhelik meg a fizetési számláját. Ennek a fedezeti összegnek kell likviditásként rendelkezésre állnia a VIBER-ben.

2. keretes írás

Kiberbiztonság

A kibertámadások elleni felkészülés több új, lényeges elemmel bővül. Az MNB évek óta részt vesz a pénzügyi infrastruktúrák kiberbiztonságával foglalkozó EKB-s munkacsoportban. A munkacsoport tavaly felmérte és értékelte az összes releváns európai pénzügyi infrastruktúra felkészültségét, a felmérés magyarországi koordinálását az MNB végezte. Az esetlegesen tapasztalt hiányosságok megszüntetésére a munkacsoport konkrét javaslatokat is tett. Ezen javaslatokat az MNB figyelembe vette, amikor frissítette a rendszerekkel kapcsolatos informatikai elvárásokat. Nemrég megalakult a piaci szereplők és az európai szabályozó hatóságok részvételével egy kiberbiztonsággal foglalkozó nemzetközi munkacsoport, aminek célja a résztvevők együttműködésének az erősítése és az egyszerűbb és gyorsabb információmegosztás elősegítése. Ezen kívül a kiber-ellenállóképesség egységesített tesztelésére az EKB egy keretrendszer alakít ki (TIBER-EU), amihez a holland TIBER-NL és az angol CBEST keretrendszert veszi alapul. A TIBER-EU keretrendszert az EU-n belüli releváns hatóságok önkéntes alapon alkalmazhatják, illetve a felkért intézmények önkéntes alapon részt vehetnek a tesztelésben. A keretrendszer célja, hogy egységes keretet adjon a kritikus pénzügyi infrastruktúrák etikus hekkeléséhez és több hatóság felügyelete alá tartozó, határon átnyúló tevékenységet folytató szervezet/intézmény/rendszer tesztelését is lehetővé tegye. A keretrendszer lényege, hogy etikus hekker csapatok kontrollált környezetben támadásokat fognak végrehajtani az éles rendszerek ellen úgy, hogy arról csak a minimálisan elégséges számú személy fog tudni az adott intézménynél. A célzott támadások előkészítését szerteágazó adatgyűjtés előzi majd meg. A támadás folyamán több különböző technika (pl. adathalászat, információ ellesés) is bevetésre kerülhet a konkrét infrastruktúra technikai megtámadása mellett, annak érdekében, hogy a szimulált támadás minél jobban hasonlítson egy valósághoz. A tesztelést követően az etikus hekker csapat megosztja a tapasztalatait az adott szervezettel, így a szervezet fejlesztheti védelmi, detektáló és válaszképességét, illetve az eredmények egy része anonim módon megosztható lesz a többi kritikus infrastruktúrát üzemeltető szervezettel is.

2.2.3. A PÉNZÜGYI INFRASTRUKTÚRÁK ELSZÁMOLÁSI ÉS KIEGYENLÍTÉSI KOCKÁZATA

2.2.3.1. Elszámolási és kiegyenlítési kockázat a VIBER-ben és a BKR-ben

Az elszámolási és kiegyenlítési kockázat nem növekedett meg a fizetési rendszerekben 2017-ben, a fizetési tranzakciók teljesítésére a likviditás elegendő mértékű volt mind rendszer, mind pedig egyedi banki szinten. A VIBER- és BKR-rendszerek likviditására alapvetően azonos tényezők hatnak, így az abban bekövetkező változás mindkét rendszert és azok résztvevőit egyaránt érinti. A VIBER és a BKR közvetlen résztvevői köre nagymértékben megegyezik, ugyanis a BKR-elszámolások kiegyenlítése a VIBER-ben történik meg a résztvevők MNB-nél vezetett fizetési számláin. Ennek következtében a fizetési forgalom lebonyolítására a résztvevők mindkét rendszerben ugyanazt a likviditást használják: a fizetési számlájukon rendelkezésükre álló számlaegyenleget, valamint az MNB javára zárolt értékpapír-állományuk ellében kapott napközbeni hitelkeretet.

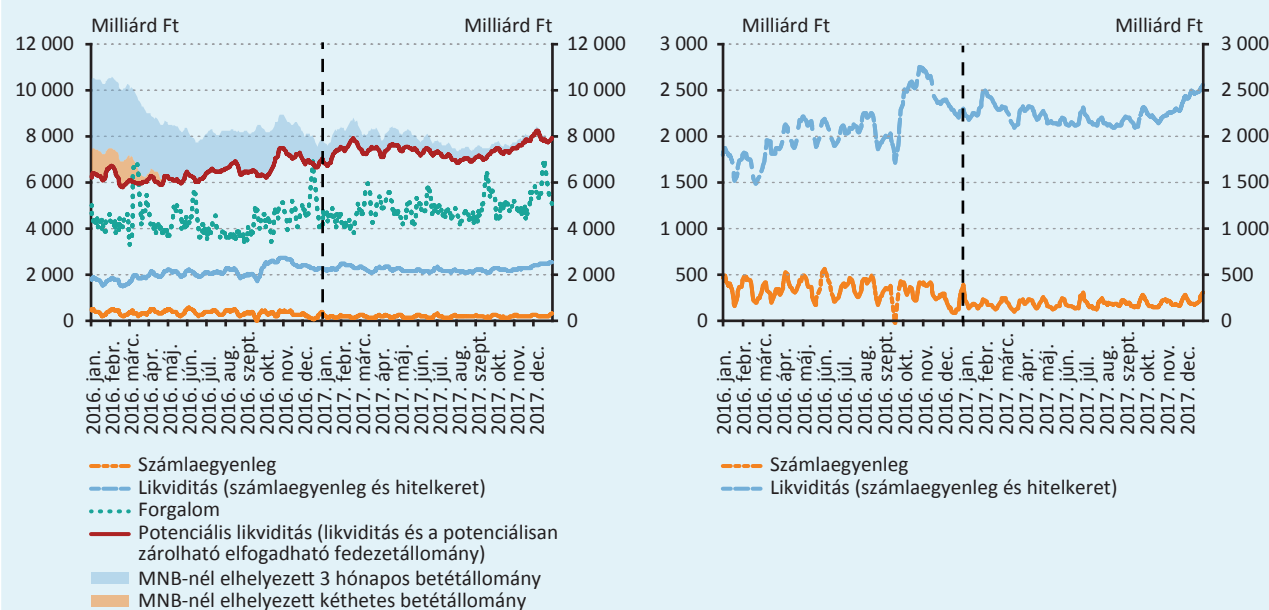
2.2.3.2. A VIBER- és BKR-résztvevők likviditását befolyásoló tényezők hatása

A háromhónapos betét tendereinek 2016 augusztusi ritkítása nyomán a rendszerszintű pénzforgalmi hitelkeret magasabb szinten állt be, miközben a kötelező tartalékráta csökkentése miatt a pénzforgalmi számlaegyenleg alacsonyabb szinten stabilizálódott. Összességében a fizetési rendszer résztvevők továbbra is rendkívül magas likviditási tartalékkal rendelkeznek, melyet 2017-ben tovább növeltek, annak szerkezetében azonban kisebb átrendeződés figyelhető meg. A három hónapos betéti eszköz tendereinek 2016 augusztustól történő ritkítása és későbbi mennyiségi korlátozása következtében 2016 szeptemberében (amikor utoljára volt mennyiségi korlátozás nélküli tender) nagymértékben jegyezték ezt az eszközt a szereplők, így módon jelentős likviditást vontak ki akkor a rendszerből. 2017 folyamán tovább folytatódott a három hónapos betéti eszköz mennyiségi korlátozása, így év végére a három hónapos betétállomány 75 milliárd forintra csökkent, mely következtében az így felszabaduló likviditás egy része az állampapírok állományának növekedésében, valamint egyéb

31. ábra

A VIBER tagok számlaegyenlegének és likviditásának, potenciális likviditásának, forgalmának alakulása (baloldali ábra), kiemelve a számlaegyenleg és a pénzforgalmi likviditás alakulását (jobboldali ábra)

(2016–2017)

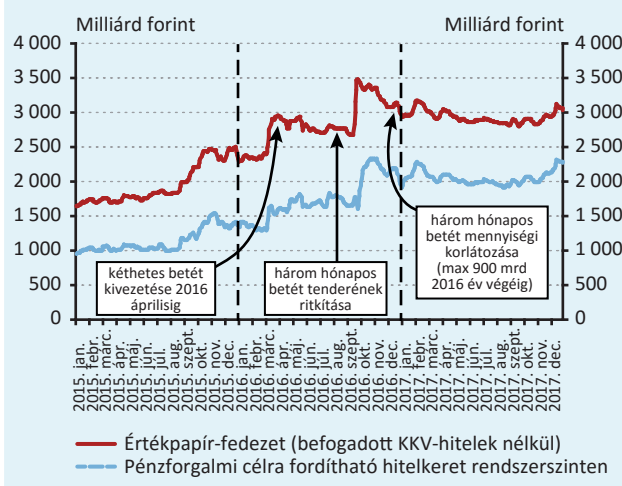

pénzeszköz jellegű eszközök állományi növekedésében (pl. overnight betét, preferenciális betét) csapódott ki. A fizetési rendszer résztvevők számlaegyenlegük csökkenésével napi forgalmukat nem tudták volna biztosítani, így egyre nagyobb mértékben voltak rászorulva hitelkeretük használatára, melyhez 2017 második felében növelték a hitelkeret fedezetét jelentő zárolt értékpapír-fedezetüket, valamint a mérlegükben lévő, addicionálisan zároltatható értékpapír-állományt is. Így a zárolt állampapír fedezet az év közepi 2000 milliárdról év végére közel 2300 milliárdra növekedett, míg az addicionálisan zároltatható állampapírok állománya az év eleji 3000 milliárdról az év végére mintegy 3500 milliárd forintra bővült. Összességében a zároltatható papírok teljes állománya 1 év alatt mintegy 1000 milliárd forinttal növekedett, ezzel a potenciális likviditás¹² az elmúlt 3 év legmagasabb szintjére, 8000 milliárd forint fölé került¹³. (31., 32., és 33. ábra).

A BKR napközbeni elszámolási ciklusok forgalma kiegyenlített, melynek következtében a potenciális elszámolási és kiegyenlítési kockázat a magas tranzakciószám ellenére alacsony szintű. A napközbeni elszámolás első ciklusa a legnagyobb tételeszámú ciklus, mivel ekkor kerülnek elszámolásra az előző üzleti nap zárása után indított, túlnyomó többsé-

32. ábra

A jegybanki eszköztár változásának hatása a pénzforgalom számára felhasználható fedezetekre (2015–2016)

gében lakossági átutalások. A decemberi ünnepi időszakban az előző év hasonló időszakához viszonyítva jelentős, 14 százalékos emelkedés figyelhető meg az első ciklus darabszám szerinti forgalmában, amelyhez 37 százalékos érték szerinti

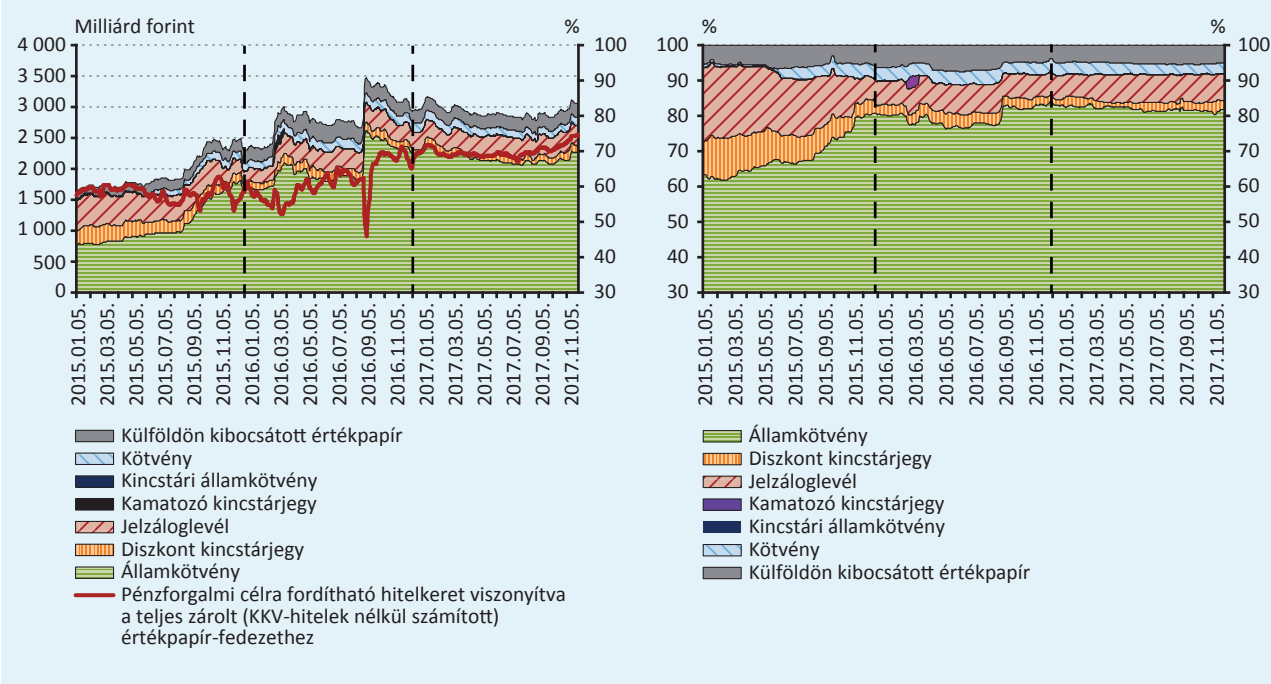
¹² Pénzforgalmi szempontból potenciális likviditás a VIBER-rendszertag MNB-nél vezetett pénzforgalmi számláján lévő számlaegyenleg, a jegybanki kedvezményezettséggel zárolt értékpapírok ellenében kapott napközbeni hitelkeret, valamint a hitelintézet mérlegében szereplő egyéb, opcionálisan zároltatható értékpapírok összessége.

¹³ Ha nem számítjuk bele a kéthetes, illetve háromhónapos betétek állományát.

33. ábra

A zárt értékpapír-állomány alakulása és összetételének megoszlása (jobboldali ábra), valamint a pénzforgalmi célra fordítható hitelkeret-állomány aránya a teljes zárt értékpapír-fedezethez képest (baloldali ábra)

(2015–2017)

forgalom növekedés párosult, de az év többi hónapjában is átlagosan 7,5 százalékos darabszám szerinti forgalom emelkedés történt. A forgalom nagy része értékben továbbra is a nyolcadik és kilencedik ciklusokban koncentrálódik, de a ciklussűrítésből eredő ciklusonkénti forgalmi érték csökkenésével az elszámolási és kiegyenlítési kockázat továbbra is alacsony szinten maradt. A napközbeni elszámolás terhelési forgalma 2017-ben a teljes, adott pillanatban a rendszerben rendelkezésre álló likviditásnak átlagosan 0,64 százalékát tette ki. A forgalom aránya a teljes likviditáshoz képest csak az adófizetési napokon, valamint az év végi, tradicionálisan magasabb forgalmú időszak idején haladta meg az átlagot, azonban még a decemberi időszakban - mely a havi volumen tekintetében minden évben csúcsot jelentett – sem érte el a teljes likviditás 2 százalékát.

2.2.3.3. A VIBER- és BKR-résztevők likviditáskezelése

A fizetési rendszer résztvevők 2017-ben is aktívan és hatékonyan menedzselték likviditásukat. A fizetési forgalmuk teljesítéséhez szükséges likviditás napon belüli megfelelő allokálása továbbra is fontos az elszámolási és kiegyenlítési kockázat csökkentése érdekében. A résztvevők egyedi likviditás kezelési stratégiájától és mérlegfőösszegétől, a mér-

legükben szereplő jegybankképes értékpapír-állománytól, illetve a kötelező tartalékráta mértékétől is függ, milyen arányban támaszkodnak számlaegyenlegükre, illetve hitelkeretükre a fizetési forgalmuk teljesítése során és napon belül mikor indítják tételeiket a rendszerben. Amennyiben forgalmuk lebonyolításához nem áll rendelkezésükre elegendő likviditás, úgy a VIBER-ben tranzakcióik sorbanállására, illetve a BKR-ben ciklusok közötti tranzakció átgörgetésre kerülhet sor.

Jelentős változást jelent 2016-hoz képest, hogy a VIBER résztvevők nagyobb értékű tranzakcióinak teljesítése a nap folyamán a késő délutáni – esti órákban történik, napi forgalmuk tizedét pedig a VIBER zárást megelőző 1 órában teljesítik. A VIBER forgalom értékének napon belüli lefutása normál eloszlást követ, 9:00 és 15:00 között teljesül a forgalom mintegy 60 százaléka. Ezzel ellentétben a lebonyolított forgalom darabszáma délelőttre koncentrálódik, a napi tételek közel 67 százaléka már 11:00-ig teljesült (balra ferde eloszlás a jellemző). Összességében jelentős változás előző évhez képest a tételidőzítés későbbre tolódása, így a VIBER-résztevők nagyobb értékű tételeik teljesítését jellemzően 16:00 óra utánra hagyják¹⁴, és napi forgalmuk egy jelentős részét (11 százalékát) 17:00 - 18:00 közt teljesítik¹⁵. 2016 szeptemberét követően közel 20 százalékpontos későbbre

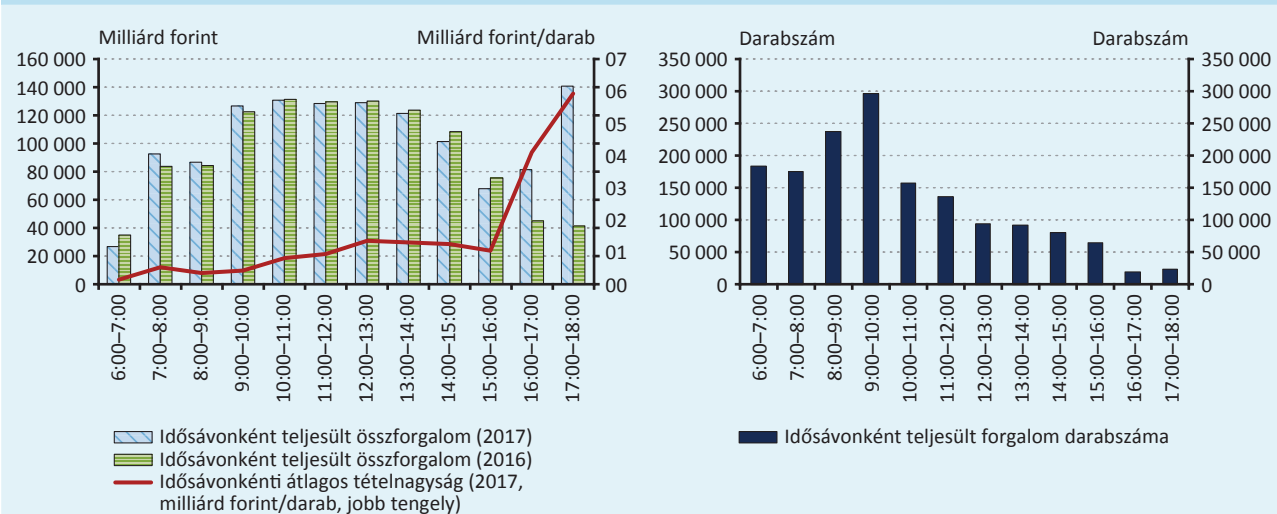
¹⁴ A 15:00 után teljesült forgalmuk részaránya a napi összforgalmon belül a 2016. évi 8 százalékról 2017-re 18 százalékra nőtt.

¹⁵ A 17:00 – 18:00 közti forgalmuk részaránya a napi összforgalmon belül a 2016. évi 4 százalékról 2017-re 11 százalékra nőtt.

34. ábra

A VIBER forgalom értékének, átlagos tranzakciónagyságának (baloldali ábra) és darabszámának (jobb oldali ábra) alakulása napon belül, óránkénti bontásban

(2017)

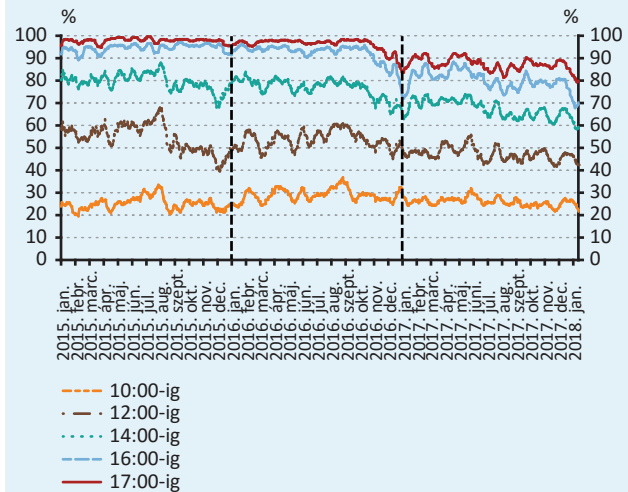
tolódás figyelhető meg a tranzakciók indításának időzítésében egész üzleti nap folyamán. A jelenségben szerepet játszhatott a háromhónapos betét mennyiségi korlátozása, valamint az FX-swaptenderek hatására megnövekedett likviditás. Ennek következtében a bankok – tudván, hogy bőséges likviditás van a rendszerben – később indították tételeiket, és inkább az egymásnak indított fizetési tételek finanszírozó szerepére támaszkodtak. (34. és 35. ábra)

2017-ben a VIBER résztvevők maximális hitelkeret-kihasználtsága (MHKK)¹⁶ összességében nem változott, a felhasznált hitelkeret abszolút nagysága rendszerszinten csökkent, illetve a résztvevők a hitelkeretüket előző évhez képest rövidebb ideig használták. Az MHKK rendszerszinten továbbra is alacsonynak tekinthető (4-14 százalék), mely előző évhez képest összességében nem változott. Egyedi banki szinten az MHKK értéke továbbra is nagy szórást mutat, általában a nagy forgalmat lebonyolító és/vagy kis mérlegfőösszegű bankok magas MHKK-val működnek. A hitelkeretet leginkább használó 5 VIBER-résztvevő esetén az MHKK esetén átlagosan 10 százalékpontos növekedést találunk, a résztvevők több mint a fele azonban egyáltalán nem, vagy csak ritkán használja hitelkeretét. Az MHKK mellett fontos annak a vizsgálata, hogy a hitelkeretüket milyen mértékben és milyen hosszban használják fel a résztvevők. 2017-ben a napon belül felhasznált hitelkeret átlagos értéke 30 százalékkal (mintegy 88 milliárd forinttal) csökkent az előző évhez viszonyítva. Mindemellett a hitelkeretet átlagosan 10 perc-

35. ábra

VIBER-forgalom időzítésének alakulása (meghatározott időpillanatig a forgalom hány százaléka teljesült napon belül)

(2015–2017)

Megjegyzés: MNB, KELER, MÁK, GIRO, Magyar Posta tételei nélkül.

cel rövidebb ideig vették igénybe a résztvevők likviditásuk biztosításához, így azt a résztvevők összességében naponként átlagosan 2,5 órán keresztül használták¹⁷. A napközbeni hitelkeret felhasználás 2017-ben is a VIBER üzemidő napszakától és a VIBER-résztvevő társasági formájától függött. 2017-es évet a teljes VIBER üzemidőben az előző évi min-

¹⁶ A hitelkeret-kihasználtság azt méri, mekkora részét használja fel egy bank a hitelkeretének. A napon belüli legalacsonyabb számlaegyenleget viszonyítja a rendelkezésre álló hitelkerethez, így ez egy pillanatfelvételnak számít.

¹⁷ Ezek az értékek csak azokra a bankokra vonatkoznak, amelyek pénzforgalmuk lebonyolítására ténylegesen igénybe is vették hitelkeretüket.

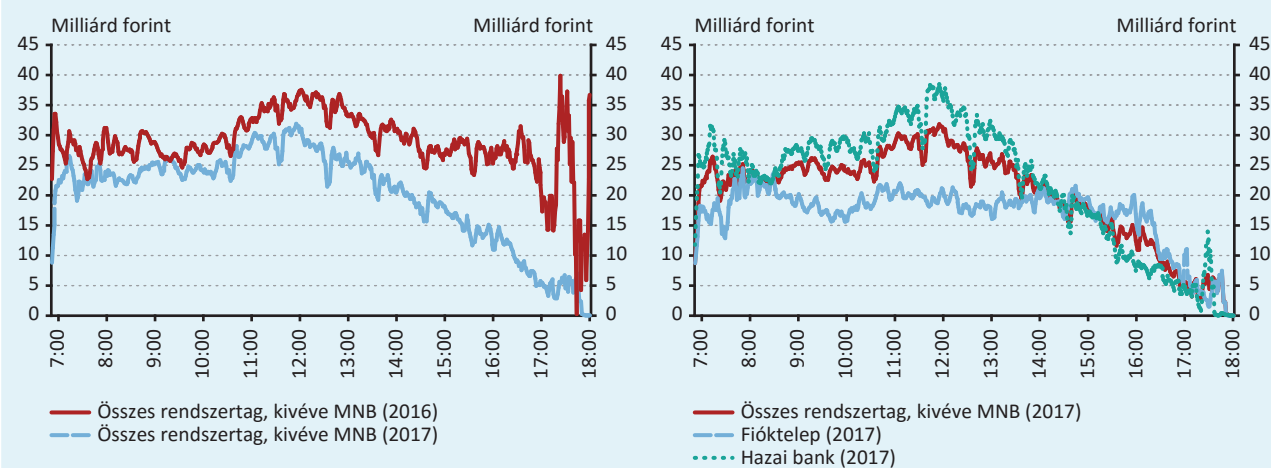
tától eltérő hitelkeret-használat jellemezte a, a felhasználás mértéke főként a délutáni órákban lett alacsonyabb 2016-hoz képest. (36. baloldali ábra) A VIBER nyitását követően, valamint napon belül délután 14:00-ig a hazai bankok használják nagyobb mértékben a hitelkeretüket, ezt követően 14:00 – 15:00 között a hitelkeret-használat a fióktelepek és a hazai bankok közt hasonlóan alakul. 15:00 órát követően a fióktelepeknél nagyobb a hitelkeret-használati aktivitás, az ügyfél tételek zárását követően azonban a hazai bankok ismét aktívabbak. A hitelkeret igénybevétel értéke a hazai bankoknál már 12:00-t követően nap végéig fokozatosan csökken, a fióktelepek esetében 16:00 órát követően jellemző ez a viselkedés. Előző évhez hasonlóan a fióktelepek

napon belüli hitelkeret használata kiegyenlítettebb a hazai bankokénál. (36. jobboldali és 37. ábra)

A CLS felé történő befizetések 2017-ben sem okoztak likviditási problémát a VIBER-ben, így az elszámolási és kiegyenlítési kockázat ehhez kapcsolódóan továbbra is alacsony. A CLS közvetlen tagjai a forint devizaügyleteikhez kapcsolódó CLS elszámoláshoz a fedezetet – mivel ők nem csatlakoztak a VIBER-hez – 2017-ben 5 VIBER-részrtvevőn, mint nostro számlavezetőjükön keresztül bonyolították le. 2017-ben egy VIBER résztvevővel bővült a nostro számlavezetők száma. A CLS működési rendjéből fakadóan az elszámoláshoz kapcsolódó be- illetve kifizetések a reggeli

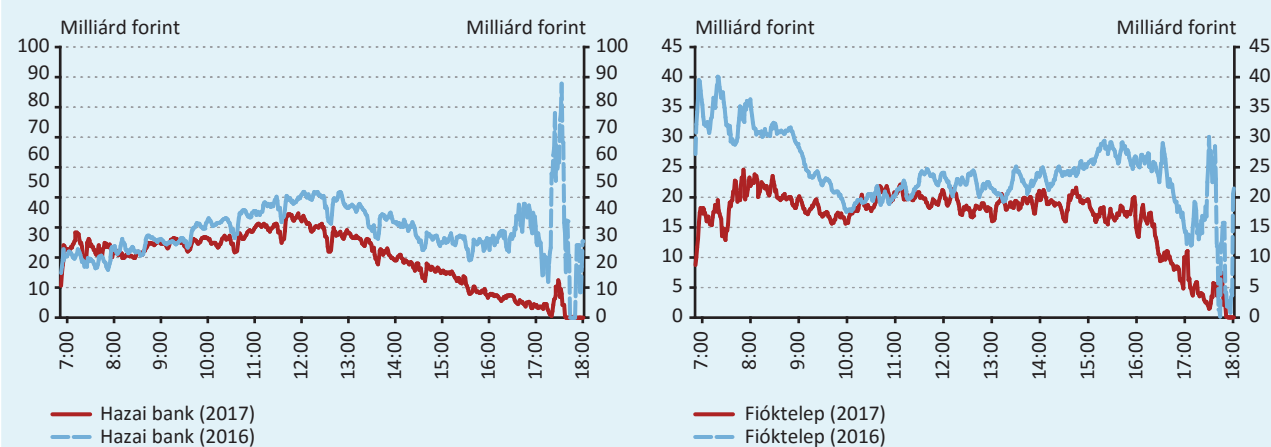
36. ábra

A napközbeni hitelkeret felhasználásának mértéke a VIBER-ben - egy napra vetítve – összes résztvevőre nézve (baloldali ábra) (2016-2017), illetve hazai bankok és fióktelepek szerinti bontásban (jobboldali ábra) (2017)

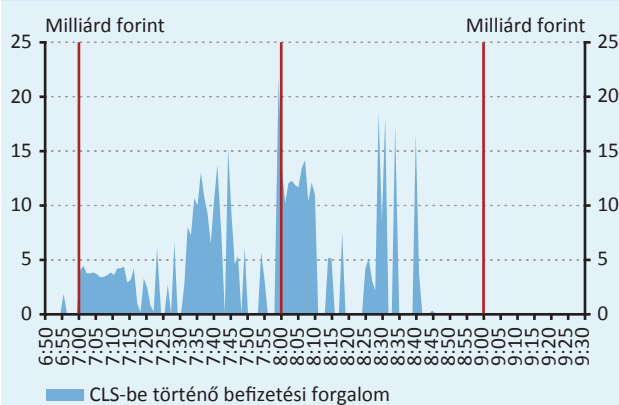
37. ábra

A napközbeni hitelkeret felhasználásának mértéke – egy napra vetítve – a VIBER résztvevők társasági formája szerinti bontásban (2016-2017)

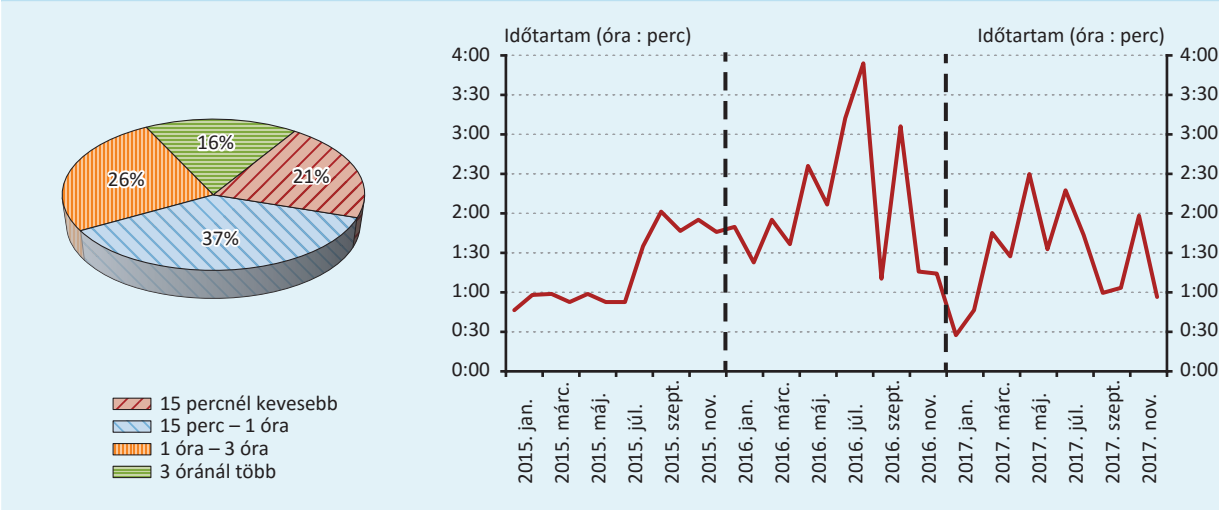
órákban történnek, azaz a CLS VIBER számlájára történő befizetéseket a CLS által meghatározott 2 időszámban 7:00-8:00, valamint 8:00-9:00 között kell teljesíteniük. Az időszaki napi átlagos CLS befizetési forgalom elérte az 76 milliárd forintot¹⁸, ami az adott napon teljesült összes VIBER forgalom 1-2,5 százalékát teszi ki (38. ábra). A jelentős forgalom ellenére a nostro számlavezetők CLS-hez kötődő befizetéseiket 2017-ben többnyire számlaegyenlegük terhére teljesítették, hitelkeret igénybevételére elvált került sor és akkor is csak elhanyagolható mértékben (a nostro számlavezető VIBER résztvevők átlagos hitelkeret-kihasználtsága a CLS befizetési időszakban csekély 0,02 - 1,1 százalék között alakult).

38. ábra
A CLS elszámoláshoz kapcsolódó befizetések átlagos forgalmi értékének napi eloszlása
(2017)

2017-ben a sorbanállások száma 2016-hoz képest növekedett, miközben a sorban eltöltött átlagos idő 20 perccel csökkent. Összességében az elszámolási és kiegyenlítési kockázat mérséklődött. Egy bank által indított tranzakció ún. teljesítési sorba kerül addig, amíg nem áll rendelkezésre ismét elegendő fedezet a teljesítéshez (a beérkező, jóváírt tranzakciók finanszírozó hatásának, vagy hitelkeret megnövelés, vagy sorátrendezésnek köszönhetően). A sorbanállás ténye önmagában nem feltétlenül jelenti a résztvevő likviditási problémáját, mivel annak meglete természetes része egy valós idejű nagyértékű fizetési rendszer működésének. Emiatt a sorbanállások vizsgálata alapján eldönthető, hogy tényleges likviditási probléma állt-e mögötte, vagy a sorbanállás egyedi banki likviditáskezelési gyakorlatra vezethető vissza. A sorbanálló tételek száma 58 százalékkal emelkedett 2016-hoz képest, mely növekedés főként egy VIBER résztvevő miatt történt. Összesen 3243 darab VIBER tranzakció került sorba 2017-ben, ez azonban a korábbi évek nagyságrendjének még így is csak a harmada. Bár a munkanapok 94 százalékában fordult elő sorbanállás, a sorban eltöltött idő mintegy 18 százalékkal csökkent. A tételek átlagosan másfél óráig álltak sorban, 20 perccel rövidebb ideig, mint előző évben (39. ábra). Napon belül a sorbanállás jellemzően a VIBER nyitásától számított első két-három órában kezdődött¹⁹, átlagosan egy órával később az előző évhez képest. A tranzakciók legkésőbb 12:00 – 12:30-ig kerültek ki a sorból, jellemzően fél órával később, mint 2016-ban. A résztvevők között jelentős különbségek vannak a sorbanállás hossza alapján, mely rész-

39. ábra
A sorbanállással töltött napi átlagos időtartam megoszlása
(2017)

¹⁸ Amennyiben a CLS felé történő befizetéseket és a CLS által indított kifizetéseket is figyelembe vesszük, akkor a napi átlagos forgalmi érték a duplájára, mintegy 153 milliárd forintba bővül. Ez a napi átlagos VIBER forgalom 2-5 százaléka.

¹⁹ Szeptemberben extrém késő, 11:30 körül átlagos sorbakerülési időpontokat regisztráltunk.

ben az eltérő likviditásmenedzselési gyakorlatra²⁰ vezethető vissza. A havi szinten gyakran sorban álló bankok tipikusan az aktív likviditásmenedzsmenetet folytató, magas hitelkeret-kihasználtsággal rendelkező rendszertagok, akik 2016-hoz képest rövidebb ideig állnak sorban, napi szinten átlagosan 60 percig. A kevésbé aktív likviditásmenedzsmenetet folytató résztvevők, (akik gyakran hitelkeret nélkül bonyolítják le forgalmukat) tételeikkel hosszabb ideig, átlagosan 1 – 5 óráig állnak sorban. A hosszú ideig tartó sorbanállásokat a résztvevők tudatosan vállalták, nem ritka, hogy üzleti döntésük alapján. Mivel ezen résztvevők VIBER forgalma alacsony, így a hosszú ideig tartó sorbanállásuk nem növelte meg az elszámolási és kiegyenlítési kockázatot a rendszerben, más résztvevők számára ugyanis nem okoztak likviditási nehézséget. 2017-ben nem alakult ki körbetartozás a VIBER-ben.

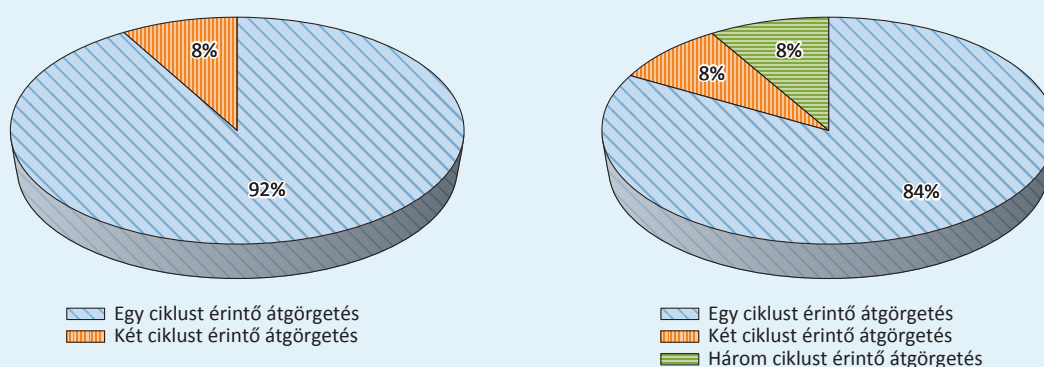
A ciklusok közötti átgörgetések gyakorisága, valamint az érintettek száma a BKR napközbeni elszámolásban nem változott, azonban az érintett tranzakciók és kötegek száma jelentősen csökkent. 2017-ben felére csökkent az átgörgetésekben érintett kötegek, harmadára pedig az érintett tranzakciók száma, melyhez 31 milliárd forint átgörgetett érték tartozik. Az átgörgetések hat résztvevőt érintettek, ezek 90 százalékát ugyanaz az öt résztvevő adja, mint az elmúlt évben és a kiváltó ok az előző évhez hasonlóan sem likviditáshiány, sokkal inkább likviditásmenedzselési hiba vagy hibás gyakorlat. Az átgörgetések 84 százaléka továbbra is egy cikluson át történő átgörgetés maradt, azonban az előző évvel ellentétben két esetben, mely az esetek 8 százalékát jelenti és egyetlen résztvevőhöz kapcsolható, három cikluson át történő tranzakció átgörgetés is előfordult. A jelenlegi

10 ciklusban történő elszámolás során a két cikluson keresztül történő átgörgetések nem vezetnek még az úgynevezett négy órás szabály²¹ sérüléséhez, azonban a három cikluson át történő átgörgetések során már sérül a négy órás szabály. Az átgörgetésekben érintett bankok rendelkeztek elegendő zároltatható értékpapír állománnyal, így a szükséges likviditást gond nélkül biztosíthatták volna. Mivel nem éltek ezzel a lehetőséggel, esetükben likviditáskezelési hiba, illetve hibás gyakorlat állhat a háttérben, amelyet akár tudatosan is felvállalhattak. (40. ábra).

2.2.3.4. Elszámolási és kiegyenlítési kockázat a KELER-ben

Az előző évekhez hasonlóan 2017-ben az elszámolási és kiegyenlítési kockázat továbbra is alacsony volt a KELER-ben, melynek egyik fő oka, hogy forgalmának döntő részét a jegybankpénzben, illetve DvP²² elven történő kiegyenlítés képviselte. Az értékpapír tranzakciókhoz kapcsolódó kiegyenlítési kockázat abban rejlik, hogy az érintettek közül valamelyik fél nem kapja meg az ügylet során a neki járó értékpapírt vagy annak pénzbeli ellenértékét. Ennek a kockázatnak a mérséklésére több lehetőség is kínálkozik. A pénzüldali teljesítés elmaradásának kockázatát jelentősen csökkenti a jegybankpénzben történő kiegyenlítés. Ennek oka, hogy a jegybanknál – esetünkben az MNB-nél – fizetési számlát vezető rendszerrésztvevők élhetnek a jegybank eszköztárában megtalálható, likviditáshiány kezelésére szolgáló eszközökkel, amelyek nagy valószínűséggel biztosítják a tranzakciók pénzlábjának teljesüléséhez szükséges forrásokat. Szintén kockázatot csökkentő tényező, amennyiben az

40. ábra
Átgörgetések aránya az összes átgörgetéshez viszonyítva (2016 (baloldali ábra) - 2017 (jobb oldali ábra))

²⁰ A résztvevő döntésének függvényében addicionális értékpapírt zároltathat, nagyobb szerepet szánhat a bejövő tételek finanszírozó szerepének, illetve vállalhatja, hogy a tétel továbbra is sorban marad.

²¹ lásd fogalomtár

²² Delivery versus payment (DvP) magyarul a szállítás fizetés ellenében elv. A DvP-elv (delivery versus payment) azaz a szállítás fizetés ellenében elv. Lényege, hogy az ügylet megkötése után a tényleges "szállítás", azaz teljesítés csak fizetés ellenében történik meg. Mivel a kiegyenlítés csak abban az esetben történik meg, amikor igazolható, hogy a szükséges értékpapír és annak ellenértéke is rendelkezésre áll, így a kiegyenlítési kockázat mértéke minimális.

értékpapír ügyletek elszámolása és kiegyenlítése központi szerződő fél közbeiktatásával történik. Ezekben az esetekben az ügyletek teljesítését mindenkor a központi szerződő fél garantálja. Mindazonáltal a központi értéktár által biztosított szállítás fizetés ellenében (DVP) elvű kiegyenlítés úgyszintén kiválóan alkalmas a felmerülő bizonytalansági tényezők kiiktatására. Ennek oka, hogy az üzletkötő felek között addig nem történik meg a fizetés, illetve az értékpapírok jóváírása, amíg nem áll rendelkezésre az ügylet teljesítéséhez szükséges fedezet. Az értékpapír ügyletek teljesítése kapcsán potenciálisan felmerülő elszámolási és kiegyenlítési kockázat mértékének jó fokmérője lehet, hogy a tranzakciók esetében mekkora részt képviselnek a fent említett kockázatcsökkentési tényezők. 2017-ben a nevesített módszerek közül a KELER vonatkozásában a legnagyobb súllyal a jegybankpénzben és/vagy DvP elven történő kiegyenlítések szerepeltek. A forgalom értékét tekintve a jegybankpénzben történt teljesítés aránya 96,7 százalék, a DvP ügyletek részesedése 68 százalék volt.²³ Ezek a mutatók hozzávetőlegesen megegyeznek a 2016-ban mért értékekkel és továbbra is magasnak tekinthetők. Ugyanakkor a DvP tranzakciók darabszámában és értékében némi csökkenés volt megfigyelhető előző év adataihoz képest. Ennek hátterében főként az állt, hogy a szállítás fizetés ellenében elv alapján kiegyenlített repó ügyletek²⁴ száma és értéke az alacsony kamatkörnyezet miatt visszaesett. Az alacsony kamatkörnyezetben az érintett feleknek gazdaságilag kifizetődőbb volt a bankközi piacon történő hitelfelvétel a repó ügyletekkel történő finanszírozás helyett. Mindazonáltal a visszaesésnek nem volt érdemi hatása a kiegyenlítés biztonságára.

2017-ben a fizetés nélküli értékpapír tranzakciók (FoP²⁵) összértékében és darabszámában is kismértékű csökkenés volt megfigyelhető 2016-hoz képest, ami szintén a kiegyenlítési kockázat mérséklődésének irányába hatott. A szállítás fizetés elv helyett az értékpapír tranzakciók FoP ügyletként is teljesítésre kerülhetnek. Az FoP ügyletek esetében a tranzakciók pénz és értékpapír lába elválík egymástól, vagyis technikailag a KELER csak értékpapír terhelési vagy jóváírási instrukciót kap. Ez azért hordozhat kiegyenlítési kockázatot magában, mert nem ismert, hogy az értékpapír ügylet pénzügyi kiegyenlítése mikor és milyen módon történik meg. 2017-ben az FoP ügyletek a KELER esetében a forgalom értékének 32 százalékát tették ki. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy bár a központi szerződő félként eljáró KELER KSZF-en

keresztül elszámolt értékpapír ügyletek technikailag szintén FoP tranzakciónak számítanak, kiegyenlítésüket a központi szerződő fél garantálja, vagyis ezekben az esetben nem jelentkezik kiegyenlítési kockázat. 2017-ben a KELER KSZF-en keresztül elszámolt tranzakciók értéke az FoP ügyletek összértékének 3,8 százalékát tették ki, így kockázat csak a fennmaradó rész esetében jelentkezhetett.

2.2.3.5. Elszámolási és kiegyenlítési kockázat a KELER KSZF-ben

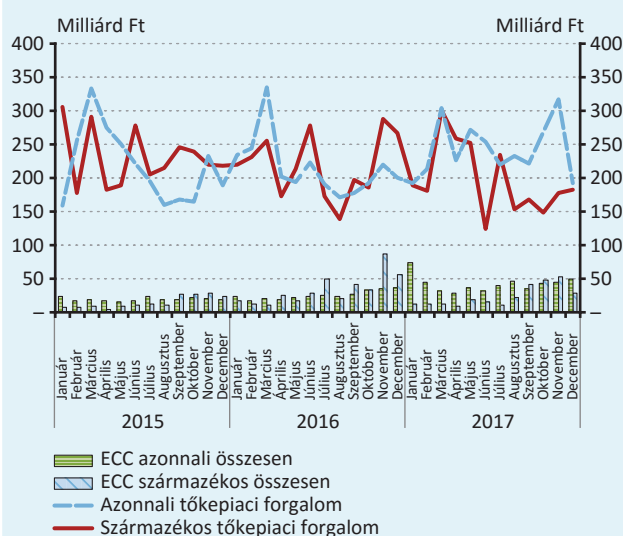
2016-hoz képest a KELER KSZF által elszámolt azonnali tőkepiaci forgalom összértéke nőtt, míg a derivatív tőkepiaci forgalom csökkenést mutatott. Az általános klíringtagként elszámolt piacok bővülésének üteme 2017-ben az előző évekhez képest mérséklődött, de még mindig jelentősnek tekinthető. A kapcsolódó elszámolási és kiegyenlítési kockázat arányosan változott a forgalommal. A KELER KSZF központi szerződő félként számolja el a Budapesti Értéktőzsdén és az MTS Hungary-n kereskedett pénzügyi eszközöket, számolja el a hazai földgázpiacokat, valamint energiapiaci klíringtagként nyújt alkíringtagi szolgáltatást az ECC piacokon kereskedhető azonnali, valamint határidős villamos energia, földgáz és emissziós kvóta termékekre. 2017-ben a központi szerződő fél által elszámolt azonnali tőkepiaci ügyletek összértéke meghaladta a 2900 milliárd forintot, ami 12,7 százalékos növekedés az előző évhez képest. A származékos tőkepiaci ügyletek esetében 2016-hoz képest az éves összeforgalom 9,6 százalékos visszaesése volt tapasztalható, amely nagyságrendileg 250 milliárd forintos csökkenést jelent. Ami az energiapiaci alkíringtagi szolgáltatást illeti, az összesített energiapiaci forgalomnak az előző évben tapasztalt közel 75 százalékos bővülése 2017-re 12,5 százalékra mérséklődött. 2017-ben az energiapiaci forgalom növekedése annak strukturális módosulásával is együtt járt. Ami az azonnali piacokat illeti, a bővülés mértéke több mint 66 százalékos. A származékos piacon összességében közel 29 százalékkal csökkent a forgalom, amely jórészt a villamos energia forgalom 39,7 százalékos visszaesésének volt köszönhető, ezzel szemben a földgáz forgalma 206,7 százalékkal növekedett. Összességében az általános klíringtagként elszámolt piacokon az elektromos áram forgalma mellett egyre jelentősebbé válik a földgáz termékek kereskedése is. Emiatt a forgalom bővülése egyben a KELER KSZF kiegyenlítési kockázatának növekedését is jelenti. (41. ábra).

²³ A KELER-ben a forgalom jelentős részét kitevő tőzsdén kívüli (OTC) ügyleteken túl a tőzsdén kötött fix és aukciós ügyletek teljesítése DvP elv szerint történik.

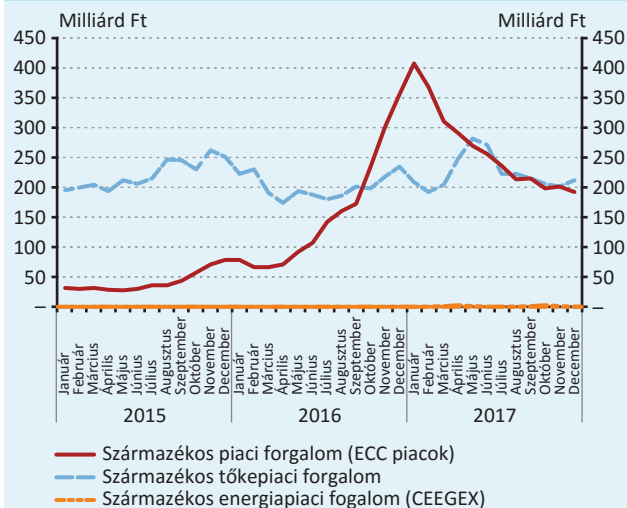
²⁴ Repó-, fordított repóügylet minden olyan megállapodás, amely értékpapír tulajdonjogának átruházásáról rendelkezik a szerződéskötéssel egyidejűleg meghatározott vagy meghatározandó jövőbeli időpontban történő visszavásárlási kötelezettség mellett. Az tranzakciók előre meghatározott visszavásárlási áron történnek függetlenül attól, hogy az ügylet futamideje alatt a vevő az ügylet tárgyát képező értékpapírral szabadon rendelkezik-e (szállítási repóügylet vagy óvadéki repóügylet).

²⁵ Free of payment vagyis fizetésmentes szállítás (lásd fogalomtár)

41. ábra
A KELER KSZF forgalma
(2015-2017)

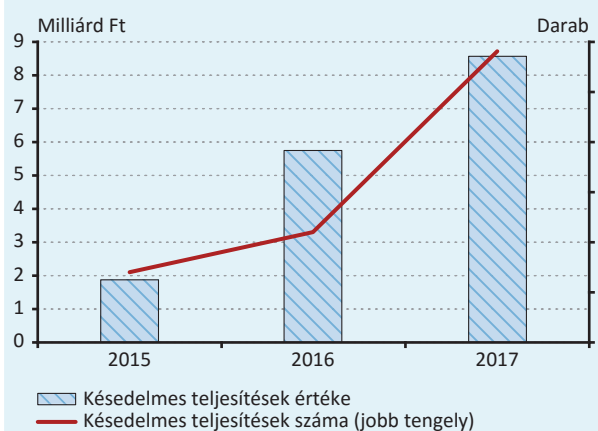
42. ábra
A tőkepiaci, gázpiaci, valamint energiapiaci
alklíringtagi szolgáltatáshoz kapcsolódó nyitott
kötésállomány alakulása (havi átlagérték)
(2015-2017)

A KELER KSZF energiapiaci alklíringtagi szolgáltatása kapcsán jelentkező származékos piaci nyitott kötésállomány 2017 év elején közel duplája volt a derivatív tőkepiaci nyitott kötésállománynak. Ez egyszerre mutatja az energiapiaci alklíringtagi szolgáltatás kiemelkedő szerepét, valamint a korábbiaknál lényegesen magasabb elszámolási és kiegyenlítési kockázati szintet is. Annak ellenére, hogy az ECC vonatkozású derivatív energiapiacok forgalma 2017-ben csökkenést mutatott, amelyet természetesen a nyitott kötésállomány mértéke is követett az év folyamán, figyelemre méltó, hogy a nyitott kötésállomány nagysága a 2017-es év első negyedévében jelentősen meghaladta a KELER KSZF által elszámolt derivatív tőkepiacon tapasztalható nyitott kötésállományt. (42. ábra)

A késedelmes teljesítések száma, illetve értéke az előző évekhez képest jelentősen megnőtt, ugyanakkor ez nem növelte lényegesen a KELER KSZF kiegyenlítési kockázatát. Amennyiben egy klíringtag, vagy energiapiaci alklíringtag nem teljesíti időben elszámolásból eredő kötelezettségét, úgy késedelmes teljesítés következik be²⁶. 2017-ben összesen 58 ilyen esetet regisztrált a KELER KSZF, amelyből 44 a tőkepiacra, 14 pedig az elszámolt energiapiacokhoz kapcsolódott. Összességében 2016-hoz képest a nemteljesítések száma több mint két és félszeresére, míg az értéke a másfélszeresére nőtt (43. ábra). Figyelembe véve, hogy a késedelmes teljesítés esetében a teljesítés megtörténik, csak később, mint az a KELER KSZF szabályaiban szerepel, a nagyságrendbeli növekedés nem növelte jelentős mértékben a központi szerződő fél kockázatát.

43. ábra
Késedelmes teljesítések számának és értékének az alakulása
(2015-2017)

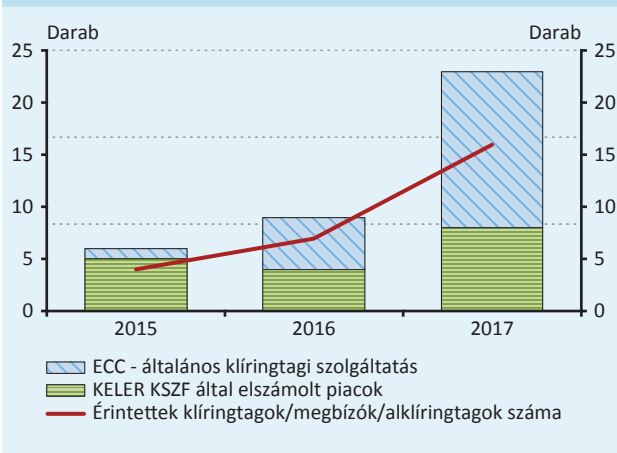
A tőkepiacon csak értékpapír oldali késedelmes teljesítés történt. A központi szerződő fél által regisztrált 44 tőkepiaci késedelmes teljesítésből az összes értékpapír oldali késedelmes teljesítés volt. Az esetek túlnyomó többségében azért következett be a késedelmes teljesítés, mert az ügyletben résztvevő fél, akinek szállítania kellett az értékpapírokat, késve jutott hozzá OTC kereskedésen keresztül a szükséges értékpapírokhöz, vagyis egyfajta fertőzési hatásról lehet beszélni. A maradék 14 esetben pedig valamely elszámolásban résztvevő fél mulasztásának volt a következménye az értékpapír oldali késedelmes teljesítés. Felvigyázói szempontból

²⁶ A korábbi „nemteljesítés” kifejezés 2018-tól csak a tényleges nemteljesítések esetén alkalmazható.

megnyugtató, hogy egy esetben sem pénzügyi vagy biztosíték oldali volt a késedelmes teljesítés, vagyis nem a klíringtagok pénzügyi likviditási nehézségei okozták a késedelmes teljesítést. Kockázatot látunk ugyanakkor abban, hogy az egyes szereplők késedelmes teljesítései olyan exogén tényezők hatására következett be, amelyekre a KELER KSZF-nek csak minimális ráhatása van.

A KELER KSZF-nek 2017-ben a korábbi évekhez képest több kiegészítő pénzügyi fedezetet kellett kivetnie, amely növekvő kockázati szintet jelez. A KELER KSZF kiegészítő pénzügyi fedezetet akkor vet ki, ha valamely klíringtagja, megbízója vagy energiapiaci alklíringtagja a neki felróható okból szegi meg valamilyen módon a központi szerződő fél szabályát. 2017-ben összesen 23 alkalommal került sor kiegészítő pénzügyi fedezet kivetésére, míg a büntetések száma a korábbi években jellemzően ennek az értéknek a felét sem érte el. A 2017-ben kirótt kiegészítő pénzügyi fedezetek közel kétharmada a KELER KSZF energiapiaci alklíringtagi szolgáltatásához kapcsolódott. (44. ábra)

44. ábra
Kiegészítő pénzügyi fedezet kivetések, illetve az érintett felek számának alakulása
(2015-2017)

A KELER KSZF megfelelő eredményt ért el a második ESMA stressz teszt során, mely 16 európai uniós központi szerződő fél stressztűrő képességét vizsgálta különböző forgatókönyvek mentén. Az első stressz teszt, mely 2016-ban készült el, a hitelkockázati faktorok vizsgálatára korlátozódott, míg a második stressz teszt ezen túlmenően magában foglalja a likviditási kockázatok elemzését is. A tesztek egyrészt információt adnak a központi szerződő felek kitettségeinek

koncentrátságáról, az egyes intézmények kapcsolatrendszerének összefonódottságáról, másrészt pedig különböző feltételek mellett mérik a garancia alapok és más biztosíték elemek felhasználhatóságát, valamint a rendelkezésre álló likvid eszközök megfelelőségét. A tesztek bemutatják, hogy az európai uniós központi szerződő felek rendszerszinten ellenállóak az extrém piaci sokkokkal, illetve a klíringtagok együttes nemteljesítésével szemben. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a KELER KSZF kockázatkezelési módszerei megfelelően tekinthetők és kellőképpen fedezik a vizsgálat alá vont kockázatokat.

2.2.4. A KELER CSOPORTHÓZ KAPCSOLÓDÓ AKTUALITÁSOK

2.2.4.1. A KELER CSDR²⁷ szabályozás szerinti engedélyezése

2017. szeptemberében megkezdődött a KELER CSDR szabályozás szerinti engedélyezése. A 2008-as gazdasági válság hatásai és az egységes európai tőkepiac létrehozása iránti igény szükségessé tette a pénzügyi eszközök Unión belüli biztonságos, hatékony és zökkenőmentes kiegyenlítését előmozdító és a központi értéktárak egységes szervezeti és irányítási struktúráját meghatározó szabályrendszer kialakítását. Ennek eredményeként született meg az Unión belüli értékpapír-kiegyenlítés fejlesztéséről és a központi értéktárakról szóló szabályozás (CSDR), ami 2014. szeptember 18-án lépett hatályba és a rendeleti forma miatt Magyarországon is közvetlenül alkalmazandó. A szabályozás nem csak a központi értéktárakat érinti, hanem minden velük közvetlen vagy közvetett kapcsolatban álló szereplőt is. A központi értéktárak engedélyezésének, felügyeletének, szervezeti és működési követelményeinek, valamint az egyéb tőkepiaci szereplőkkel fennálló jogi kapcsolatainak szabályozása révén a CSDR célja, hogy uniós szinten hozzájáruljon egy korábbtól biztonságosabb, hatékonyabb és átláthatóbb tőkepiac megteremtéséhez. A CSDR legfontosabb rendelkezései közé tartozik, hogy egységes prudenciális szabályokat ír elő az értéktárak biztonságos működésének garantálása érdekében. A kiegyenlítési fegyelemre vonatkozó előírásaival kívánja biztosítani, hogy a pénzügyi szolgáltatók a szerződéses kiegyenlítési időpontig teljesítsék az ügyleteiket. A kötelező dematerializáció vagy immobilizáció előírásával a szabályozás jelentős lépést tesz annak érdekében, hogy minden transzferálható értékpapír értékpapírszámlán kerüljön nyilvántartásra.²⁸ A központi értéktáraknak a részletszabályo-

²⁷ Az európai parlament és a tanács 909/2014/EU rendelete az Európai Unión belüli értékpapír-kiegyenlítés javításáról és a központi értéktárakról, valamint 98/26/EK és a 2014/65/EU irányelv, valamint a 236/2012/EU rendelet módosításáról.

²⁸ Dematerializált értékpapír törvényben meghatározott módon, elektronikus úton létrehozott, rögzített, továbbított és nyilvántartott, az értékpapír tartalmi kellékeit azonosítható módon tartalmazó adatösszesség. A fizikai, de immobilizált értékpapír egy olyan nyomdai úton előállított értékpapír, amelynek teljes kibocsátott mennyisége egy központi értéktárban kerül letétbe helyezésre, és onnan fizikailag nem kérhető ki.

kat tartalmazó technikai sztemderdek (RTS) megjelenését követő hat hónapon belül kellett benyújtaniuk az engedélyezés iránti kérelmüket az illetékes hatóságokhoz. Ennek Magyarország egyetlen központi értéktáraként funkcionáló KELER 2017. szeptember 29-én tett eleget az MNB irányába. A KELER-nek, mint szakosított hitelintézetnek nemcsak a központi értéktári, hanem a banki jellegű szolgáltatásai vonatkozásában engedélyeztetni kell a tevékenységét. Az akkreditációs folyamat lezárása előreláthatólag 2018-ban várható.

2.2.4.2. KELER KSZF nemzetközi engedélyező kollégiumának ülése

Az MNB a KELER KSZF nemzetközi engedélyező kollégiumával együttműködve megtárgyalta a KELER KSZF 2017-es tevékenységét, melyet az EMIR szabályozásnak megfelelőnek minősített. A KELER KSZF európai működési engedéllyel rendelkező központi szerződő felet a kezdeti 2014-es engedélyezéstől kezdve folyamatosan nemzetközi tagokból álló kollégium felügyeli az MNB vezetésével. A felügyeleti kollégiumban 2017-ben a belga, az ír, valamint a brit felügyelet vett részt az MNB és az ESMA mellett. Előbbi kettő azért, mert az általuk felügyelt hitelintézetek jelentős részt képviselnek a KELER KSZF garancia alapjaiban, utóbbi pedig azért, mert a KELER KSZF a britek által felügyelt kereskedési helyszínt számol el. 2017. novemberében a KELER KSZF nemzetközi engedélyező és felügyeleti kollégiumának éves ülésén megtárgyalta az elmúlt egy év legfontosabb eseményeit, engedélyezett szolgáltatásait, valamint a KELER KSZF rövid és középtávú terveit. Az ülés kiemelt témái közé tartozott a Budapesti Értéktőzsde által indított új azonnali, kis- és középvállalkozások tőzsdei bevezetését segítő, piacának, az XTEND-nek az elszámolása és garanciavállalása, amelyre 2017-ben engedélyt szerzett a KELER KSZF. Hasonló módon került megvitatásra az is, hogy a CEEGEX azonnali gázpiacon a kockázatkezelési modellben használt visszatekintési időszak 180 napra nőtt, amely így már megfelelőnek minősíthető, továbbá ugyancsak a CEEGEX azonnali és határidős piaca vonatkozásában megvitatásra került, hogy az elszámolási deviza magyar forint helyett euró lett. A kollégium megvitatta azt a változást is, miszerint a MiFID szabályozás értelmében a korábbi CEEGEX határidős gázpiaca – azzal, hogy átkerült a HUDEX platformra – a jövőben szabályozott piacként funkcionál. Végül, de nem utolsósorban a központi szerződő fél engedélyező kollégiuma nagy hangsúlyt fektetett a KELER KSZF romániai terjeszkedésének vizsgálatára is, amelynek részeként két projektet vizsgált. Ebből az egyik projektre (ún. BRM Forward) a kollégium engedélyt adott, míg a másik projekt vonatkozásában (ún. BRM MTF) további kritériumok teljesítéséhez kötötték a piac elszámolásának indíthatóságát. A testület megerősítette, hogy a központi szerződő fél működése megfelel a nemzetközi szabályozás elvárásainak.

2.2.4.3. A KELER KSZF új szolgáltatásai

A KELER KSZF 2017 második felétől központi szerződő félként számolja el a Budapesti Értéktőzsde új, XTEND elnevezésű multilaterális kereskedési rendszerében kötött ügyleteket. A Budapesti Értéktőzsde 2017 második felében indította el XTEND nevű kereskedési platformját, amellyel a tőzsdei bevezetésre alkalmas, vagy alkalmassá tehető kis- és középvállalkozások nyilvános megjelenésének könnyítését célozza. A kereskedési helyszín elszámolását központi szerződő félként, az XTEND piac elődjének tekinthető BÉT T kategóriához hasonlóan a KELER KSZF végzi. Az elszámolási tevékenység megkezdése előtt a KELER KSZF-nek jóvá kellett hagyatnia a változást az őt engedélyező nemzetközi tagokból álló kollégiummal, amely az új piac elszámolását nem minősítette jelentős változtatásnak. Ez egyben jóvá hagyást is jelentett a KELER KSZF számára az elszámolási tevékenység megkezdéséhez, illetve végzéséhez. Az új piac elszámolása nem jelent lényegi változást a KELER KSZF által felvázolt kockázatban, illetve a projekt kapcsán a KELER KSZF többlet ráfordítást sem prognosztizált. 2017 év végéig nem történt értékpapír bevezetés ezen a piacon, ebből adódóan ügyletkötés sem történt.

A CEEGEX azonnali és határidős piacain a kereskedési és elszámolási deviza az euró lett, amely így megnövelte első sorban a KELER KSZF finanszírozási, illetve ehhez kapcsolódóan a kiegyenlítési kockázatát. A CEEGEX az ügyfelei igényeinek megfelelően euróban történő kereskedésre, illetve elszámolásra állt át 2017-ben, amely az említett piacokat elszámoló KELER KSZF működését is érintette. Annak ellenére, hogy a változtatást az engedélyező kollégium nem tekintette jelentősnek, a korábbi forint alapú elszámolás és garanciavállalás euró alapúvá tételén keresztül megnőtt a KELER KSZF finanszírozási kockázata, hiszen egy-egy pénzüldali nemteljesítés esetén a KELER KSZF-nek euróban kell helytállnia. Figyelembe véve, hogy a KELER KSZF az euró alapú elszámolásból eredő kockázatát fedezeti ügyletek kötésével is tudja kompenzálni, ez hatással lehet a tőkeigyelelési szintjére is. 2017-ben a CEEGEX spot piac forgalma több mint négyszerese, míg a CEEGEX derivatív piac forgalma több mint 13,5-szerese volt a 2016-os forgalmi értéknek.

A 2018-ban induló HUDEX Magyar Derivatív Energiatőzsde határidős földgáz kereskedésének elszámolását a KELER KSZF végzi, amely nem jelent többlet kockázatot a központi szerződő fél számára. A MiFID II szabályozás hatálybalépése okán a korábbi HUPX, valamint CEEGEX határidős villamos energia és földgáz kereskedése 2018-tól a HUDEX platformján keresztül történik. A HUDEX villamos energia kereskedését továbbra is a német székhelyű European Commodity Clearing (ECC), míg a határidős gáz termékeket a KELER KSZF számolja el. A határidős villamosenergia, valamint

a határidős gáz elszámolása elkülönítetten történik, így interoperabilitás nincs a német, illetve a magyar központi szerződő fél között, vagyis a KELER KSZF-nek nem keletkezik többlet kockázata e piacon. A KELER KSZF engedélyező kollégiuma sem minősítette jelentős módosításnak az új piaci szegmensben való szolgáltatásnyújtást.

A Romániai Árutőzsde gázpiacainak elszámolásával új üzleti lehetőség nyílt a KELER KSZF előtt, ugyanakkor ez természetszerűleg együtt jár az elszámolási, kiegyenlítési és finanszírozási kockázatának növekedésével. A KELER KSZF együttműködési megállapodást írt alá a Romániai Árutőzsdével (Bursa Romana de Marfuri – BRM), amelynek célja, hogy a KELER KSZF központi szerződő félként számolja el a BRM gázpiacait. Ez két piacot érint, egyfelől a BRM Forward piacot, másfelől pedig a BRM MTF piacot. Figyelembe véve, hogy a BRM piacok elszámolása jelentős változtatásnak minősül, ezért a KELER KSZF engedélyező kollégiumának EMIR 15. cikke szerinti eljárást kellett lefolytatnia mindkét piac esetében. A folyamatot a BRM Forward esetében sikerült lezárni 2017 év végén, így a KELER KSZF engedélyt kapott az új piac elszámolására. A BRM MTF engedélyezése még folyamatban van. A BRM Forward piacon a kereskedés román lejben történik, így az elszámolás, a kiegyenlítés, illetve a garanciarendszer is román lej alapon van kialakítva. A BRM projekt engedélyezése során több olyan kockázati forrás is azonosításra került, amelyek kapcsán a KELER KSZF-nek egy éven belül előrehaladást kell elérnie, valamint haladéktalanul jeleznie kell az esetlegesen felmerülő problémákat az illetékes hatóság felé.

2.2.5. FELVIGYÁZÓI ÁTFOGÓ ÉRTÉKELÉSEK 2017-BEN

A VIBER és a BKR a felvigyázói átfogó értékelések alapján az elmúlt 2 évben biztonságosan, megbízhatóan és hatékonyan működtek, így támogatva a hazai pénz- és tőkepiac működését, és erősítették ezzel a pénzügyi stabilitást. 2017-ben hatodszor került sor a hazai fizetési rendszerek esetében az átfogó felvigyázói értékelések elkészítésére. A VIBER és BKR átfogó értékelése a pénzügyi infrastruktúrákkal szemben támasztott követelményeket tartalmazó Principles for Financial Market Infrastructures (PFMI)²⁹ alapján, a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően történt. Az értékelések alapjául a rendszerüzemeltetők által kitöltött kér-

dőív, a folyamatos kockázat-alapú felvigyázás során gyűjtött adatok, információk (így például incidens riportok, szabályzatmódosításkor adott felvigyázói vélemények, felvigyázói feljegyzések), illetve az önértékelést követően lefolytatott interjúk szolgáltak. Az értékelések alapján a VIBER és a BKR működése és szolgáltatásai megbízhatóan és hatékonyan működtek, súlyos kockázatot jelentő probléma nem került beazonosításra. A rendszerek PFMI vonatkozó 18 alapelve (pl. irányítási rend, jogi környezet, kockázatkezelési keretrendszer, működési kockázat, hatékonyság és eredményesség) szerinti minősítése a legtöbb esetben teljesen megfelelt vagy alapvetően megfelelt, értékelést kapott³⁰. Az elmúlt két évben a rendszerüzemeltetők összességében javítottak a felvigyázói alapelvárásoknak való megfelelésükön, így a felvigyázók a VIBER esetében 3 alapelvet felminősítettek, a BKR esetében pedig 2 alapelvet fel, egy alapelvet pedig leminősítettek. Az értékelések során az MNB, mint felvigyázó ajánlásokat fogalmazott meg a felvigyázott rendszerek számára, amelyek a működési megbízhatóság és hatékonyság további növelését szolgálják, mivel mindegyik rendszer esetében lát lehetőséget a fejlődésre. MNB ajánlásai alapján a rendszerüzemeltetők intézkedési terveket készítettek, azok megvalósítása elkezdődött. A KELER KSZF felvigyázói átfogó értékelése 2017-ben kezdődött, az adatok és információk kiértékelése és az alapelvek minősítése folyamatban van.

2.2.6. A CLS, T2S ÉS LEI KÓD KIADÁS KOOPERATÍV FELVIGYÁZÁSA

Az MNB a forint CLS kiegyenlítési mechanizmusba történő bevezetésétől - 2015. novemberétől - vesz részt a nemzetközi együttműködésben folytatott CLS felvigyázásban. A CLS, mint nemzetközi szolgáltatást nyújtó pénzügyi infrastruktúra kooperatív felvigyázásában a CLS-ben kiegyenlített devizák országainak jegybankjai³¹ vesznek részt. A felvigyázói bizottságot a Federal Reserve Bank of New York (FED), mint a rendszer székhelye szerinti jegybank vezeti. Ennek keretében az MNB évente részt vesz szakértői és döntéshozói szinten a felvigyázói bizottság ülésein, ahol közösen tekintik át a CLS működését. Az üléseken megvitatják többek között a CLS tervezett új szolgáltatásait, egyéb rendszer módosításait, fejlesztéseit, illetve a CLS felügyeleti értékelésének megállapításait, továbbá sor kerül a CLS képviselőivel való megbeszélésre is. A felvigyázói bizottság véleményezi a CLS által készített dokumentumokat, így rendszer módosításait,

²⁹ A PMFI-t a Bank for International Settlements (Committee on Payment and Settlement Systems, mely bizottság elnevezése azóta Committee on Financial Market Infrastructures (CFMI)-ra változott) és a Technical Committee of the International Organization of Securities Commissions (IOISCO) adta ki, mely 2012. áprilisában jelent meg.

³⁰ Az értékelés egy négy elemet tartalmazó alapskála szerint történik, így az egyes alapelvek minősítése teljesen megfelelt, alapvetően megfelelt, részben felelt meg vagy nem felelt meg lehet. Vannak olyan témakörök, amelyek egyes rendszereknél nem relevánsak, így azok nem kapnak értékelést.

³¹ A bizottság munkájában a 18 csatlakozott deviza jegybankja vesz részt, illetve ezek közül az euro vonatkozásában az Európai Központi Bank és 4 európai jegybank.

üzletszabályzatában tervezett változtatásokat módosításokat. A CLS-t érintő jelentős változásokhoz kapcsolódóan a felvigyázói bizottság egyetértését adja a PFMI alapelveknek és adott ország vonatkozó jogi és szabályozási előírásainak való megfelelése alapján.

Az MNB 2017 februárjától a KELER TARGET2-Securities (T2S) értékpapír kiegyenlítési platformhoz való csatlakozásától vesz részt a rendszer kooperatív felvigyázásában.

A T2S platform nemzetközi együttműködésben folytatott felvigyázása és felügyelete az érintett országok jegybankjainak, felügyeleti hatóságainak és az Európai Értékpapír-piaci Hatóság³² részvételével történik, az Európai Központi Bank irányításával. Az együttműködés célja, hogy a résztvevő hatóságok egységes értékelési szempontok mentén vizsgálják a T2S infrastruktúra felvigyázási alapelveknek való megfelelést, valamint, hogy az értéktárak a csatlakozást követően továbbra is eleget tegyenek a vonatkozó jogi és szabályozási keretrendszer követelményeinek. A T2S-val kapcsolatos kooperatív feladatok koordinálását a Plenáris Testületből, munkacsoportokból és Titkárságból álló intézményrendszer hajtja végre. A kooperatív felvigyázás során végrehajtandó főbb feladatok az alábbiakban foglalhatók össze:

- Rendszeres tanácskozások keretében történő egyeztetések, többek között a PFMI alapelveknek való megfelelést illetően, elemzések és értékelések végrehajtása.
- A központi értéktárral kapcsolatos információk cseréje a T2S és más résztvevő hatóságok között.

- Részvétel konzekvens, az érintettek szintjén összehangolt ajánlások, szabályozási változtatások kezdeményezésében és kidolgozásában.

A 2018-as év egyik legfontosabb feladata a T2S rendszer PFMI alapelvek szerinti átfogó vizsgálata lesz. Ennek részeként az MNB két alapelv – a résztvevői nemteljesítésekre vonatkozó szabályok és eljárások, valamint a pénzügyi infrastruktúrák közötti kapcsolatok – vonatkozásában készíti el értékelését.

Az MNB részt vesz a 2012-ben útjára indított egyedi azonosító kód – azaz a LEI (Legal Entity Identifier) kód – kiadását végző globális LEI-kiadó rendszer kooperatív felvigyázásában. A KELER a német önálló LEI kód-kiadóval (WM Datenservice) kötött megállapodása értelmében végzi LEI-kód kiadói szolgáltatását, de a LEI-kód kiadó szervezetek központosított engedélyezését és nyilvántartását végző szervezet, a GLEIF (Global LEI Foundation) 2018. március 19-én hozott döntése alapján a KELER önálló LEI kód-kiadóként folytathatja tevékenységét. A GLEIF és ezáltal a globális LEI-kiadó rendszer működését a mintegy 71 teljes jogú tagsággal rendelkező hatóságból és 19 megfigyelőből álló ún. Regulatory Oversight Committee (ROC) felvigyázza, melynek az MNB is tagja. A felvigyázás alapidokumentuma a ROC és a GLEIF között 2015. októberében létrejött együttműködési megállapodás. Az MNB a ROC-on keresztül elsősorban a globális LEI-kiadó rendszer sztenderdalkotó és az azok betartását felvigyázó és ellenőrző szerve, mely elsősorban a globális LEI-kód kiadó rendszer irányítási rendjére vonatkozó alapelvek fenntartását és a teljes rendszernek a felvigyázásában működik közre.

³² European Securities and Markets Authority (ESMA)

3. Az Azonnali fizetési rendszer bevezetése

A pénzügyi szektor versenyképességének fenntartása érdekében 2019. júliustól Magyarországon is használható lesz az új azonnali fizetési szolgáltatás. Az elmúlt években a fejlett

elektronikus pénzforgalommal rendelkező országok többségében indult el az azonnali fizetési szolgáltatás vagy annak bevezetése.³³

3. keretes írás

Azonnali fizetési rendszerek a világban

A világ szinte összes fejlett pénzforgalommal rendelkező, gazdaságilag jelentős országában már bevezették az azonnali fizetést vagy fejlesztés alatt áll (45. ábra). Az azonnali fizetéssel elérhető előnyök – ezen belül első-sorban az a jellemző, hogy szinte bármely helyzetben képes a készpénzes fizetéseknek elektronikus alternatívát nyújtani – miatt globális tendencia az ilyen rendszerek bevezetése. A magyar gazdaság nemzetközi versenyképességének megőrzése miatt is alapvető fontosságú ezért, hogy a hazai pénzforgalom is lépést tartson a nemzetközi fejlődéssel.

A jegybankok számos országban meghatározó szerepet vállalnak a bevezetés kezdeményezésében, koordinációjában. Az Európán kívüli országokat tekintve a jegybankok katalizáló szerepkörben léptek fel például Ausztráliában, Brazíliában, Dél-Afrikában, Dél-Koreában, az Egyesült Államokban, Indiában, Japánban, Kanadában, Kínában, Mexikóban, Svájcban, Szaúd-Arábiában, Szingapúrban és Törökországban is. Más országokban ennél jóval korlátozottabb a központi bank részvétele, Indiában például csak a jegybanki kiegyenlítést végző rendszerek működtetését végzi. Szintén fontos szempont a piaci szereplők aktivitása, Svédországban például megfelelő volt a mérsékelt szerepvállalás, mivel a fejlesztési igény a piaci szereplők részéről merült fel. A központi bankok támogathatják az azonnali fizetések bevezetését a jegybanki rendszerek kapacitásának bővítésével, illetve üzemidejük kiterjesztésével is, erre a mexikói rendszer szolgálhat példaként.

Európában több országban is pozitív tapasztalatok követték az azonnali fizetés bevezetését, és az EKB aktivitása révén néhány éven belül várhatóan a kontinens legtöbb országában elérhető lesz a szolgáltatás. A már bevezetett európai rendszerek például Angliában, Dániában vagy Svédországban kedvező képet mutatnak a pénzforgalom átalakulásáról. Elmondható, hogy jellemzően nem a kártyás fizetési forgalom csatornázódott át az új fizetési módra, hanem a társadalmilag drágább és kevésbé hatékony készpénzes fizetések száma csökkent. A kezdeti személyek közötti pénzküldési funkciót pedig a piaci szereplők fejlesztései révén rövid időn belül követte a más fizetési helyzetekben, például kiskereskedelmi vásárlásoknál alkalmazható fizetési megoldások bevezetése. Az EKB egyrészt az üzleti folyamatok európai szintű harmonizálására vezetett be egységes szabálykönyvet, másrészt az infrastruktúra-fejlesztése³³ révén az euró-zóna országaiban olcsón üzemelő azonnali fizetési rendszert is elérhetővé tesz a pénzforgalmi szolgáltatók, végső soron pedig a fogyasztók számára.

45. ábra
Tervezett vagy már működő azonnali fizetési rendszerek a világban

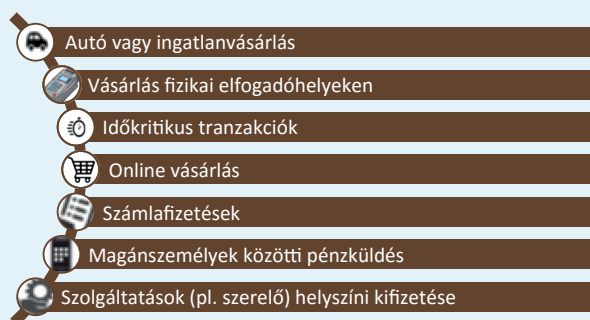
Forrás: MNB saját szerkesztés.

³³ TIPS – TARGET Instant Payment Settlement: https://www.ecb.europa.eu/paym/intro/news/articles_2017/html/201706_article_tips.en.html

3.1. Piaci szolgáltatások fejlesztése és árazási kérdések

Az azonnali fizetési rendszer alapjain létrehozott fizetési megoldásokkal minden fizetési helyzetben lehetővé válik az elektronikus fizetés. (46. ábra) Az azonnali fizetés minden olyan kedvező tulajdonsággal rendelkezik, amely egyes fizetési helyzetekben jelenleg még csak a készpénzes fizetést jellemzi. Ennek megfelelően az azonnali fizetési szolgáltatással a gazdasági esemény (pl. egy vásárlás) lebonyolításával egy időben megtörténhet annak pénzügyi teljesítése is olyan módon, hogy a kedvezményezett a fogadott összeget azonnal fel is tudja használni további fizetésekre. A fizetés lebonyolításának eredményéről a fizető fél azonnal visszajelzést is kaphat, ennek megfelelően egyértelműen megállapíthatja, hogy sikeres volt-e a tranzakció. Az azonnali fizetés használatához nem lesz szükség új fizetési eszközre az ügyfelek oldalán, mert a széles körben elterjedt okostelefonok használatával gyakorlatilag bármilyen fizetési helyzetben kezdeményezhető lesz a fizetés. Az azonnali fizetési szolgáltatás igénybe vételéhez pedig elegendő egy fizetési számlával rendelkezni bármely hazai pénzforgalmi szolgáltatónál, ami már szintén rendelkezésre áll a lakosság túlnyomó többségénél és minden vállalatnál.

46. ábra
Az azonnali fizetés lehetséges alkalmazási helyzetei

Az azonnali fizetési rendszerre épülő fizetési szolgáltatások létrehozása a piaci szereplők feladata, a központi infrastruktúra üzemeltetője nem fog közvetlenül a lakossági és vállalati ügyfeleknek szolgáltatásokat nyújtani. A központi rendszer alap és kiegészítő szolgáltatásai számos lehetőséget nyújtanak a piaci szereplőknek innovatív szolgáltatások megalkotására, ezeket a szolgáltatásokat azonban a piaci szereplőknek önállóan vagy egymással együttműködve kell létrehozniuk. Az MNB határozott elvárása, hogy az azon-

nali fizetési szolgáltatások úgy jöjjenek létre, hogy azok egymással átjárhatóak legyenek, tehát egy szolgáltatás igénybevétele esetén lehetőség legyen legalább az azonnali fizetési szolgáltatás alapfunkcióit elérni egy másik szolgáltatás ügyfelei számára is. Egy vásárlási helyzetben például akkor is legyen lehetőség az azonnali fizetésre épülő fizetési megoldásokat használni, ha a vásárló és a kereskedő különböző pénzforgalmi szolgáltatók ügyfelei, és a szolgáltatók között nincs közvetlen megállapodás a szolgáltatásaik közötti együttműködésről.

Az azonnali fizetéssel lehetővé válik az állami szektorhoz kötődő fizetési megoldások modernizálása is, ezért az érintett intézményeknek figyelmet kell fordítaniuk ezen lehetőségek feltérképezésére. A Kormány digitális átállásra vonatkozó stratégiai céljaival összhangban az államhoz kötődő pénzforgalom terén is szükséges az elektronikus fizetési lehetőségek megteremtése és azok használatának ösztönzése. Ezzel egyrészt növelhető a szektor működési hatékonysága, másrészt pedig hozzájárulhat szintén a Kormány által elfogadott, a lakosság pénzügyi tudatosságát fejlesztő stratégia célkitűzéseinek eléréséhez is. Az azonnali fizetési szolgáltatással számos államhoz kötődő fizetési helyzetben, így akár adófizetésnél, különböző szolgáltatási díjak teljesítésénél vagy a közműszolgáltatások kifizetésénél is megnyílhat a lehetőség a modern, innovatív fizetési megoldások használatára. Ezzel modernizálhatók lehetnek az állami szektor szolgáltatásai, és felgyorsítható azok digitalizációja. Az állami szereplők akár önállóan, akár pedig egymással vagy piaci szereplőkkel együttműködve képesek lehetnek létrehozni a saját igényeikhez alakított új fizetési megoldásokat. Ehhez az szükséges, hogy 2018-ban azok az intézmények, amelyek valamilyen pénzforgalmat bonyolítanak le az ügyfelekkel, mérjék fel a saját oldalukon a szolgáltatásaik lebonyolításának és a kapcsolódó fizetéseknél a működési folyamatait, és vizsgálják meg azt, hogy milyen módon lehet ezeknél alkalmazni az azonnali fizetési szolgáltatásokat. Ennek támogatására a projekten belül létrejött egy munkacsoport, amely állami intézményekkel együttműködve tesz javaslatokat az új fizetési megoldások létrehozására és hasznosítására.

A nyílt adatbeviteli megoldások használata elengedhetetlen a szolgáltatások közötti átjárhatóság megteremtéséhez. Az alapszintű átjárhatóság megteremtése érdekében az azonnali fizetési szolgáltatásra vonatkozó szabályozás

előírja, hogy az azonnali fizetések indításához csak nyílt adatbeviteli megoldások használhatók. Ennek az előírásnak két módon tudnak megfelelni a piaci szereplők. Egyrészt közösen egységesíthetnek egyes adatbeviteli megoldásokat, amelyek szabványai bárki számára szabadon elérhetőek és felhasználhatóak lesznek, másrészt pedig használhatják saját, egyedi adatbeviteli megoldásaikat is. Ekkor azonban ezek technikai dokumentációját legalább olyan részletezettséggel közzé kell tenni, hogy a fizetések kezdeményezéséhez annak használatával előállított adatokat más piaci szereplők is képesek legyenek értelmezni és hasznosítani. Annak érdekében, hogy legalább a leggyakoribb adatbeviteli megoldásoknál létrejöjjenek közös szabványok, az MNB a projekt keretében kezdeményezte egy munkacsoport létrehozását. Ez a munkacsoport a munkája során azonosítani fogja azokat a leggyakrabban használt adatbeviteli megoldásokat, amikre célszerű megalkotni a közös szabványokat, és a szabványokra javaslatot is fog tenni. A szabványok végleges változatai 2018 második felében lesznek elérhetőek a piaci szereplőknek, amelyeket így már hasznosítani tudnak a saját szolgáltatásaik fejlesztése során is.

A nyílt adatbeviteli megoldások mellett az MNB közzé fogja tenni a piaci szereplők által kidolgozott javaslatokat a leggyakoribb fizetési helyzetek alapvető fizetési folyamataira vonatkozóan. A fizetési szolgáltatások átjárhatóságával foglalkozó munkacsoport feltérképezi, hogy a leggyakrabban előforduló fizetési helyzetekben milyen folyamatok mentén lehet a leghatékonyabb módon kialakítani az azonnali fizetési szolgáltatásokat, ezekre az alapszintű folyamatokra készített folyamatleírásokat pedig az MNB mindenki számára elérhetővé fogja tenni. Ennek célja, hogy a tranzakciókban résztvevő ügyfelek legalább a leggyakoribb fizetési helyzetekben alapvetően hasonló fizetési folyamatokkal szembesüljenek, és így egyszerűbb legyen számukra az új

fizetési megoldások működésének elsajátítása. Emellett a szolgáltatások fejlesztői számára is jelentős támogatást nyújthatnak az alapszintű folyamatleírások, így ugyanis számos, már előre kidolgozott folyamat közül választhatják ki a számukra leginkább megfelelőt, nem szükséges azokat önállóan kidolgozniuk. Ez jelentősen gyorsíthatja az új szolgáltatások fejlesztését, és támogathatja azok használatának elterjedését az ügyfelek oldalán. Fontos figyelembe venni, hogy a főbb fizetési helyzetek alapfolyamataira vonatkozó javaslatok nem kötelezően használandók, ezek mellett bármilyen további – a jogszabályoknak és a központi rendszer szabálykönyveinek megfelelő – fizetési folyamat is alkalmazható, de a közös alapfolyamatok használatával is szerteágazó, egyedi szolgáltatások hozhatók létre, azok ugyanis nem korlátozzák a piaci szereplők szolgáltatási lehetőségeit.

Az MNB elvárja a piaci szereplőktől, hogy az azonnali fizetési szolgáltatások használatát azok árazásával is ösztönözzék. Ennek egyik alapfeltétele, hogy az innovatív szolgáltatás bevezetésével párhuzamosan semmiképpen se növekedjen az ügyfelek által viselt pénzforgalmi költségek. Emellett azonban az azonnali fizetés árazását olyan szerkezetben kell kialakítani, hogy azzal a modern pénzforgalmi szolgáltatások versenyképesek legyenek a már jelenleg is elérhető elektronikus fizetési megoldásokkal és a készpénzhasználattal is. Ennek megfelelően figyelembe kell venni az árazás kialakítása során, hogy az azonnali fizetéssel szerteágazó szolgáltatások jöhetnek létre, amelyeket bármilyen fizetési helyzetben lehetséges lesz használni. Az új típusú fizetési funkciók használatának ösztönzéséhez tehát új árazási struktúra is kell. Az új szolgáltatásokat semmiképpen sem indokolt a jelenlegi átutalási szolgáltatásokhoz hasonlóan árazni, az árazásánál célszerű a részben azonos felhasználási lehetőségek miatt elsősorban a jelenleg a fizetési kártyáknál használt díjstruktúrát alapul venni.

3.2. Az azonnali fizetési márka és az azonnali fizetés tájékoztatási kérdései

Az azonnali fizetési szolgáltatásra vonatkozó márka bevezetése jelentősen hozzájárulhat az új fizetési szolgáltatás elterjedéséhez. Az azonnali fizetés márka bevezetéséhez kapcsolódó elemzés elkészítése folyamatban van, a végleges döntés a bevezetésről 2018 első félévére várható. A javaslat elkészítésének célja az, hogy megvizsgálja azokat a megoldási lehetőségeket, amelyek az azonnali fizetési márka bevezetésére vonatkozóan felmerülnek, valamint ennek eredményeként támogassa annak a döntésnek a megszületését, hogy ezek közül melyik változat kerül megvalósításra az azonnali fizetési szolgáltatás esetében Magyarországon.

Az azonnali fizetési márka kialakításával az a cél, hogy az azonnali fizetési szolgáltatást használó vagy azzal kapcsolatba kerülő érintetteknek legyen határozott képe, benyomása az azonnali fizetési szolgáltatásról. Ehhez az szükséges, hogy az azonnali fizetési márka töltsen be azt a szerepet, hogy a fizetési szolgáltatást azonosítja, más fizetési szolgáltatásoktól megkülönbözteti, minőségi garanciát jelent a használók számára, támogatja az alapszintű szolgáltatás egységesítését, valamint kifejezi azokat az egyedi tulajdonságokat, amelyek az azonnali fizetésre jellemzőek. Az azonnali fizetési márkának meg kell határoznia a márkával lefedett szolgáltatási szintre vonatkozó egységes kommunikációs elemeket, a szolgáltatási szint működését leíró szabályrendszert, valamint a márka kapcsán érintett szereplők felé az egységes megjelenést.

Az azonnali fizetési márka működéséhez a szolgáltatás ügyfelek felé való összehangolt kommunikációja is hozzátartozik. A fizetési márka sikeres bevezetését a piaci szereplők közötti együttműködéssel, egységes alapokon lehet elérni. Az egységes kommunikációval az azonnali fizetés megkülönböztethető lesz más szolgáltatásoktól. Ehhez az szükséges, hogy az ügyfelek számára egyértelmű legyen az azonnali fizetési szolgáltatás működése, az őket érintő szabályok tekintetében. Mindezek miatt attól függően, hogy pontosan milyen szolgáltatási szintre terjed ki az új fizetési márka, a szolgáltatással kapcsolatos kommunikációt össze kell hangolni a szolgáltatás elterjedésben érintett szereplőknek.

Az azonnali fizetési alapszolgáltatásra kiterjedő fizetési márka hozzájárul az azonnali fizetés elterjedéséhez és elősegíti az alapszolgáltatásra épülő, innovatív fizetési megoldások megjelenését. A fizetési márkával kapcsolatos legfontosabb elvárás, hogy az alapszolgáltatásokat széleskörben megismertesse a fizetési szolgáltatást használó és potenciálisan igénybevevő ügyfelekkel. Fontos az is, hogy fizetési márka a kiegészítő szolgáltatások fejlesztésébe csak a legszükségesebb mértékben avatkozzon bele. Ezzel tág teret biztosítva a versenynek, az innovációk elterjedésének ezen a téren. Egy ilyen stratégia alkalmazása hozzájárul ahhoz, hogy számos új kiegészítő szolgáltatási márka is kialakuljon. A fizetési márka keretében az alapszintű szabályrendszer gondozása, karbantartása is megoldható. A fizetési márkának nem szükségszerűen részei, de ahhoz ajánlasként kapcsolódhatnak a fizetési szolgáltatások egységesítését biztosító adatbeviteli szabványok és alapvető fizetési folyamatok leírásai, amelyeket az érintettek egymással együttműködve, vagy egyedileg dolgoznak ki.

A pénzforgalmi szolgáltatóknak már jelenleg is kiemelt figyelmet kell fordítaniuk a lakossági és vállalati ügyfelek tájékoztatására az azonnali fizetési szolgáltatás megismertetése, intenzív használata és így az elektronikus fizetési tranzakciók elterjedése érdekében. A vállalati ügyfelek felkészítését, az új szolgáltatás megismertetését már 2018 folyamán meg kell kezdeniük a pénzforgalmi szolgáltatóknak, mivel számukra adódhatnak olyan feladatok, amelyek a folyamataik átgondolását, rendszereik felkészítését igénylik az új azonnali szolgáltatás bevezetése kapcsán. Továbbá előfordulhat az is, hogy az azonnali fizetési rendszerhez kapcsolódó új, kiegészítő szolgáltatások fejlesztése további lehetőségeket nyit számukra és ezek bevezetése alkalmazkodást, feladatokat elvégzését, rendszerek, folyamatok módosítását is igényli. 2019 elejétől a lakossági ügyfelek tájékoztatását is intenzívvé kell tenni, annak érdekében, hogy az új szolgáltatás indulására a szolgáltatás főbb jellemzőit megismerjék, és az ahhoz kapcsolódó fizetési szolgáltatásokat megtanulják használni a különféle fizetési helyzetekben, az elektronikus fizetési tranzakciók elterjedése és így a pénzforgalom hatékonyságának növelése érdekében.

3.3. Az azonnali fizetési modell és szabályozásának főbb elemei

Az azonnali fizetési projekt keretében kidolgozott fizetési modell összhangban van az európai működési szabályokkal, ugyanakkor számos innovációt segítő hazai sajátosságot is tartalmaz. A hazai azonnali fizetési rendszer bevezetésének egyik fontos feltétele teljesült azzal, hogy a GIRO nyilvánossá tette az MNB-vel és a piaci szereplőkkel közösen kidolgozott működési szabályokat³⁴. A magyar szabályok, az azok alapján meghatározott üzenetáramlás és működési folyamatok nagymértékben összhangban vannak a harmonizált európai azonnali fizetési szabálykönyvvel³⁵. Legfontosabb eltérésnek a szigorúbb, tíz helyett öt másodperces lebonyolítási időkorlát tekinthető, ami a pénzforgalmi szolgáltatók számára többletkihívást jelent, azonban az azonnali fizetési szolgáltatás alkalmazhatósága szempontjából kulcsfontosságú. Emellett a projekt során elkészültek a kiegészítő szolgáltatások (másodlagos számlaazonosító és fizetési kérelem) szabálykönyvei is. A szabálykönyvek nyilvánossá tétele pedig a hazai innováció, az azonnali fizetési infrastruktúrára épülő kiegészítő szolgáltatások fejlesztőinek jelenthet fontos segítséget.

A 2017. decemberében megjelent új pénzforgalmi MNB rendelet már tartalmazza az azonnali átutalás, valamint az azt kiegészítő szolgáltatások 2019. július 1-jétől hatályos részletes lebonyolítási szabályait. A jogalkotási folyamat az előre meghatározott ütemezést követte, az Nemzetgazdasági Minisztérium, az Igazságügyi Minisztérium és a GIRO Zrt. közreműködésével 2017. októberére elkészült a szabályozási koncepció, amely megvitatásra került a pénzforgalmi szektor képviselőivel, majd novemberben sor került a normaszöveg tervezet nyilvános konzultációjára is. A jogszabály a külső egyeztetése során kapott, indokoltnak ítélt javaslatok figyelembe vételével került véglegesítésre és a kitűzött határidőben kihirdetésre.

A szabályozás az azonnali átutalást önálló fizetési mód altípusként nevesíti, pontosan meghatározva, hogy mely fizetési megbízások tartoznak ebbe a körbe. Azonnali átutalási megbízásnak minősülnek a manuális feldolgozást nem igénylő, forint fizetési számla terhére indított, terhelési na-

pot nem tartalmazó egyedi forint átutalási megbízások, 10 millió Ft-os értékhatárig, amelyek benyújtása, a fogyasztó ügyfelek kivételével, nem kötegelten történik a fizető fél részéről. Az azonnali átutalási megbízással minősítésben nem játszik szerepet, hogy az átutalás a kedvezményezett milyen pénznemben vezetett fizetési számlája javára történik, mivel az ilyen típusú fizetési megbízás devizában vezetett fizetési számla javára is benyújtható. Továbbá a pénzforgalmi szolgáltató a jogszabály alapján azonnali átutalási megbízásnak nem minősülő átutalási megbízásokat (pl. a benyújtás napját követő terhelési nappal ellátott átutalások, a szétbontott vállalati kötegelte megbízások, a 10 millió forintos értékhatár fölötti átutalások) is beküldhet az azonnali fizetési rendszerbe, azonban az ilyen fizetési megbízások esetében nem kell megfelelnie a pénzforgalmi MNB rendelet azonnali átutalásra vonatkozó előírásainak.

Az azonnali átutalási megbízás teljesítésére a fizető fél pénzforgalmi szolgáltatójának a rendelkezésre álló idő a fizetési megbízás átvételétől számítva, legfeljebb 5 másodperc. Az azonnali átutalási megbízást akkor kell átvettnek tekinteni, ha az a két együttes feltétel teljesül, hogy a fizetési megbízás pénzforgalmi szolgáltatóhoz beérkezett és a hitelesítés megtörtént. A fizető fél pénzforgalmi szolgáltatójának az átvettelt követően legkésőbb 5 másodpercen belül el kell juttatnia a fizetési művelet összegét a kedvezményezett pénzforgalmi szolgáltatójához, abban az esetben pedig, ha a fizető fél és a kedvezményezett számlavezető pénzforgalmi szolgáltatója azonos, a pénzforgalmi szolgáltatónak legkésőbb 5 másodpercen belül biztosítania kell a kedvezményezett rendelkezési jogát a fizetési művelet összege felett. A legfeljebb 5 másodperces teljesítési határidő a gyakorlatban azt jelenti, hogy a fizető fél pénzforgalmi szolgáltatójának ezen időn belül el kell végeznie a fedezetellenőrzést, a pénzmosás gyanús fizetési megbízások és egyéb visszaélések kiszűrését, a fogyasztók által benyújtott kötegek szétbontását, továbbá, ha a kedvezményezett fizetési számláját más pénzforgalmi szolgáltató vezeti, az azonnali átutalási megbízás azonnali fizetési rendszerbe való továbbítását

³⁴ <https://www.giro.hu/kozlemenyek--/publikusan-is-elarhatove-valtak-az-azonnali-fizetesi-rendszer-szabalykonyvei/?token=c1f88fa498e270d8af52395b7f93c879cfe6eeab45c8fa21663d07325cc35893>

³⁵ SEPA Instant Credit Transfer Rulebook: <https://www.europeanpaymentscouncil.eu/document-library/rulebooks/2017-sepa-instant-credit-transfer-rulebook>

oly módon, hogy az 5 másodpercben beleférjen a rendszeren belüli kiegyenlítés megtörténte is.

Azonnali átutalás esetében a kedvezményezett fizetési számláján való haladéktalan jóváírás megtörténhet anélkül is, hogy a fizetési művelet összegét a pénzforgalmi szolgáltató a saját számláján történt jóváírással egyidejűleg ténylegesen lekönyvelte volna. Ennek előfeltétele, hogy a kedvezményezett pénzforgalmi szolgáltatója más módon biztosítsa a pénzforgalmi MNB rendeletben meghatározott három követelmény teljesülését. Nevezetesen azt, hogy a saját számláján történt jóváírást követően, tehát amikor az azonnali fizetési rendszerben megtörtént a kiegyenlítés, haladéktalanul értéknappal lássa el a fizetési művelet összegét, azt haladéktalanul elérhetővé tegye a kedvezményezett részére oly módon, hogy azzal a kedvezményezett azonnal teljes körűen rendelkezni tudjon. Továbbá, hogy a kedvezményezett pénzforgalmi szolgáltatóval szembeni követelése haladéktalanul és visszavonhatatlanul megemelésre kerüljön a fizetési művelet összegével. Ez azt jelenti, hogy elegendő az összeg jóváírását bizonyos feltételek mellett előtét rendszerben biztosítani a fő számlavezető rendszerben történő könyvelést visszamenőleges értéknappal később is biztosítani lehet.

A szabályozás megengedi a kedvezményezett másodlagos számlaazonosítójának használatát is az azonnali átutalási megbízás megadásakor a kedvezményezett neve és pénzforgalmi jelzőszáma helyett. Az azonnali fizetési rendszer indulásakor a pénzforgalmi szolgáltatónak azt kell biztosíta-

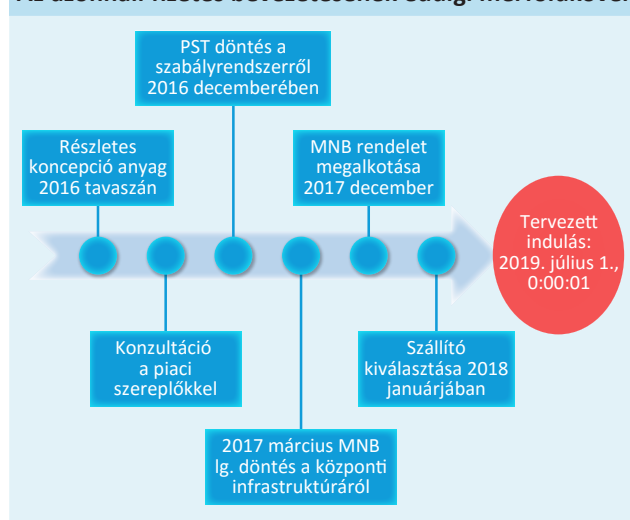
nia, hogy a fizetési számla felett rendelkezni jogosult másodlagos számlaazonosítóként EGT-n belüli mobiltelefonszámot, elektronikus levelezési címet, továbbá hazai adóazonosító jelet vagy adószámot rendelhessen hozzá a fizetési számlához. A másodlagos számlaazonosítók fizetési számlához való hozzárendelésére, annak módosítására vagy törlésére csak a számlavezető pénzforgalmi szolgáltató útján van lehetőség, amely köteles meggyőződni arról, hogy a számlatulajdonos valóban jogosult-e a másodlagos számlaazonosítóval kapcsolatos ilyen intézkedés kezdeményezésére. A másodlagos számlaazonosítók érvényességének felülvizsgálata érdekében a pénzforgalmi szolgáltatónak a számlatulajdonossal évenkénti adategyeztetést kell kezdeményeznie, amelynek sikertelensége esetén a másodlagos számlaazonosító érvényét veszti és törlésre kerül a központi adatbázisból.

Az azonnali átutalási megbízás indítását megkönnyítő fizetési kérelemmel kapcsolatban az MNB határozott elvárása, hogy a pénzforgalmi szolgáltatók fejlesszenek és biztosítsanak ilyen jellegű szolgáltatásokat azon ügyfeleik számára, akiknek ezt gazdasági aktivitásuk indokolja (például kereskedők, közművállalatok, egyéb lakossági szolgáltatók). A kedvezményezett a fizetési kérelmet legfeljebb két hónapos érvényességgel nyújthatja be a számlavezető pénzforgalmi szolgáltatójának, ezen belül azonban az érvényesség szabadon beállítható. A szabályozás nem tiltja, hogy a fizető fél a megkapott fizetési kérelemben szereplő, az azonnali átutalási megbízás megadásához szükséges egyes adatokat módosítson vagy kiegészítsen, ennek lehetővé tétele a fizetési kérelmet benyújtó kedvezményezett döntésétől függ.

3.4. A központi infrastruktúra fejlesztése és a rendszer főbb szolgáltatásai

A központi infrastruktúra fejlesztése ütemterv szerint halad, így 2019 júliusától elérhető lesz Magyarországon az azonnali fizetési szolgáltatás. (47. ábra) 2017-ben a központi rendszer üzemeltetését végző GIRO Zrt. az MNB közreműködésével meghatározta a központi rendszer működésével kapcsolatos legfontosabb elvárásokat, amely alapján elkészült a rendszer beszerzéséhez szükséges követelményjegyzék. Ezen elvárások alapján 2018 januárjában megtörtént a központi rendszer szállítójának a kiválasztása. A dán Nets A/S által fejlesztett rendszer minden tekintetben megfelel a magyar azonnali fizetési szolgáltatás működésével és üzemeltetésével kapcsolatos elvárásoknak, és az elvárt színvonalon képes biztosítani az átutalások folyamatos, valós idejű feldolgozását. Emellett a központi rendszerben megvalósítandó kiegészítő szolgáltatásokkal kapcsolatos követelményeket is teljesíteni tudja, így lehetővé teszi, hogy a hazai pénzügyi infrastruktúrán modern fizetési szolgáltatásokat legyenek képesek nyújtani a piaci szereplők. 2018 elején a rendszerszállító és a GIRO közös munkájában megkezdődött a központi infrastruktúra létrehozása.

47. ábra
Az azonnali fizetés bevezetésének eddigi mérföldkövei

2018 őszén a teljes elvárt funkcionalitással rendelkezésre fog állni az azonnali fizetés központi rendszere, így megkezdődhetnek a pénzforgalmi szolgáltatókkal közös, 2019 nyaráig tartó tesztek. 2018 elején megkezdődött a rendszer működésével kapcsolatos részletek véglegesítése, amely keretében a rendszer működését teljes mértékben hozzáigazítja

a szállító a hazai elvárásokhoz és jogszabályi előírásokhoz. Ezzel párhuzamosan megkezdődött a piaci szereplők tájékoztatása is a rendszer pontos működéséről. Ennek keretében 2018 tavaszán elérhetővé váltak a fizetési és kiegészítő szolgáltatások üzeneteinek részletes definíciói, a csatlakozással kapcsolatos technikai információk, valamint az üzleti folyamatokat leíró szabálykönyvek bővített változatai. Ebben a munkában intenzív az együttműködés a GIRO és a piaci szereplők között, a projekt keretében üzemeltetett munkacsoportokban rendszeres az üzleti és informatikai folyamatokkal, a likviditáskezeléssel, valamint a biztonsági megoldásokkal és teszteléssel kapcsolatos részletinformációk megosztása és a piaci szereplők oldalán felmerülő kérdések megválaszolása.

A GIRO által üzemeltetett központi rendszer kiegészítő szolgáltatásai jelentős mértékben támogatják a piaci szereplők oldalán az innovatív fizetési megoldások létrehozását. A központi rendszer az alapszintű azonnali átutalásokat az év minden napján folyamatosan, napi 24 órában, valós időben dolgozza fel. Ezzel biztosítható, hogy a tranzakcióban részt vevő ügyfelek között legfeljebb öt másodperc alatt lebonyolítható legyen egy átutalás. A folyamatos, valós idejű lebonyolítás már önmagában is szélesítheti az elektronikus fizetések felhasználási lehetőségeit, az alaprendszer kiegészítő szolgáltatásai azonban szerteágazó, innovatív szolgáltatások létrehozását teszik lehetővé. A másodlagos számlaazonosító adatbázis használatával lehetővé válik, hogy az ügyfelek a számlaszámok használata nélkül, telefonszámokra, email címekre, adószámokra vagy más hasonló azonosítókra indítsanak fizetéseket. A fizetési kérelem használatával az azonnali fizetési rendszeren keresztül küldhetőek olyan üzenetek, amelyekkel egy fizetés kedvezményezettje elküldheti a fizető félnek a tranzakció adatait, ezek alapján pedig a fizető fél az adatok újbóli megadása nélkül, mindössze az átutalás jóváhagyásával elindíthatja a fizetést. A központi rendszer ezeket az üzenetküldéseket az átutalásokhoz hasonló sebességgel és rendelkezésre állással dolgozza fel. A fentiek mellett a központi infrastruktúra része lesz egy olyan üzenetküldő hálózat, amelyen a pénzügyi üzenetek mellett számos más típusú, a piaci szereplők szolgáltatásaihoz kapcsolódó üzenet (pl. elektronikus számlázási információk) is továbbítható lesz. Míg a másodlagos számlaazonosító adatbázist csak pénzforgalmi szolgáltatók érhetik el a személyes adatok biztonságának megőrzése érdekében, a fizetési kérelmeket és a kommunikációs hálózatot más intézmények is igénybe vehetik.

3.5. Az azonnali fizetés likviditási keretei

Az azonnali átutalások fedezeteként szolgáló forintlikviditás kezelése egy újonnan kialakított, automatizált ke-retrendszertben fog megtörténni, amelynek használatára a rendszertagoknak megfelelően fel kell készülniük. Az azonnali fizetési rendszer tagjainak a rendszer MNB által vezetett gyűjtőszámláján kell majd biztosítaniuk az azonnali átutalásaik forintfedezetét. A rendszer előfinanszírozott módon fog működni, azaz minden egyes rendszertag akkora összeget fog elkülöníteni a gyűjtőszámlára, amely kalkulációja szerint elegendő ahhoz, hogy az azonnali fizetési forgalma zökkenőmentesen lebonyolódjon. A rendszertagok felelőssége lesz, hogy saját tapasztalataik és pénzforgalmi előrejelzéseik alapján megfelelő mennyiségű forintlikviditást dedikáljanak a rendszerre. Fontos, hogy likviditásbiztosításra alapvetően csak a gyűjtőszámlát nyilvántartó VIBER működési idejében, azaz munkanapokon 7:00 és 18:00 között lesz lehetőség, vagyis az éjszakai időszakok és hétvégék előtt legalább akkora forintösszeget kell elkülönítenie egy rendszertagnak, amely a következő VIBER-nyitásig elegendő fedezetként szolgál számára. A rendszertagok ugyanakkor a saját maguk által biztosított fedezet mellett a többi rendszertagtól beérkező átutalások finanszírozó hatására is számíthatnak, így elegendő lehet csak a nettó forgalmukat fedezniük.

A fedezetbiztosítás fontosságára való tekintettel egy automatikus likviditáskezelési funkció fogja támogatni az azonnali fizetési rendszer tagjait, amelynek segítségével minimum- és maximumértéket állíthatnak be a rendszerre dedikált saját forintállományukat illetően. Amennyiben a rendszertag forintfedezete a be- és kimenő azonnali fizetései következtében a minimumérték alá csökken, vagy a maximumérték fölé emelkedik, a rendszer automatikusan beutalást, illetve kiutalást fog kezdeményezni, a rendszertag által meghatározott középtértekre visszaállítva a fedezeti szintet. A határértékek megfelelő meghatározását követően tehát a rendszertagok helyett maga a rendszer fogja elvégezni a likviditásmenedzsmentet, ami egyben azt is jelenti, hogy rendkívüli likviditásbevonásra és likviditáskivonásra a határértékek módosítása nyújt majd technikai lehetőséget. Az automatizált működéstől függetlenül a rendszerben tartani tervezett likviditás értékének meghatározása a rendszertag felelőssége marad, vagyis különösen fontos, hogy valamilyen rendszertag minden helyzetben megfelelő előrejelzéssel rendelkezzen a saját azonnali fizetési forgalmát illetően.

Az MNB az azonnali fizetési rendszer és a jegybanki eszköztár közötti kapcsolat kialakításakor arra törekszik, hogy az eszköztár likviditáskezelést segítő elemei az azonnali fizetési műveletek forintfedezetének biztosításakor is igénybe vehetők legyenek. Az azonnali fizetési rendszer és a VIBER közötti infrastrukturális együttműködés megtervezésekor a jegybank a monetáris politika kereteit is szem előtt tartja, különös tekintettel az azonnali fizetési rendszerre dedikált likviditás kamatkondícióira, a rendszertagok tartalékteljesítési kötelezettségére és a jegybanki hiteleszközök alkalmazhatóságára. Az MNB célja mindezzel kapcsolatban az, hogy az infrastrukturális feltételek minél jobban támogassák az azonnali rendszerre elkülönített likviditás bőségét, de egyúttal a mindenkorai monetáris politika keretei is érvényesüljenek. A dedikált likviditás kamatkondíciói esetében ez azt jelenti, hogy az alkalmazott kamat meghatározásakor a semlegesség biztosítása az elsődleges, tehát az, hogy a gyűjtőszámla kondíciói ne legyenek kedvezőtlenebbek a rendszertagok számára biztosított más jegybanki eszközök feltételeinél. Szintén a semlegesség elvéhez köthetően merülnek fel azok az elképzelések, hogy a tartalékköteles intézmények bevonhassák az azonnali fizetési rendszerre elkülönített likviditásukat a kötelező tartalékjukba, és hogy a VIBER üzemideje alatt elérhető jegybanki hitelkeret azon túl is felhasználható legyen az azonnali fizetési rendszerben. Ez utóbbi funkció lehetővé tenné, hogy az előrefinanszírozott forintlikviditás mellett a rendszertagok értékpapír-fedezet alapján meghatározott hitelkeretei is az azonnali fizetések fedezetét képezhessék, ami még biztonságosabbá teheti a VIBER üzemidején kívüli időszak likviditáskezelését.

Az MNB a rendelkezésére álló eszközeivel támogatni fogja az azonnali fizetési rendszer likviditásmenedzsmentjét, ugyanakkor a többletfunkciók kialakításakor minden esetben szem előtt tartja az azonnali fizetési rendszer kapcsán megfogalmazott alapelvárásait. Az MNB nyitott arra, hogy elfogadható fedezeti eszközök mellett nyújtott likviditássegítő hitelkonstrukcióját, vagyis a napközbeni hitelkeretet az eddig le nem fedett időszakokban, azaz a VIBER munkanapokon 7:00 és 18:00 között elérhető üzemidején kívül is elérhetővé tegye az azonnali fizetési rendszer tagjai számára. A kapcsolódó fejlesztés biztosítaná, hogy a rendszertagok számlapénzállományuk mellett jegybanki kedvezményezettséggel zárolt értékpapíraik fedezeti értékével is

számolhassanak az éjszakai és hétvégi likviditáskezelésük során. Az MNB ugyanakkor csak rendkívüli likviditási helyzetek kezelésére kívánja biztosítani ezt a lehetőséget, mivel a számlapénzzel teljesített előfinanszírozást tekinti elsődlegesnek. Mindezt alátámasztja, hogy az MNB elemzései szerint a rendszerszintű forintlikviditás az értékpapír-fedezetek

nélkül is bőséges, így az azonnali fizetési rendszer működése mindenkor biztosítható. A rendszertagi likviditáskezelés jegybanki támogatása tehát csak kiegészítő lehetőségként merülhet fel, a vonatkozó új funkciókkal kapcsolatban pedig elvárás, hogy használatuk ne eredményezze a végfelhasználói díjak indokolatlan emelkedését.

4. A pénzforgalom középtávú stratégiai irányai

4.1. Pénzügyi infrastruktúra fejlesztési stratégia

Az azonnali fizetési szolgáltatás 2019. július 1-re tervezett bevezetése kapcsán a jelenleg működő fizetési rendszerek jövőbeni szerepét is át kell tekinteni a hazai pénzforgalmi infrastruktúra hatékonysága szempontjából. A 2019-ben bevezetendő új rendszer számottevő változásokat okozhat a többi elszámolási platform forgalmában is. Ebből a szempontból lényeges a pénzforgalmi piac mérethatékony jellege, azaz célszerű a lehető legkevesebb infrastruktúra elemet párhuzamosan működtetni. Jelenleg a kisértékű fizetések jelentős részének feldolgozása a GIRO által működtetett éjszakai és napközbeni rendszerekben történik, amelyek a bankok közötti átutalások és beszedés típusú megbízások elszámolását végzik. A kisértékű fizetések esetében ezért meg kell vizsgálni, hogy az új azonnali fizetési rendszer korszerű jellemzői és a költséghatékonyság miatt hogyan lehetséges középtávon a teljes kisértékű átutalási, valamint beszedési forgalom lehető legnagyobb részének áttelése az azonnali infrastruktúrára. Azaz nem csupán az azonnali teljesítési kötelezettség alá tartozó átutalások és beszedések, hanem ezen fizetési módok teljes bankközi forgalma lebonyolódhat elméletileg az új rendszerben, beleértve például a Magyar Államkincstárhoz kötődő nagytömegű tranzakciókat is. Ennek következtében lehetséges, hogy az ezeket a fizetési műveleteket eddig feldolgozó rendszerek megszüntethetők lesznek, amellyel mind a központi infrastruktúrák mind pedig a pénzforgalmi szolgáltatók oldalán növelhető a pénzforgalom lebonyolításának hatékonysága.

A kisértékű fizetési forgalom az azonnali fizetési infrastruktúrára történő áttelésének lehetőségeiről az MNB részletes stratégiát készít 2018-ban. Az azonnali fizetési rendszer esetében meg kell majd vizsgálni, hogy az új platform milyen mértékben tudja ténylegesen támogatni az összes típusú fizetési mód forgalmának feldolgozását. Azaz a már véglegesnek tekinthető rendszer funkcióinak és jellemzőinek ismeretében lehetséges csak azt megmondani, hogy valóban át lehet-e terelni az új rendszerre a többi platform tranzakcióit. Másrészt – amennyiben az azonnali rendszer technikailag lehetővé teszi – elemezni kell azt is, hogy a tranzakciós forgalom áttelése más platformokról

valóban költséghatékony megoldás-e, vagy az ehhez szükséges többletfejlesztések miatt nem érhető el megtakarítás a működési költségek tekintetében. Emellett az egyes infrastruktúra elemek esetleges átszervezésénél, konszolidációjánál elsődleges szempont, hogy a fogyasztók számára ne legyen érzékelhető semmilyen csökkenés a szolgáltatási színvonalban és a rendszerek megbízható működésében. Az MNB a GIRO Zrt. bevonásával a fenti szempontok alapján részletesen kidolgozott pénzforgalmi infrastruktúra stratégiát készít 2018 második felében.

A CLS-be vitt forintforgalom úgy tud tovább növekedni, ha az eddig kimaradó negyvenhárom CLS-tag közül többen úgy döntenek, hogy a forintügyletekre is igénybe veszik a CLS szolgáltatásait. A magyar forint 2015. november 16-án lett kiegyenlítési deviza a CLS rendszerben, így immár több mint két éve élhet a bankrendszer a CLS által nyújtott kockázatkezelési szolgáltatással. A rendszer lehetővé teszi azt, hogy a devizaügyletek résztvevői védve legyenek a partner esetleges nemteljesítéséből fakadó kockázattól, mindemellett pedig hatékonyabbá teszi a devizaügyletek kiegyenlítéséhez kötődő likviditáskezelést. Az új szereplők megjelenésére 2018-ban is reális esély mutatkozik, tekintettel arra, hogy immár kétévnnyi stabil működést, és több megbízható helyi partnert tud felmutatni a magyar bankrendszer. Mindezzel párhuzamosan az MNB folyamatos szakmai kapcsolatot tart fenn a CLS döntéshozóival, melynek keretében közös munka folyik a forintkiegyenlítés feltételeinek további javítása érdekében. Mindezek alapján a jegybank bízik abban, hogy 2018-ban is tovább bővül a rendszert használók köre, ezáltal pedig egyre nagyobb forintforgalom tud devizakiegyenlítési kockázattól mentesen lebonyolódni.

A magyar piac T2S-csatlakozásából adódó harmonizációs feladatok megvalósítása tovább folyik, aminek keretében átfogó fejlesztési koncepció készül a hazai társasági események kezelésének megreformálása céljából. A KELER 2017. február 6-i csatlakozása óta a magyar értékpapírpiac elérhető a páneurópai értékpapír-kiegyenlítést lehetővé tevő TARGET2-Securities rendszerben. A rendszer megfelelő

használatának feltétele, hogy a csatlakozó piacok harmonizálják a működésüket az értékpapír-kiegyenlítés jogi és technikai aspektusait illetően. A harmonizáció egyik fókuszpontja a társasági események kezelésének egységesítése, mivel ezen a téren különösen szerteágazó az európai gyakorlat: a társasági események (pl. osztalékfizetés) infrastrukturális lebonyolítása a helyi jogi környezeten, valamint piaci gyakor-

laton alapul, és ebből adódóan sok helyi sajátosság jelentkezhet például az adózás és a technikai megvalósítás terén. Az európai sztenderdeknek való megfelelés érdekében a hazai értékpapír-infrastruktúra üzemeltetői, így a BÉT, a KELER és az MNB egy átfogó fejlesztési koncepciót tervez megvalósítani, melynek nyomán a hazai folyamatok már a közeljövőben az egységes nemzetközi gyakorlathoz fognak igazodni.

4.2. Virtuális pénzek és a digitális jegybankpénz koncepciójának vizsgálata

A virtuális pénzek fizetési rendszerben betöltött szerepét folyamatosan nyomon követi az MNB, ugyanakkor jelenleg nem várható jelentős forgalomművekedés ezen a téren. Az elmúlt években nemzetközi szinten több virtuális pénz is megjelent, amely a jelenlegi pénzügyi rendszertől függetlenül, jellemzően a blokklánc technológiát használva, központi kibocsátó intézmény nélkül működik. Ezen új típusú pénzek pénzforgalomban betöltött szerepe korlátozott. Ugyanakkor az MNB, együttműködve más állami szereplőkkel, a nemzetközi tendenciákat követve folyamatosan vizsgálja azt a kérdést, hogy kell-e és ha igen, akkor milyen módon szabályozni a virtuális pénzek működését.

A virtuális pénzek jelenlegi formájukban nem képesek a pénzforgalom megújítására. A virtuális pénzek jelenlegi formájukban nem tudják betölteni a fő pénzfunkciókat, mint az értékmérés vagy felhalmozási eszköz, mivel kínálatuk jellemzően nem igazodik a reálgazdaság igényeihez, és árfolyamuk is rendkívül volatilis. Központi szereplő intézmény és a jogi szabályozás hiánya miatt fogyasztóvédelmi szempontból is jelentős kockázatokat hordoznak magukban. A pénzforgalmi innovációk szempontjából ugyanakkor egy új koncepció is felmerült az elmúlt években, melynek elterjedése alapvető változásokat jelenthetne a pénzügyi közvetítőrendszer működésében.

A digitális jegybankpénz bevezetése olyan összetett kérdés, amely a pénzforgalom mellett számos más jegybanki terület és a teljes pénzügyi közvetítőszektor működését is nagyban befolyásolhatja. Az elmúlt évek technológiai fejlődése elméletileg lehetővé teszi jegybank által kibocsátott,

széles körben elérhető digitális jegybankpénz bevezetését is. Az elektronikus formájú jegybankpénz jelenleg is elérhető a központi banknál számlát vezető pénzügyi intézmények számára, azonban a digitális jegybankpénz koncepciója egy a készpénzhez hasonlóan széles körben, a fogyasztók számára is elérhető jegybankpénz bevezetésére irányul. Ez technológiailag egyaránt megvalósítható a hagyományos számlavezető rendszerek bővítésével, amelynek keretében a jegybank számlát vezetne a fogyasztóknak és vállalkozásoknak, de elképzelhető a virtuális pénzek működési alapját jelentő blokklánc technológia alkalmazásával is. Ugyanakkor a digitális jegybankpénz esetleges bevezetése nem csupán a pénzforgalomra, hanem például a pénzügyi intézmények betétgyűjtő és hitelnyújtó képességére is jelentős hatást gyakorolna, ezért az előnyök és kockázatok mérlegelésénél mélyreható elemzések szükségesek.

Az MNB más jegybankokhoz hasonlóan és összhangban a nemzetközi tendenciákkal, vizsgálja a digitális jegybankpénz bevezetéséhez kapcsolódó esetleges előnyöket és kockázatokat. A közelmúltban számos jegybank, többek között az angol, a dán, a svéd és az amerikai, továbbá az Európai Központi Bank is foglalkozni kezdett a digitális jegybankpénz bevezetésének lehetőségével. Ezek az elemzések kitérnek nem csupán az alkalmazandó technológiára, de a különböző jegybanki területek (pénzforgalom, monetáris politika, pénzügyi stabilitás) tevékenységére és a gazdaságra gyakorolt hatásra is. Mivel azonban a digitális jegybankpénz feltehetően teljesen átalakítaná a gazdaság és a pénzügyi szektor működését, ezért egyik említett intézmény és az MNB sem tervez konkrét lépéseket a bevezetésre.

4.3. A Pénzügyi tudatosság fejlesztési stratégia

A 2017 decemberében a Kormány által elfogadott Pénzügyi Tudatosság Fejlesztési Stratégia több az elektronikus fizetési megoldások használatát elősegítő célt fogalmazott meg. A pénzügyi ismeretek megfelelő elsajátítása nélkülözhetetlen ahhoz, hogy tudatos, ésszerű pénzügyi döntések szülessenek. Az MNB által elkészített elemzések rámutattak arra, hogy a korszerű fizetési megoldások jellemzőinek, működési módjának fogyasztókkal való megismertetésével az elektronikus fizetési megoldások használata intenzívebbé tehető. Ezen megoldások előtérbe helyezése hozzájárul a pénzforgalom hatékonyságának növeléséhez, megtakarítást eredményez a társadalom számára, valamint segítségével a gazdaság további fehéritése is megvalósul. Ezért a Kormány által elfogadott Pénzügyi Tudatosság Fejlesztési

stratégia többek között számos olyan célt megfogalmazott, amely az elektronikus fizetési megoldások használatát ösztönzi. A célok között meg kell említeni az elektronikus fizetések elfogadásának növelését, a POS terminálok telepítésének támogatását, az állam felé irányuló befizetések és az állam kifizetéseinek fokozatos elektronizálását, a pénzbeli járandóságok fizetési számlára történő utalásának ösztönzését, valamint az elektronikus fizetési megoldások előtérbe helyezését a magánszektorban. Mindezen célok megvalósulását az MNB a rendelkezésére álló elemzési, szabályozási eszközökkel segíti, katalizátori szerepében támogatást nyújt az azonnali fizetési infrastruktúra határidőben történő megvalósításához, valamint az új szolgáltatás ügyfelekkel történő megismertetéséhez.

5. Az új Pénzforgalmi irányelv átültetésének aktuális kérdései

A pénzforgalmi szolgáltatásokról szóló új Pénzforgalmi irányelv 2018 január 13-án lépett hatályba. Az új Pénzforgalmi irányelvet kiegészítő szabályok közül az egyik legfontosabb a biztonságos kommunikációról és erős ügyfél-hitelesítésről szóló szabályozástechnikai sztenderdek (erős ügyfél-hitele-

sítés RTS). Az erős ügyfél-hitelesítés RTS szabályai Magyarországon 2019. január 1-től alkalmazandók. A két időpont közötti átmeneti időszakban a fizetések biztonságára vonatkozó egyes előírásoknak eltérően kell a pénzforgalmi szolgáltatóknak megfelelni.

5.1. Átmeneti időszakban érvényes szabályok

Az új Pénzforgalmi irányelv egyes szabályai csak akkor alkalmazandók, ha az irányelvet kiegészítő erős ügyfél-hitelesítés RTS hatályba lépi. Az új évszázad technológiai újításai és a fogyasztói szokások változásai forradalmasítják a pénzügyi rendszert, így a pénzforgalmi szolgáltatások mindegyike meghatározó átalakuláson megy keresztül. A pénzforgalmi szolgáltatásokról szóló új Pénzforgalmi irányelv megtette a következő lépést az innováció, a versenyképesség fokozásának, az összeurópai pénzforgalmi piac átláthatóságának, valamint az internetes fizetések és a fizetési számlákhoz való hozzáférések biztonságának növelése érdekében. Az új Pénzforgalmi irányelvet kiegészítő szabályok kidolgozásában, melyek közül a legfontosabb az erős ügyfél-hitelesítés RTS) az európai központi bankok, így az MNB is aktívan részt vettek. Az erős ügyfél-hitelesítés RTS szabályai Magyarországon 2019. január 1-től alkalmazandók, amely így hazánkban mintegy 5 hónappal hamarabb lép hatályba, mint az Európai Unió többi tagállamában.

Az új Pénzforgalmi irányelvet a hazai jogba átültető szabályozás hatályba lépésétől az erős ügyfél-hitelesítés RTS hatályba lépéséig tartó átmeneti időszakban a fizetések biztonságára vonatkozó egyes szabályoknak eltérően kell a pénzforgalmi szolgáltatóknak megfelelniük. A szabályozás legfőbb újítása, hogy szigorú biztonsági szabályok betartása mellett lehetővé teszi, hogy az ügyfelek innovatív ún. harmadik fél szolgáltatókat, -amelyek fizetés-kezdemenyezési vagy számlainformációs szolgáltatásokat nyújtanak-, vegyenek igénybe. A legtöbb átmeneti szabály is hozzájuk kapcsolódik. Az átmeneti időszakban a számlavezető pénzforgalmi szolgáltatók még nem kötelesek biztonságos kommunikációra alkalmas kapcsolatot (interfész) kialakítani. Ezért a harmadik fél szolgáltatóknak sem kell magukat azonosítaniuk és biztonságos csatornán kommunikálniuk az ügyfelük számláját vezető pénzforgalmi szolgáltatójával. Ez azt jelenti, hogy az átmeneti időszakban a pénzforgalmi szolgáltatók még használhatják a képernyő interfész (screen scraping) eljárást a fizetési számlákhoz való hozzáférés céljából.

5.2. Biztonsági szabályok

2019. január 1-től a pénzforgalmi szolgáltatóknak minden biztonságos kommunikációra és ügyfél-hitelesítésre vonatkozó előírásnak meg kell felelniük. Az erős ügyfél-hitelesítés RTS szigorú biztonsági szabályokat tartalmaz azért, hogy az elektronikus fizetési műveletek biztonságos lebonyolítása biztosított legyen, és az adatlopások és csalások elkerülhetőek legyenek. Az egyik legfontosabb új biztonsági előírás az ún. erős ügyfél-hitelesítés kötelező alkalmazása, amelynek az a célja, hogy legalább két egymástól független hitelesítő elem valóságának a felhasználásával megbízhatóan

azonosítsa az ügyfelet. Ilyen független hitelesítő elem lehet például a felhasználó jelszava, és a felhasználó rendelkezésére bocsátott token. Ez a hitelesítési megoldás hatékony védelmet nyújt, mert az egyik elvesztése, illetve megismerése nem befolyásolja a másikat. Az erős ügyfél-hitelesítés alkalmazása azonban bizonyos esetekben mellőzhető. Ilyen esetek például: ugyanazon személy tulajdonában álló fizetési számlák közötti átvezetések, a közlekedési viteldíjakhoz és parkolási díjakhoz használt felügyelet nélküli terminálok használata vagy a kis összegű fizetési műveletek.

5.3. Felelősségi szabályok

Azokban az esetekben, amikor a számlavezető pénzforgalmi szolgáltató az ügyfél által jóvá nem hagyott fizetési megbízást teljesít, köteles az ügyfél kárát megtéríteni legkésőbb a bejelentést követő munkanapig. Az új felelősségi szabályok nagy mértékben szigorították a pénzforgalmi szolgáltató felelősségét. A korábbi szabályozással ellentétben a káresemények döntő többségében a számlavezető pénzforgalmi szolgáltatóknak az ügyfél bejelentését követő munkanapi kárkifizetés előírása miatt, nincs érdemi a módjuk az adott káresemény körülményeinek kivizsgálására. Az előírásnak csak abban az esetben nem kell megfelelni, ha a pénzforgalmi szolgáltató az ügyfele szándékos visszaélésére gyanakszik. Ebben az esetben MNB felé történő bejelentését követően módjában áll kivizsgálni az ügyet.

A készpénz-helyettesítő fizetési eszközökre (pl. bankkártya, internetbank vagy telebank) vonatkozó speciális szabályok még kedvezőbb helyzetbe hozzák a fogyasztó és mikrovállalkozás ügyfeleket. Amennyiben az ügyfél kárát készpénz-helyettesítő fizetési eszköz felhasználásával okozták (pl. az ellopott bankkártyáját használták), úgy a károsult a korábbi legfeljebb 45 ezer forintos összeg helyett, maximum 15 ezer forintnak megfelelő összegben viseli a káresemény bejelentése előtt keletkezett kárt. Ha azonban

a pénzforgalmi szolgáltató nem ír elő erős ügyfél-hitelesítést, vagy az ügyfél a jogosulatlan használatot nem észlelhette, úgy a teljes kár a pénzforgalmi szolgáltatóját terheli. A pénzforgalmi szolgáltató csak abban az esetben mentesül a kártérítési kötelezettsége alól, ha bizonyítja, hogy ügyfele csalárd módon, szándékosan vagy súlyosan gondatlanul megszegte a kötelezettségeit például a PIN kódot a kártya mellett tartotta, vagy az internetbanki felhasználónevét és jelszavát elmentette a mobiltelefonjába.

Az átmeneti időszakban a harmadik fél szolgáltatók igénybevételehez kapcsolódó felelősség még az ügyfelet terheli. Mivel az átmeneti időszakban a pénzforgalmi szolgáltatók még nem kötelesek biztonságos kommunikációra szolgáló kapcsolatot kialakítani, így a fizetés-kezdemenyezési, vagy számlainformációs szolgáltatók a jelenlegihez hasonló módon nyújtják a szolgáltatásaikat. Ez azonban azzal jár, hogy az ügyfél, ha harmadik fél szolgáltatót használ kiadja a hitelesítési adatait egy a számlavezetőjén és rajta kívül álló harmadik fél személynek. Ezért, ha az ügyfelet fizetés-kezdemenyezési vagy számlainformációs szolgáltatások igénybe vétele során kár éri, a felmerült kárt neki kell viselnie. Az átmeneti időszakot követően már az általános kárviselési szabályok alkalmazandóak.

5.4. Engedélyezés

A harmadik fél szolgáltatók prudens működésének biztosítása érdekében a fizetés-kezdemenyezési és számlainformációs szolgáltatások MNB által felügyelt tevékenységgé váltak. Az új típusú szolgáltatások 2018. január 13-tól bejelentés, illetve engedélyköteles tevékenységgé váltak. A csak fizetéskezdemenyezési szolgáltatást végző szolgáltatók esetében az engedély feltétele – többek között – legalább 15 millió forint induló tőke megléte. Mind a fizetéskezdemé-

nyezési, mind a számlainformációs szolgáltatónak rendelkeznie kell olyan szakmai felelősségbiztosítással vagy más hasonló garanciával, amely biztosítja, hogy eleget tudjanak tenni – egy esetleges káreseményt követően – kártérítési kötelezettségüknek. Az engedély sikeres megszerzését, illetve a bejelentés sikeres megtételét követően az MNB folyamatosan felügyeli ezen szolgáltatásokat nyújtó intézményeket, ezzel biztosítva a prudens működésüket.

5.5. Egyéb változások

A fizetési műveletek haladéktalan jóváírási kötelezettsége a nem-EGT tagállamok pénznemében vezetett fizetési számlákra is kiterjesztésre került. Ez azt jelenti, hogy a kedvezményezett pénzforgalmi szolgáltatójának a saját számláján történő jóváírást követően haladéktalanul - értéken nappal ellátva - a kedvezményezett rendelkezésére kell bocsátania a fizetési művelet összegét minden pénznemben vezetett fizetési számla esetén. Kivételt képez, ha pénznemek közötti átváltásra (konverzióra) van szükség és legalább az egyik pénznem nem-EGT tagállam pénzneme (például USD/HUF konverzió).

A pénzforgalmi szolgáltatók nem számíthatnak fel díjat vagy egyéb költséget készpénz-helyettesítő fizetési eszköz (pl. bankkártya vagy internetbank) letiltásáért, ha a letiltással egy esetleges káresemény akadályozható meg. Az ügyfél

haladéktalanul köteles bejelenteni a számlavezető pénzforgalmi szolgáltatója részére, ha észleli a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz birtokából történő kikerülését, ellopását, valamint jogosulatlan vagy jóvá nem hagyott használatát. A bejelentést követően a pénzforgalmi szolgáltató fizetési megbízást nem teljesíthet az adott készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel. Továbbá az ügyfél számláját vezető pénzforgalmi szolgáltató fenntarthatja magának a jogot az ügyfele készpénz-helyettesítő fizetési eszközének letiltására az adott készpénz-helyettesítő fizetési eszköz jogosulatlan vagy csalárd módon történő használatának gyanúja esetén, vagy a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz biztonsága érdekében. Sem az ügyfél bejelentését követő, sem a pénzforgalmi szolgáltató által kezdeményezett letiltásért – fogyasztó és mikrovállalkozás ügyfelek esetében – nem számíthat fel díjat vagy költséget a pénzforgalmi szolgáltató.

Fogalomtár

4 órás szabály	Az MNB 15/2010. (X. 12.) rendelete szerint a fizető fél (átutaló) pénzforgalmi szolgáltatójának 2012. július 1-jét követően biztosítania kell, hogy az ügyfelei által az ún. tárgynapi (vagyis aznapi) teljesítésre meghatározott időszak alatt (a végső benyújtási határidőig) elektronikus úton indított belföldi forintátutalás a befogadástól számított 4 órán belül eljusson a kedvezményezett ügyfél pénzforgalmi szolgáltatójához.
Alapszámla rendelet	Az alapszámlához való hozzáférésről, az alapszámla jellemzőiről és díjazásáról szóló 262/2016. (VIII.31.) Korm. rendelet
ATM (Automated Teller Machine)	Bankjegykiadó automata, amelyen fizetési kártya használatával a készpénzfelvétel mellett egyéb tranzakciók (pl. átutalás) is lebonyolíthatók.
átjárhatóság	Az átjárhatóság olyan technikai (szabványok stb.) és üzleti megoldásokat takar, amelyek lehetővé teszik a fizetési megbízások lebonyolítását a fizetési megoldás résztvevői között abban az esetben is, ha azok két különböző fizetési rendszer, vagy egy rendszeren belül nyújtott szolgáltatások résztvevői. Vagyis a fizetések lebonyolítását nem akadályozhatják olyan üzleti és technikai jellegű akadályok, amelyek kikényszerítik egynél több rendszerhez való csatlakozást a megbízások teljesíthetősége érdekében.
bankközi jutalék	A fizetési kártyákkal lebonyolított vásárlások esetén az elfogadó pénzforgalmi szolgáltató által a kibocsátónak fizetett, a vásárlás értékével arányos jutalék.
Bankközi jutalék rendelet	A kártyaalapú fizetési műveletek bankközi jutalékairól szóló 2015/751 európai parlamenti és tanácsi rendelet.
BÉT	Budapesti Értéktőzsde Zrt.
BÉTa	A BÉT által működtetett multilaterális kereskedési rendszer (MTF), a külföldi részvények forintban történő kereskedésére alkalmas platform. A BÉT a piacon megvásárolt részvény teljesen megegyezik a külföldi tőzsdéken jegyzett részvényekkel.
BKR	Bankközi Klíring Rendszer, a GIRO által üzemeltetett, bruttó elszámolású, késleltetett kiegyenlítésű fizetési rendszer, amelynek két elszámolási módja az éjszakai elszámolás és 2012. július 2-tól a napközbeni többszöri elszámolás.
blue-chip részvények	Egy adott piac leglikvidebb és legtöbbet forgatott részvényei.
CEEGEX	Közép- és Kelet-Európai Szervezett Földgázpiac
CLS (Continuous linked settlement)	A devizakiegyenlítési kockázat kiküszöbölését lehetővé tevő elszámolási és kiegyenlítési modell, mely több devizában történő PvP mechanizmuson alapul. A CLS-t a CLS Bank működteti.

CSDR (Regulation on improving securities settlement in the European Union and on central securities depositories)	Az Európai Parlament és a Tanács 909/2014/EU rendelete (2014. július 23.) az Európai Unión belüli értékpapír-kiegyenlítés javításáról és a központi értéktárakról, valamint 98/26/EK és a 2014/65/EU irányelv, valamint a 236/2012/EU rendelet módosításáról
chipmigráció	A kizárólag mágnescsíkkal ellátott fizetési kártyák chippel való ellátása, ezzel párhuzamosan pedig a fizetési kártyákat kezelő berendezések alkalmassá tétele a chipes kártyák elfogadására.
DvD (Delivery versus Delivery)	Szállítás szállítás ellenében. Értékpapírok cseréje értékpapírokra, amely biztosítja, hogy egyszerre történik meg a cserére felkínált értékpapír jóváírása, illetve terhelése a felek számláin. Az angol rövidítés alapján az ilyen tranzakciókra „” elnevezést használjuk.
DvP (Delivery versus Payment)	Szállítás fizetés ellenében. Az értékpapír-adásvételi ügyletek kiegyenlítését szolgáló pénz- és értékpapír-megbízások összekapcsolása, amely biztosítja, hogy az értékpapír-oldali kiegyenlítésre akkor, és csakis akkor kerüljön sor, amikor a pénzügyi kiegyenlítés megtörtént, illetve fordítva, a pénzügyi kiegyenlítésre kizárólag akkor kerüljön sor, ha az értékpapír-fedezet rendelkezésre áll és a kiegyenlítés biztosított.
EBH (EBA - European Banking Authority)	Európai Bankhatóság
EBPP (Electronic Bill Presentment and Payment)	Elektronikus számlabemutató és -fizetés.
ECC (European Commodity Clearing AG)	Lipcsei székhelyű, alapvetően energiapiaci elszámolásokkal foglalkozó, központi szerződő félként működő elszámolóház.
EGT tagállam	Az Európai Unió tagállama vagy az Európai Gazdasági Térségről szóló szerződésben részes más állam.
egyéni garanciaelemek	A nettó elszámolású rendszerek által támasztott biztosítékgigények, amelyek a garanciarendszer részeit képezik, és amelyek felhasználására kizárólag akkor kerülhet sor, ha a biztosítékot képző intézmény nem teljesít (KELER KSZF esetében: alapszintű pénzügyi fedezet, árkülönbözet, alaptőkebiztosíték, kiegészítő pénzügyi fedezet, likviditási deviza óvadék).
elfogadó (fizetési kártya)	Az a pénzforgalmi szolgáltató, amellyel a fizetési kártyás vásárlást lehetővé tevő kereskedő szerződést köt a tranzakciók lebonyolítására. A tranzakciók elszámolása és kiegyenlítése során az elfogadó gyűjti be és továbbítja a kereskedőnek a kártyás tranzakciók értékét.
elszámolás	A megbízások fogadásának, formai és tartalmi ellenőrzésének, majd a klíringtagok kétoldalú vagy többoldalú kötelezettségeinek kiszámítását jelenti. A kötelezettségek kiszámítása történhet bruttó, illetve nettó alapon.
elszámolás bruttó módon	Olyan elszámolási mechanizmus, amely során kizárólag a fedezettel rendelkező tranzakciók kerülnek elszámolásra.

elszámolás nettó módon	A nettósítás során a klíringtagok egymással szemben fennálló tartozásainak és követeléseinek egyetlen tartozássá vagy követeléssé alakítása úgy, hogy a tartozásaik összegét csökkentik a követeléseik összegével. A nettósítás lehet kétoldalú vagy többoldalú. Ezt követően az így számított nettó tartozik pozíciók kiegyenlítésére kerül sor. Amennyiben nincsen elegendő fedezet, a nettó elszámolás garancia-rendszerét kell felhasználni.
elszámolási és kiegyenlítési kockázat	Az elszámolás, illetve a kiegyenlítés késedelmét vagy elmaradását jelenti a fizetési, illetve értékpapír-elszámolási rendszerben annak ellenére, hogy az elszámolási, illetve kiegyenlítési szolgáltatás nyújtása folyamatos. Az elszámolási és kiegyenlítési kockázat megnevezést a két fázis (elszámolás és kiegyenlítés) egyes rendszerekben történő elkülönülése indokolja. A rendszer felépítésétől függően az elszámolási kockázat realizálódása nem feltétlenül vonja maga után a kiegyenlítés meghiúsulását is, illetve a kiegyenlítési kockázat az elszámolási fázis hibátlansága esetén is realizálódhat. Elszámolási és kiegyenlítési kockázat a résztvevő likviditáshiányából, fizetéseképtelenségéből vagy működési problémájából adódhat.
elszámolóház	A megbízások feldolgozását, elszámolását és teljesítő fél hiányában azok teljesítését végző szervezet.
EMIR (Regulation on OTC derivative transactions, central counterparties and trade repositories)	Az OTC derivatív ügyletekről, központi szerződő felekről és kereskedési adattárházakról szóló 648/2012/EU Európai Parlament és Tanács rendelet.
erős ügyfélhitelesítés	Olyan eljárás, amikor az ügyfél személyazonosságának a hitelesítése legalább két ún. hitelesítő adat valódiságának a vizsgálatán alapul, és amelyek a birtoklás, és a tudás és az ügyfélre jellemző tulajdonság kategóriák közül két kategóriába esnek. A birtoklás kategóriába esik például az egyszeri jelszó kiadására alkalmas eszköz, vagy egy chipkártya, a tudás kategóriába tartozik, például a jelszó, az ügyfélre jellemző tulajdonság pedig például az ujjlenyomat vagy az íriszkép.
Erős ügyfél-hitelesítés RTS	Az (EU) 2015/2366 európai parlamenti és tanácsi irányelvnek az erős ügyfél-hitelesítésre, valamint a közös és biztonságos nyílt kommunikációs standardokra vonatkozó szabályozástechnikai standardok tekintetében történő kiegészítéséről szóló 2017. november 27-i (EU) 2018/389 felhatalmazáson alapuló bizottsági rendelet.
ESMA (European Securities and Markets Authority)	Európai Értékpapír-piaci Hatóság
EuroMTS	Alapvetően államkötvények másodpiaci kereskedésével foglalkozó multilaterális kereskedési helyszín, amelyre bevezetésre kerültek a legtöbb európai ország által kibocsátott, 5 milliárd euro feletti államkötvény-sorozatok.
fizetési rendszer	A felvigyázott rendszerek esetében a Hitelintézeti törvény 6. § (1) bekezdés 27. pontjában meghatározott rendszer működtetésére az együttműködő felek közötti megállapodás alapján létrejött együttműködési forma. A pénzügyi infrastruktúra része. Magában foglalja a fizetési eszközöket, banki eljárásokat, valamint a bankközi fizetési rendszereket, amelyek együttesen teszik lehetővé a pénzforgalom lebonyolítását.
fizetési számla	Fizetési műveletek teljesítésére szolgáló, a pénzforgalmi szolgáltató egy vagy több ügyfele nevére megnyitott számla, ideértve a bankszámlát is.

Fizetési számla irányelv (PAD)	A fizetési számlákhoz kapcsolódó díjak összehasonlíthatóságáról, a fizetésiszámla-váltásról és az alapszintű fizetési számla nyitásáról, illetve használatáról szóló 2014/92/EU számú európai parlamenti és tanácsi irányelv
Fizetési számlaváltási rendelet	A fizetési számla váltásáról szóló 263/2016. (VIII.31.) Korm. rendelet
Fizetési szolgáltatói törvény	Az egyes fizetési szolgáltatókról szóló 2013. évi CCXXXV. törvény
FoP (Free of Payment)	Fizetés nélküli tranzakció, az értékpapírügylet kiegyenlítésének pillanatában nincsen pénzmozgás.
GIRO	GIRO Elszámolásforgalmi Zrt.
harmadik fél, külső szolgáltató	Az elszámolás és kiegyenlítés folyamatában nem közvetlenül érintett szereplő. Többségében kommunikációs szolgáltatást, szoftver-, hardverszállítást, egyéb támogató, illetve kiszervezett tevékenységet végez.
Hitelintézeti törvény	A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény.
információs aszimmetria	Olyan (döntési) helyzetet jelöl, amikor a tranzakcióban részt vevő felek egyike több vagy pontosabb információval rendelkezik, mint a másik. Ez felborítja a tranzakcióban részt vevő felek közötti erőegyensúlyt, rosszabb esetben piaci kudarchoz vezet.
integrált takarékszövetkezetek	A „takarékszövetkezeti integrációs szerződést” aláírt takarékszövetkezetek. Közvetlenül a Magyar Takarékszövetkezeti Bank Zrt.-n mint levelező bankjukon keresztül csatlakoznak a fizetési és elszámolási rendszerekhez, és fizetési forgalmukat a levelezőbankjukon keresztül bonyolítják le.
jegybank által elfogadható fedezetek	Azon fedezetek köre, amelyeket a jegybank a vele kötött fedezett hitelügyletek (beleértve a napközbeni hitelkeretet is) fedezeteként elfogad. Az MNB által elfogadott fedezeteket „A jegybank forint- és devizapiaci műveleteinek üzleti feltételei” c. dokumentum tartalmazza.
kapcsolódó rendszerek kockázata	Akkor jöhet létre, ha az elszámolási és kiegyenlítési folyamat egyes egymásra épülő lépéseit nem ugyanazok a szolgáltatók hajtják végre. A rendszerek közötti, alapvetően likviditási függőségi viszonyok akár fertőzés forrásai is lehetnek.
KELER	Központi Elszámolóház és Értéktár Zrt.
KELER KSZF	KELER KSZF Központi Szerződő Fél Zrt.
kereskedés	A felek kölcsönös szerződéses megállapodása, amelynek célja pénzügyi termékek adásvétele. Az adásvétel lehet leszállításos vagy eredmény-elszámolásos.
Kereskedési platform	Az együttműködő földgázrendszer napi egyensúlyozását és a gáznap végi egyensúlytalanságok elszámolását segítő speciális, interneten keresztül elérhető elektronikus felület, amelyen a rendszerüzemeltetők és a Kereskedési Platform tagok a kereskedési portfóliójuk hatékony kezelése érdekében, valamint a napi egyensúlyozási feladataik ellátásához szükséges földgáz és kapacitás ügyleteket köthetnek központi szerződő fél közbeiktatásával, az eladó és a vevő közötti anonimitás elve alapján, szabványosított ügyletek formájában.

kereskedés utáni pénzügyi infrastruktúra	Az ügylet megkötését követően az elszámolási és kiegyenlítő funkciót ellátó intézmények összessége.
készfizető kezesség	A KELER KSZF által garantált ügyletek teljesítéséhez az egyéni és kollektív garanciaelemek nyújtotta védelem mellett a KELER saját tőkéjének meghatározott mértékéig garanciát nyújt a KELER KSZF-nek. Amennyiben a KELER KSZF-nek a nemteljesítési eljárások kezelése során az egyéni és a kollektív garanciaelemek felhasználásán túl a készfizető kezesség lehívására is szüksége van, a KELER köteles maximum a készfizető kezesség értékének megfelelő fedezetet a KELER KSZF rendelkezésére bocsátani.
KGA	Kollektív Garancia Alap
kibocsátó (fizetési kártya)	Az a pénzforgalmi szolgáltató, amelyik a kártyabirtokos rendelkezésére bocsátja a fizetési kártyát, és a tranzakciók kiegyenlítése során eljuttatja az elfogadókon keresztül a kereskedőkhöz a tranzakciók értékét.
KID rendszer	A KELER és ügyfelei közötti elektronikus kommunikációt megvalósító rendszer.
kiegészítő pénzügyi fedezet	A KELER KSZF által garantált tőkepiaci, a gázpiaci és az árampiaci ügyletekhez a klíringtag, árampiaci alklíringtag részére előírt többletbiztosíték.
kiegyenlítés	A fizetési és értékpapír-szállítási kötelezettségeknek a rendszer résztvevői közötti teljesítése. A kiegyenlítés a teljesítő fél funkcióját betöltő intézménynél vezetett számlákon könyveléssel történik meg.
kijelölő hatóság	A Tvt. felhatalmazása alapján a Magyar Nemzeti Bank.
kijelölt rendszer	Az a fizetési és elszámolási rendszer, amelyet az MNB mint kijelölő hatóság, a Tvt. hatálya alá tartozó rendszerként kijelöl, valamint a Tvt. rendelkezése alapján a Magyar Nemzeti Bank által működtetett rendszer.
kollektív garanciaalap	A nettó elszámolású rendszerek által támasztott biztosítékgények, amelyek a garanciarendszer részeit képezik, és amelyek felhasználására akkor kerülhet sor, ha a kockázatközösség tagjai közül valamely intézmény nem teljesít. Célja a fizetési kötelezettségek teljesítésének késedelméből vagy elmaradásából eredő veszteség csökkentése egy közös tulajdont képező biztosítékalap által.
körbetartozás	Akkor jöhet létre, ha a fizetési, illetve értékpapír-elszámolási rendszerben egy, vagy néhány résztvevő által benyújtott és teljesítésre váró megbízások a pénz- vagy az értékpapírszámlák fedezetlensége miatt nem teljesülnek. Ennek következtében számos más résztvevő megbízásai is teljesíthetetlenek maradnak.
kötegetelt feldolgozás	A különböző időpontban beérkezett, azonos meghatározott ismérvek alapján egy csoportba sorolt tételek egy időben történő, együttes feldolgozása.
központi értéktár	Alapvető feladata a nyomdai úton előállított (fizikai formában létező) értékpapírok őrzése, az immobilizált vagy dematerializált (elektronikus jel formájában létező) értékpapírok nyilvántartása, valamint az értékpapír-tulajdonosok főszámlák szerinti nyilvántartása. A központi értéktárak működtetik az értékpapír-kiegyenlítési rendszereket, amelyekben az értékpapírügyletek teljesítése könyvelés útján (azaz az értékpapírok fizikai mozgatása nélkül) történik.

központi szerződő fél	Az a központi szereplő, amely az ügyletben részt vevő felek közé áll, és garantálja az ügylet teljesítését abban az esetben is, ha az ügyletben részt vevő felek valamelyike kötelezettségének nem tesz eleget.
közvetlen benyújtó	Az elszámolóházzal egy közvetlen résztvevő felhatalmazása alapján és a vele történő elszámolás mellett, kizárólag a közvetlen benyújtó saját gazdálkodásával összefüggő fizetési megbízások elszámolóházhoz közvetlenül történő benyújtására megállapodást kötő, a fizetési rendszerben résztvevőnek nem minősülő ügyfél.
LEI-kód (Legal Entity Identifier)	A pénzügyi piacok szereplőinek egyedi, egyértelmű beazonosíthatóságát lehetővé tevő azonosító, amellyel nem csak a pénzügyi tranzakciókban résztvevő felek, hanem a hozzájuk kapcsolódó vállalkozások, illetve vállalat csoportok is beazonosíthatóvá válnak, így elősegíti többek között a pénzügyi fertőzésveszély felmérését, valamint a pénzmosás és a terrorizmus elleni védekezést is.
likviditás	A fizetési és elszámolási rendszerekben a megbízások teljesítésére felhasználható pénzügyi eszközök összessége.
likviditási küszöbérték	A likviditás felső küszöbértéke jelzi a tételek sorbanállás, késedelem nélküli teljesítéséhez szükséges likviditás mértékét a fizetési rendszerben, a likviditás alsó küszöbértéke pedig a rendszerszintű likviditásnak azt a legalsó értékét mutatja, amely esetében a tételek késedelemmel ugyan, de teljesítésre kerülnek adott nap végéig.
MHKK	Maximális hitelkeret-kihasználtság, a jegybanki napközbeni hitelkeret igénybevétele esetén számított mutató, amely megmutatja, hogy az adott üzleti napon maximálisan a teljes hitelkeret mekkora százaléka került felhasználásra a megbízások teljesítése során.
MiFID, MiFIR (Markets in Financial Instruments Directive and Regulation)	A pénzügyi eszközök piacairól szóló irányelv.
MNB	Magyar Nemzeti Bank
MTF (Multilateral Trading Facility)	Multilaterális (alternatív) kereskedési platform.
MTS	Az EuroMTS által működtetett multilaterális kereskedési platform.
napközbeni hitelkeret	A teljesítő fél (többnyire jegybank) fedezet mellett hitelkeretet biztosít a rendszer résztvevői számára annak érdekében, hogy a rendszerben elszámolt megbízások teljesítése minél előbb megtörténhessen. Az elfogadható fedezetek körét a teljesítő fél határozza meg. A hitelkeret a résztvevők számlaegyenlegével együtt adja ki a megbízások fedezetéül rendelkezésre álló likviditást.
NFKP	Napi Földgáz- és Kapacitáskereskedelmi Piac.
NHP	Növekedési Hitelprogram.
OTC (Over the Counter)	Tőzsdén kívüli piac (ideértve az MTF és az OTF platformokat is).
OTF (Organised Trading Facility)	Szervezett kereskedési platform.

Pénzforgalmi irányelv	A belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról szóló 2007/64/EK-irányelv.
Pénzforgalmi MNB rendelet	a pénzforgalom lebonyolításáról szóló 35/2017. (XII. 14.) MNB rendelet
pénzforgalmi szolgáltató	Az a hitelintézet, elektronikuspénz-kibocsátó intézmény, Posta Elszámloló Központot működtető intézmény, pénzforgalmi intézmény, MNB és kincstár, amely pénzforgalmi szolgáltatási tevékenységet végez.
PFMI (Principles for Financial Market Infrastructures)	A BIS és az IOSCO 2012-ben kiadott, 24 alapelvet tartalmazó kiadványa, amely egységes alapra helyezi, és így harmonizálja a pénzügyi infrastruktúrákkal szemben támasztott követelményeket annak érdekében, hogy a pénzügyi infrastruktúrák robusztusak és a pénzügyi sokkoknak ellenállóak legyenek.
Pénzforgalmi törvény	A pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló 2009. évi LXXXV. törvény.
POS-terminál	Azok a berendezések, amelyek lehetővé teszik a fizetési kártyával történő fizetések lebonyolítását (esetenként a készpénzfelvételt is) a kereskedői elfogadó helyeken. A műveletekre vonatkozó információt elektronikusan vagy papír alapon gyűjtik; az előbbi az elektronikus POS (EFTPOS: Electronic Funds Transfer POS), az utóbbi az imprinter.
potenciális likviditás	Pénzforgalmi szempontból potenciális likviditás a VIBER-rendszertag MNB-nél vezetett pénzforgalmi számláján lévő számlaegyenleg, a jegybanki kedvezményezettiséggel zárolt értékpapírok ellenében kapott napközi hitelkeret, valamint a hitelintézet mérlegében szereplő egyéb, opcionálisan zároltatható értékpapírok összessége.
PSD (Payment Services Directive)	Lásd Pénzforgalmi irányelv
PSD2 (Payment Services Directive 2)	Lásd új Pénzforgalmi irányelv
PvP (Payment versus Payment)	Fizetés fizetés ellenében. Két fizetésrendszer-résztevő egymással szemben álló bankközi és ügyfélfizetési megbízásainak egyidejű teljesítése, amely biztosítja, hogy azok kiegyenlítésére akkor, és csakis akkor kerüljön sor, ha a másik teljesítésére a fedezet rendelkezésre áll, és mindkét megbízás kiegyenlítése biztosított.
résztevő	Jogosult a fizetési vagy értékpapír-elszámlási rendszerbe megbízást eljuttatni maga, illetve ügyfele nevében. A részttevő lehet közvetlen vagy közvetett attól függően, hogy saját maga csatlakozik, vagy egy másik résztvevőn keresztül.
screen scraping eljárás	Olyan eljárás, amelynek segítségével a fizetés-kezdemenyezési vagy számlainformációs szolgáltató az ügyfele hitelesítési adatait felhasználva maga lép be az ügyfele internetbankjába, és ezen keresztül nyújtja a szolgáltatását.
SecuRe Pay fórum	European Forum on the Security of Retail Payments. Az Európai Központi Bank kezdeményezésére 2011-ben létrehozott, a kis értékű fizetések biztonságával foglalkozó fórum.
SEPA	Egységes euro-pénzforgalmi övezet
SEPA végdátum rendelet	Az euroátutalások és -beszedések technikai és üzleti követelményeinek megállapításáról és a 924/2009/EK-rendelet módosításáról szóló 260/2012/EU-rendelet.

SCT	SEPA-átutalás
SDD sorkezelés	SEPA-beszedés Központi eljárás, amely során a fizetési, illetve értékpapír-elszámolási rendszerben átmenetileg fedezetlen megbízásokat a rendszer nem utasítja vissza, hanem sorba állítja, majd elégséges fedezet rendelkezésre állása esetén automatikusan feldolgozza.
szolgáltatás ellátásának kockázata	A fizetési, valamint az értékpapír-elszámolási rendszerben az elszámolási, illetve kiegyenlítési szolgáltatás fennakadását, ellehetetlenülését jelenti. Ez általában a szolgáltatónál kialakult működési rendellenességre vezethető vissza, vagy a finanszírozási, az üzleti problémájából adódhat.
TEA	Tőzsdei Elszámolási Alap
T2S (TARGET2-Securities)	Páneurópai kiegyenlítési technikai platform, az európai értékpapírpiacon tranzakcióinak kiegyenlítésére.
társadalmi költség	A fizetési láncban felmerült összes erőforrásigényt foglalja magában, azaz a fizetési lánc összes szereplőjének ráfordítását azon díjak nélkül, amelyeket az érintett szereplők a fizetési láncban belül egymásnak fizetnek.
teljesítés	Lásd kiegyenlítés.
teljesítő fél	Az a szervezet, amely a fizetési és elszámolási rendszerekben részt vevő intézmények, valamint a központi szerződő fél teljesítési számlájának vezetőjeként biztosítja a megbízások kiegyenlítését, illetve – szükség esetén – az intézmény vagy a központi szerződő fél részére hitelt nyújt a teljesítés megkönnyítése érdekében.
tőkepozíciós limittúllépés	A klíringtag vagy a megbízó által fenntartható nyitott származékos pozíciók mennyisége a saját tőke százalékában. A KELER KSZF esetében a tőkepozíciós limitek kalkulációjának módja: a KELER KSZF által számított alapbiztosíték-követelmény / saját tőke.
Tvt.	A fizetési, illetve értékpapír-elszámolási rendszerekben történő teljesítés véglegességéről szóló 2003. évi XXIII. törvény.
új Pénzforgalmi irányelv	A belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról és a 2002/65/EK, a 2009/110/EK és a 2013/36/EU irányelv és a 1093/2010/EU rendelet módosításáról, valamint a 2007/64/EK irányelv hatályaon kívül helyezéséről szóló 2015/2366 számú európai parlamenti és tanácsi irányelv
ügyfélfizetések	A rendszer részt vevő ügyfelei által kezdeményezett megbízások.
VIBER	Valós idejű bruttó elszámolási rendszer, elsősorban a nagy összegű és rendkívül sürgős pénzügyi műveletek kiegyenlítésére szolgáló fizetési rendszer. Az elszámolás és a teljesítés fedezetellenőrzéssel (bruttó elv) és egy lépésben, valós időben történik. Amennyiben a tranzakció benyújtását követő azonnali feldolgozás során a fedezet rendelkezésre áll, a megbízás véglegesen és visszavonhatatlanul teljesül.

I. (Nagy) Lajos Király

(Visegrád, 1326. március 5. – Nagyszombat, 1382. szeptember 10.)

Magyarország (1342-1382) és Lengyelország (1370-1382) Anjou-házi királya volt.

Uralkodása a középkori Magyar Királyság egyik fénykora: az ország belső békéje és dinasztikus kapcsolatai lehetővé tették a társadalom, a gazdaság és a kultúra fejlődését, így az ország fejlettsége közelebb került a nyugat-európai országokéhoz. Aktív külpolitikája és hadjáratai révén Magyarország európai nagyhatalommá vált. A lovagkirály személyes kvalitásai és dicsőséges hadjáratai megihlették még a 19. századi magyar nemzeti romantika költőit is.

Lajos, Károly Róbert magyar király és Łokietek Erzsébet lengyel hercegnő házasságából született. Trónörökösnek kijáró gondos neveltetést kapott. Jogi, történelmi és politikai ismeretek mellett egyházi nevelői bevezették a hittudományba és a hét szabad művészetbe (grammatika, dialektika, retorika, aritmetika, geometria, csillagászat, zene), valamint a lovagi ismeretekbe is. Apja halálát követően 1342. július 21-én koronázták meg Székesfehérváron az ország főembereinek „egy szívvel, egy akarat-tal” való hozzájárulásával.

Lajos tele kincstárat, stabil és jól működő államszervezetet örökölt tehetséges és hűséges, őt mindenben segítő és támogató főnemesekkel, így energikusan próbálhatta elérni nagyváradi fogadkozásában összegzett külpolitikai céljait. Buzgón vallásos, egyben a lovagi eredményeket megtestesítő férfiú volt, aki emellett erős kézzel irányította országait. Feltétlen híve és biztos támasza volt a papságnak, még annak ellenére is, hogy az nem mindig szolgálta (ki) az érdekeit.

Lajos alapvetően a főurakkal egyetértésben kormányzott, de a köznemességet is igyekezett megnyerni magának. Az 1351-ben kihirdetett törvényei egészen 1848-ig a magyar nemesi alkotmányos berendezkedés gerincét képezték. Ennek része volt az Aranybulla megújítása, ami az 1222-es oklevél keletkezése után másfél évszázaddal a nemesi szabadságok alaptörvényévé vált. Kimondta az egyazon szabadság (latinul unus eademque libertas) elvét, azaz a köznemességnek azonos jogokat biztosított a főnemességgel. Kiemelendő még az ősiség törvénye, amelynek értelmében ha kihalt egy birtokos család, a földek a Szent Koronára szálltak vissza. (Az Aranybulla ugyan lehetővé tette a szabad örökítést, de az nem került át a gyakorlatba, és a király rendelkezésével csak ezt a helyzetet rögzítette.) Lajos királyságának utolsó szakaszában reformjai keretében több átalakítást is végrehajtott az államigazgatásban és a bírósági rendszerben.

A pápa kérésére gyakran viselt hadat „az igaz hit védelmében”: hol a pogány litvánok, hol az eretnek (bogumil) vagy ortodox keresztény délszlávok ellen. Lajos uralkodását végigkísérték az itáliai, dalmáciai, litvániai és balkáni hadjáratok is. Ezek jelentősen igénybe vették az ország politikai, pénzügyi és katonai teherbíró képességét, de a Károly Róbert által stabilizált államszervezet sikeresen kiállta a megpróbáltatásokat. A Magyar Királyság Lajos uralma alatt európai nagyhatalommá vált („Magyar Archiregnum”). Lajos diplomáciai tevékenysége közvetlen érdekeltségein kívül is kiterjedt több európai államra: sem előtte, sem utána nem volt magyar uralkodó, aki ilyen aktív külpolitikát folytatott volna az ország határain túl. Lajos belviszályoktól és külső támadásoktól mentes királysága lehetővé tette az ország válságoktól mentes fejlődését, mind politikai, mind gazdasági tekintetben.

FIZETÉSI RENDSZER JELENTÉS

2018. június

Nyomda: Pauker–Prospektus–SPL konzorcium
8200 Veszprém, Tartu u. 6.

mnb.hu

© MAGYAR NEMZETI BANK

1054 BUDAPEST, SZABADSÁG TÉR 9.